

JAARBOEK

van de

Bond der Oostvlaamse Folkloristen

J A A R B O E K

V A N D E N

B O N D D E R O O S T V L A A M S C H E F O L K L O R I S T E N

V O O R 1 9 4 5

JAARBOEK

van den

Bond der Oostvlaamsche Folkloristen

VOOR 1945

(Zijnde tevens jaargang 1945 van Oostvlaamsche Zanten).

UITGAVE VAN DEN BOND DER OOSTVLAAMSCHE FOLKLORISTEN
SEKRETARIAAT : ZALMSTRAAT, 69
GENT

Het Curieus en Vermakelijk Namenboek

of

VLAAMSCHE SALADE

met een geutje Nederlandsche olie en een scheutje Franschen azijn

door Emile ANDELHOF

WOORD VOORAF.

Het curieus en vermakelijk Namenboek, van **Emiel Andelhof**, in de « Bibliografie Emiel Andelhof »^(*), (vermeld onder afdeling C. « Familienamen » letterkundig ontleed, ernstig aanschouwd en humoristisch toegepast (1919), dat aangekondigd werd als « ter pers », maar niet verschenen, wordt hier als een posthume hulde aan den verdienstelijken Genschen folklorist Emiel Andelhof (Gent 10 Dec. 1872 — † Gent 11 Maart 1942), ons betreurd medelid van den Bond, in het licht gestuurd.

We nemen de gelegenheid te baat een woordje uitleg te verschaffen over de wijze waarop dat lievelingswerk, sedert lang bij hem op het getouw, ons in handen kwam. Het werpt een helder licht op het edel karakter van den steeds ijervollen, plichtbewusten en dienstvaardigen man, die Emiel Andelhof zijn leven lang^(**) is geweest, tot op zijn ziekbed, helaas ook doodsbed, toe.

Eenige maanden voor zijn overlijden, was hem, in het najaar van 1941, door het Bestuur van den Bond der Oostvlaamsche Folkloristen en de Museumcommissie gevraagd geworden in den Zomercyclus van 1942 een voordracht te houden over « Folkloristische familienamen ». Hij was daar, met zijn gewone bereidwilligheid, op ingegaan en had zich, als naar gewoonte, met zijn vlugge pen aan het opstellen gezet, want zijn nota's had

(*) Opgenomen op bl. 215-216 van « Galerij van Gentsche Typen » Gent. Uitgave van den Bond der Oostvlaamsche Folkloristen, 1942.

(**) Zie Biografie van E. Andelhof in « Galerij van Gentsche Typen », bl. 7-12.

hij sedert lang klaar. Ik was zeer benieuwd kennis te maken met zijn proeve van « Onomastiek », waarvan hij mij vroeger reeds dikwijls gesproken had, vooral daar hij ze mij aangekondigd had als een zuiver folkloristische, niet philologisch-wetenschappelijke, behandeling van het onderwerp. En zoo kwam het dat hij mij op een blauwen maandag eenige bladzijden krabbels liet afgeven, met het beleefd verzoek ze eens te willen nazien, vooraleer hij ze aan ons publiek zou voordragen.

De voordracht ging echter niet door, omdat zijn stem hem in de steek liet en de dokter hem bevolen had te rusten en het bed te houden. Toch schreef hij nog af en toe. Eenige dagen vóór zijn dood bereikte mij een briefje van hem met een vrij lijvig handschrift, getiteld « 'n Vlaamsche Salade met een geutje Nederlandsche Olie en een scheutje Franschen Azijn! » Hij deelde mij mēe dat, gezien zijn toestand — hij voelde zijn einde naderen, maar niemand van ons kon er aan gelooven —, er van zijn spreekbeurt niets meer in huis zou komen en dat ik zijn nota's en zijn handschrift dan maar als een herinnering aan een goeden vriend zou bewaren of ze in de papiermand gooien, enfin, er mēe doen wat ik wilde.

Ik heb het, na zijn dood, als een eereplicht aan zijn nagedachtenis beschouwd, de eerste voordracht van onzen « Zomercyclus 1942 » te wijden aan het nagelaten werk van onzen folklorist, opdat ons publiek zich nogmaals zou kunnen verkwikken aan het pittige woord van een Gentenaar, vol liefde voor zijn Gentsche volk, voor zijn taal en voor zijn humor.

Die groote liefde voor zijn stad en voor hare bewoners, blijkt uit elke bladzijde van zijn werk, uit zijne gedichten, uit zijn proza, wel het meest uit zijn folkloristische opstellen.

We hebben onzen vriend, als mensch en als folklorist, herdacht in de « Inleiding » tot zijn « Galerij van Gentsche Typen ». We wenschen ons niet te herhalen. Emiel Andelhof was één der ijverigste medewerkers aan « Oostvlaamsche Zanten », hij overstroomde ons letterlijk met kopij. Wie weet wat zijn nagelaten papieren nog bevatten? Want onze vriend was een onvermoeibaar schrijver. Het was zijn grootste vermaak de pen met zijn regelmatig, duidelijk, een tikje nerveus geschrift, urenlang aan één stuk te hanteeren. Voor hem was er geen « labour de la prose ». Hij schreef er op los, gaf de bui aan « woordkunst ». Hij was evenmin een « schoonschrijver », zooals zijn boezemvriend Adolf Woedstad. Hij was een ver-

teller, liefst een volksverteller, van hetgeen hij gezien, opgemerkt, gehoord en gelezen had en hij putte uit een wonderbaar getrouw geheugen. Wat hij opdiepte, behoefde hij, als een ervaren kok, niet te kruiden met zijn dichterlijke fantasie; het was steeds interessant op zichzelf, het was be-leefd. Het was geen geschiedenis zonder meer, maar het was « *histoire anecdotique* », nooit droge theorie, maar sappig leven : een feit en een voorbeeld, een bepaling en een anecdote. Dezelfde geest bezielt zijn folkloristische Onomastiek. Het is een greep uit zijn, gedurende tal van jaren, bijeengegaaarde verzameling van **zonderlinge Namen**, een Curieus en vermakelijk Namenboek.

Wat onderscheidt zijn folkloristische Onomastiek van de wetenschappelijke? Andelhof verzamelt, merkt op, klasseert, maar trekt geen besluiten, dat laat hij aan de geleerde bollen over. Hij heeft geen wetenschappelijke pretentie, hij zocht alleen onderhoudend te zijn. Zoek dus niet in zijn werk over « Onomastiek », wat er niet in te vinden is. Vraag hem dus niet : wat beteekent een naam? Wat is de juiste etymologie van de namen der dingen, der natuur- en cultuurverschijnselen, der levende wezens, der personen?

Één in den laatsten tijd veel beoefend onderdeel van de Onomastiek is de Toponymie, de wetenschap der plaatsnamen. De geschiedenis der plaatsnamen, o.a. der straatnamen, werpt licht op de ontwikkeling der cultuur van een bepaalde lokaliteit. Een ander onderdeel is de studie der voor- en familienamen. Hoe ontstonden de voornamen, hoe werden ze gevormd? Aan welke beschavingen zijn ze ontleend? Wat beteekenen ze? Hoe verhouden ze zich tot den tijdsgeest en de mode? Waarom en wanneer ontstonden familienamen? Hoe ontstonden ze? Wat beteekenen ze? Dat zijn allemaal vragen die zeer ernstige problemen opwerpen en niet gemakkelijk op te lossen zijn. Een leek op dat speciaal gebied der philologie vergist zich gemakkelijk en natuurlijk heeft Emiel Andelhof, die geen philoloog was, zich vergist bij de verklaring van een aantal zonderlinge namen. Vergissen is menschelijk. Liever dan geleerdheid te verkoopen of het beter te willen weten dan Emiel Andelhof, noodig ik u uit naar zijn, helaas posthume, stem te luisteren. Uit zijn « *curieuse* » verzameling valt nog wel, ook voor een wetenschappelijk folklorist, te grasduinen... en te genieten. **Bon appétit, Messieurs!**

Paul DE KEYSER.

Ter Inleiding.

In het jaar 1914, bij het uitbreken van den vorigen wereldoorlog, werden wij in de mogelijkheid gesteld ons met eene opzoeking naar familienamen onledig te houden en wij deden dit met het doel het oorlogsspoek uit ons hoofd te bannen en ons van de verscheidenheid dier namen rekening te geven. Daar zij hier het voornaamste doel uitmaken van onderhavig opstel, vangen wij er mede aan.

Wij zijn er in gelukt een verzameling bijeen te krijgen, dank zij Nederlandsche-, Fransche- en Belgische adresboeken en van een overvloed van steekkaarten, ons bereidwillig door het burgerlijk hospitaal ten dienste gesteld. Deze hulpmiddelen leverden een voorraad van duizenden familienamen, waarvan wij met veel geduld de zeldzaamste, zoo goed mogelijk, hebben gerangschikt. Deze vormen een aantal van omtrent drie duizend dat nog heden, nu en dan, met één kan vermeerderd worden. Deze verzameling beslaat een met de pen beschreven boek van omtrent veertig bladzijden in 4°.

Wij zullen ons hier bepalen met eene zeer korte opsomming, opdat onze lezers zich dit Benedictijnenwerk zouden kunnen voorstellen. Men zal er uit opmaken dat er nog namen bestaan, die zoo zonderling voorkomen als diegene gevonden in de oude Rijks- en Stadsarchieven.

Het is ons voornemen niet ons bezig te houden met de etymologie van de familienamen hier neergeschreven; wij laten dit gaarne over aan eene bevoegder pen dan de onze, doch beredeneering is aan niemand verboden.

Zoo stelden wij vast dat de familienamen hun oorsprong vinden in verschillende oorzaken en mogelijks in nog meer dan wij opgeven. Zij kunnen herkomstig zijn van :

- 1° een **persoonlijken voornaam** : b.v. Claeys, Klaas;
- 2° een **burgerlijk ambt** : Demeyer, Lemaire;
- 3° een **ambacht** : Debakker, Boulanger;
- 4° een **gildefunctie** : Deconinck, Leseigneur;
- 5° een **plaatsnaam** : Van Ghendt, De Gand;
- 6° een **bijnaam** : De Sterke, Vigoureux;
- 7° **allerhande voorwerpen en stoffen** : Gazet, Tabac;

8e een **noodnaam**, gegeven door Gestichten voor Vondelingen en Verlaten Kinderen⁽¹⁾, in verband met :

- a) een voorwerp dat in de luieren gevonden werd : Penning, Billet;
- b) de plaats, wàr het kind gevonden werd : Vanginder-achter, Portail;
- c) een zekere onreinheid van 't wichtje: Luissak, Troispoux;
- d) het tijdperk, waarin het gevonden werd : Vandenvond, Middernacht, Denuit;
- e) een gewoonte aan 't kind eigen : Decreischer, Salpeteur;
- f) een mismaaktheid van 't kind : Schevenhals, Caduque;
- g) het onbekend vaderschap : Bastaard, Bâtard.

I. — Spelling der familienamen.

Een familienaam onder een dictee neergeschreven is niet onderworpen aan spelkunst. Zoo kan men aan den naam « De Clercq » dertig verschillende schrijfwijzen geven.

De spelling van een familienaam opzoeken, schijnt m ar mogelijk vanaf de wet van 18 Oogst 1811, bekrachtigd door die van den 17 Mei 1813 en 8 November 1825, wet welke alle Belgen verplichtte hun naam steeds op dezelfde manier te schrijven. Het is dus sedert de Fransche Omwenteling, dat de Burgerlijke Stand in alle gemeenten werd ingesteld.

Als bewijs, hoe de namen voorheen geboekt werden, vertelt Lodewijk Terneus het volgende : in het doopsregister van de Sint-Nikolaaskerk te Gent staat : Judocus Ternoys, geboren den 6 Januari 1669; in het doopsregister van de St.-Michielskerk te Gent staat : Barbara Terneus, geboren den 24 Juli 1670; naast J. Franciscus Ternay, geboren den 20 April 1673; Gerardus Ternaïse, geboren den 8 September 1675, Jacobus Terneus, geboren den 8 December 1679 en allen zijn kinderen van denzelfden vader Paulus Terneus.

2. — Oorsprong der familienamen.

1. — Wij zegden reeds dat een VOORNAAM, familienaam kan worden, zoodus : Adriaen werd Adriaens, t.t.z. zoon

(1). Zie : « Vondelingen en Verlaten Kinderen », door Lodewijk Terneus, in het « Zondagblad », Gent, blz. 113.

van Adriaen; Adriaenssen is : kleinzoon van Adriaen, en Adriaenssens, is zijn achterkleinzoon.

In dezelfde orde staan : Theyssens, Cornelissens, Agneesens, Hanssens, Michielsens, Driessens, Claeysens, e.a.

Coppieters = zoon van Jacob Pieter.

De beteekenis van « zoon » wordt, in de Schotsche en Iersche familienamen, niet alleen door het woord *son* aangeduid, maar ook door *Mac* : *Mac Leod* (= zoon van *Leo*), *Mac Mahon*, *Mac Donnell*, *Mac Adam* (= *Adamszoon* of « *Adams* »).

De bevoering *macadam* ontleent haar naam aan den uitvinder ervan : *John Mac Adam*.

In andere Iersche namen treft men *Fitz* aan, in de beteekenis van zoon : *Fitzpatrick*, *Fitzgerald*, *Fitzwilliam*.

Oudtijds gebruikte men de woorden *Ser*, *Sir*, *Sire* in de plaats van *heer*. « *Heer Jacob* » werd aldus *Seriacop* genoemd; *Deseranno* = de heer *Anno*.

2. — De volgende familienamen worden toegeschreven aan **BEDRIJVEN**: *Hoedenmaecker*, *Copersmet*, *Dekeersgieter*; *Lépicier*, *Lebrasseur*, *Lecouturier*.

De twee hiernavolgende met eindletter *S* : *Nagelmackers*, en *Ploegmackers*, zijn dus de namen van afstammelingen, zooals hooger werd uitgelegd, van een *Nagelmacker*, van een *Ploegmacker*. Het zijn dus geen meervoudsvormen.

Men noemde eertijds *lathouwer*, een kliever van latten voor zolderingen en *huysser*, een deurwaarder. Vandaar de familienamen alweer : *Delathouwer*, *Dehuysser*.

** *Zonderling samenvallen* : Een « *Goudstikker* » oefent het bedrijf van goudsmid uit en een « *Breeksteen* » is beeldhouwer⁽²⁾. Wij hebben een bakker gekend met name *De Bakker* te *St.-Amandsberg*. In de *Heuvelstraat*, te *Gent*, deed zich hetzelfde feit voor, doch hier werd onze man, om die eigenaardigheid, « *den dubbelen bakker* » bijgenaamd! In de *St.-Lievenstraat*, te *Gent* insgelijks, woont er een smid, en hij heet *Desmedt*.

Wij stippen nog verder aan : *Charbonnier* als kolenkoopman; *Charpentier* als aannemer van timmerwerk en de heeren *Baril*, *Bourgogne* en *Bordeaux* als deftige kooplieden in wijn; alle familienamen die, met het door hun dragers, respectievelijk, uitgeoefend bedrijf, goed overeenstemmen.

(2). Ontleend aan *Frans De Potter*. Boek der *Vermaarde Uithangborden*.

Echter is het tegenovergestelde niet zeldzaam : een « De Smid » is timmerman, en omgekeerd een « Temmerman » zal smid zijn; De Vleeschouwer is bakker en Debakker daarentegen is vleeschhouwer; we vonden een De Visscher als varkenslachter, een Barbier als schoenmaker, enz. In de Phoenixstraat, te Gent, ziet men een « Cordonnier » als paardenslachter.

Wij hebben al de andere familienamen, een echten doolhof, verdeeld in meer dan 70 soorten en bij iedere soort, eenige voorbeelden aangegevend. De anekdoten, erbij gevoegd, worden aangeduid door een dubbel sterreke* *.

Zoo krijgen we, met de twee voornoemde soorten, een reeks van 75 verschillende terreinen van oorsprong van onze familienamen. Worden verder toegeschreven

3. — Aan OORZAAK : Teirlinck⁽³⁾, Metdepenningen*; Legrand*, Sauvage*. Ze zijn, vermoedelijk, afkomstig van verlaten kinderen.

* * Ook de naam « Lieven Zoete* » is die van een vondeling; aldus genaamd naar het paaien der baker (in Gent noemt men die vrouw : achterwaarsterigge), die, ten stadhuize, het kind tot zwijgen poogde te brengen, met herhaaldeijk « zwijg, mijn Lieveken Zoete » te zeggen.

4. — Aan BIJNAMEN : Derekeneire, De Maertelaere, Vlieger; Vieilhomme, Lepreux, Leborgne*.

5. — Aan GEWOONTEN : Verzwijger, Desorgher, Creischer*; Hautcœur, Fincœur, Ducœur.

6. — Aan SPOT : Suikerbuik, Roothoofd, Schevenhals*; Grossetête*, Crèveœur*, Têtefort.

* * In een dorp van Vlaanderen bood zich een man aan bij den officier van den Burgerlijken Stand, ten einde de geboorte te laten boeken van zijn pasgeboren kind. De gemeentesekretaris sloeg het trouwboekje open en deed den gelukkigen vader opmerken dat er geen plaats meer was om zijn nieuwen afstameling in te schrijven. — « Toch wel » zei de man « Keer het bladje om, a.u.b. » — De sekretaris deed zulks en stelde dan

(3) De familienamen gevolgd van een sterretje *, hier en verder in de studie, werden, vermoedelijk, gegeven door Gestichten van Gevonden en Verlaten Kinderen, dit volgens Lodewijk Terneus' gezegde. Gent had destijds zijn Gesticht voor Vondelingen, genaamd het « Rolleken », het werd afgeschaft in 1860.

vast dat hier nog drie kinderen ingeschreven waren. Dit bracht dus het aantal op zestien. Dat de man de bewondering gaande maakte van den heer Sekretaris valt licht te begrijpen. — « Hoe is uw naam? — « Mijnheer » zei de gelukkige vader, ik durf hem bijna niet uitspreken. Zie op de eerste bladzijde a.u.b. — » En de Sekretaris las : Poepaert!

Deze naam heeft, zooals iedereen weet, twee beteekenissen.

7. — Aan KUNST : Baszanger, Zang, Sonnet; Basse, Chanteur, Lecouplet.

** Vermeldenswaardig zijn wel de heeren Notendief, toondichter en Mouzikanter, professor in de muziek⁽⁴⁾.

8. — Aan omstandigheden van TIJD : Vandenvond, Nadeven, Middernacht; Lejour, Denuit, Aube, Tantôt.

** Op 5 Juni 1894 vierde men in het oudemannengesticht te Gent den honderdjarigen Lieven Termijn. Indien die lange Termijn aan dezen ouderling lief is geweest, mag hij van geluk spreken!

Al de dagen, maanden en feestdagen van het jaar zijn in de familienamen terug te vinden.

Hier laten wij, tusschen haakjes!, een eigenaardigheid volgen, niet van familienamen, maar van eenvoudige Fransche woorden, zinspelend op de dagen : *L'un dit ce que Mars dit, fais-tu maigre, dis? Je dis ce que ventre dit et ça me dit : dis, mange!*⁽⁵⁾

9. — Aan HEMELICHAMEN : De Maan, Sterre; Delalune, Dusoleil.

10. — Aan LUCHTGESTELDHEID : De Doncker, Klar.

11. — Aan METEOREN : De Dauw, De Donder; Buée.

12. — Aan JAARGETIJDEN : Soetewinter, De Somer; Bonhiver, Printemps.

** Voor eenige jaren werd een kind van het mannelijk geslacht op den dorpel der Augustijnenkerk, te Gent, op Kerstdag gevonden. Het telgje werd, te dezer gelegenheid, Augustinus Noël gedoopt.

** In « Rond den Heerd » (5e jaar, 1870, bl. 216) lezen we

(4). Ontleend aan Frans De Potter. Op. cit.

(5). Zie : « Studie van de Volkstaal in het raam der Volkskunde », door P. De Keyser in « Oost-Vlaamsche Zanten », XVe jg. (1940), blz. 117.

het volgende : « 't Moest aardig wêere zijn over twee honderd jaar te Wynghe, immers : Karel De Winter was Burgemeester en Jan de Somer bailliu. »

13. — Aan LANDEN : Savoije, Boëhme, Englan; Espagne, d'Allemagne, d'Angleterre.

14. — Aan LANDBEWONERS : D'Hollander, Italiander, Denduyts; L'espagnol, Leturcq, Africain.

15. — Aan STROOMEN : Maes, De Ronne, De Somme, Van Overschelde; L'escaut, Seine, Canaux.

* * Bij het einde van den oorlog 1914-1918 werd een kind gevonden te Brussel. Het kreeg den naam des Konings, Albrecht en als familienaam IJzer.

16. — Aan PROVINCIE : Van Brabant, Van Namen, Van Vlaenderen; Limbourg, d'Hainaut, Deflandre.

17. — Aan LANDSTREEKBEWONERS : De Kempeneer, Vlaeminck, De Waele; Flamand, Wallon.
In verband hiermede⁽⁶⁾ : Oosterlinck, Westerlinck.

18. — Aan UITHEEMSCHE STEDEN : Van Parys, Sheffield, Calcutta; Berlin, Madrid, Côme.

19. — Aan INLANDSCHE STEDEN : Van Thielt, Van Ghendt; d'Anvers, De Gand.

I.v.H. : De Mecheleir, Mechelynck; Liégeois, Gantois.

20. — Aan GEMEENTEN : Van Tighem, Van Autryve; Mortichan, Compiègne.

I.v.H. : Van Dorpe, Van de Gehuchte; Delacommune.

* * Zekeren dag hebben wij een verhaal afgeluisterd, waarin op de namen van Lede en Schellebelle — twee gemeenten gelegen tusschen Kwatrecht en Aalst — een zinspeling werd gemaakt : Twee jonggehuwden, zoo vertelde men, leggen het laatste deel van hun speelreis af per spoor, nl. in den «express» van Brussel naar Gent. Zij betrekken, om niet àl te veel gestoord te worden, een afdeling «Niet Rokers». De jonge echtgenoot ziet er een ernstige kerel uit, zeer ingenomen met zijne lieve wederhelft. De treinwachter komt binnen, vraagt de

(6). Voor herhaling van «In Verband hiermede», gebruiken wij verder als verkorting, de drie beginletters van deze woorden : I.v.H.

kaartjes, zet zich en... schijnt van pas te komen bij die jonge tortelduifkens, gelijk een hond in een kegelspel. De treinwachter nochtans, werd naderhand door den jongen Samson, in de coupé geduld en op een zeker moment werd hem, met den passenden glimlach, door den jongen echtgenoot de vraag gesteld : « Est-ce qu'elle est belle? », juist op het oogenblik dat de expresstrein, met een snelheid van vijftig kilometer in het uur, een klein station voorbijsnelde. De wachter, die dacht dat men hem vroeg : « Est-ce Schellebelle »⁽⁷⁾, antwoordt : « Pardon, Lède! » — « Laide? » riepen de jonggehuwden verontwaardigd uit; de kaartjesknipper begreep er niets van. Toen eindelijk, na veel vijven en zessen, het misverstand opgehelderd werd, haastte zich de treinwachter zich bij de tortelduifkens te verontschuldigen, en alles was weer in orde!

21. — Aan ZOOGDIEREN : Dekemel, Schaep, Luypaerd; Sanglier, L'agneau, Lerenard.

Geslachten : De Beer, De Ram, Merrie, De Reu en 't geroep van den langoorigen nachtegaal : Bulcke!

I.v.H. : Eenhaas; Minet, Padeloup, Bonâne, Sansbœuf, Tavache.

* * Te Soubrefte is Baudet, beestenkoopman; te Brussel zijn de Juffers Hanesse en Pourceau, renteniersters en in Frankrijk vindt men een Monsieur Hérisson als speldemaker!⁽⁸⁾. Te Eekloo, in de Boelaere, bestond in 1899 het uitsteekbord : « In den Leeuw Van Vlaanderen » bij De Leeuw-Van Vlaanderen, Timmerman en herbergier.

22. — Aan BEWAKERS VAN DIEREN : Ganseman, De Coeyer, Deschaepdrijver; Chienberger.

I.v.H. : Koevoets, Swijnkop*, De Schynckel, De Worst; Boudin, Tripe, Jambon, Gueule*, Gigot.

23. — Aan VOGELS : De Pauw, Kalkoen, Gansen, Schoonhen; Mespoulets, L'allouette, Moncoq, L'aigle.

* * Eens waren vier Gentenaars in het lokaal van het St.-Jorisgilde in de Kuiperstraat aan het biljart spelen, toen iemand opmerkte : « Kijk, daar zitten drie vogels met eten en drinken aan

(7). Zie « Studie van de Volkstaal » door P. De Keyser in « Oost-Vlaamsche Zanten », XVe jg. (1940) blz. 117. (Volksetymologie).

(8). Ontleend aan Frans de Potter.

het biljart! » En, inderdaad, de spelers droegen de volgende namen : Nachtegael, Mussche, Vyncke en... Wijnenbroot!

I.v.H. : Eyers, Pluijm, Vleurinck, Vleugels, Vogelzang⁽⁹⁾, Devogelaere; Belœuf.

* * Een opschrift van een villa op de Leie te Gent was niet minder opmerkingswaardig. De bewoner was « De Vijnck » en zijn echtgenoot eene « Mussche » en beiden bewoonden aldaar het net buitenverblijf : « Ons Nestje ».

29. — Aan VISSCHEN : Blieck, Snoeck, Zalm, Stockvisch, Elebaut, De Harinck; Goujon, Anguille, Maquerau.

* * Op den Kortrijkschen steenweg, te Gent, is er een vischhandelaar met name Paelinck. — De Parochie St. Martinus te Ekkergem (Gent) heeft, als herder, een zeer braven Heer. De Harynck gehad. Hij betrok een net huis met een tuintje voor het gelijkvloers, afgesloten door een kunstig-gesmeden, ijzeren hek, waarin als siermotief, een koppel haringen waren aangebracht; zooals men, trouwens, heden nog kan zien. Men vertelt dat, toen hij zijn intrede deed, als pastoor, op de parochie, er een gerookte haring op de hoogte van de eerste verdieping van de pastorie hing te bengelen!

I.v.H. : De Creeft, Geirnaert, De Puidt, Mosselman; Ecrevisse, Corail.

25. — Aan KRUIPDIEREN : Boas, Couleuvre.

26. — Aan INSECTEN : Pier, De Kever, De Vloo; Labeille, Lamouche, Papillon, Moustique.

I.v.H. : Potvlieg.

26. — Aan DELFSTOFFEN : Arduin; Argile, Depierre, Ardoise.

I.v.H. : Leemput, Keymeulen, Peksteen, Mortelman; Labrique, Truelle.

* * Hoe zonderling namen soms kunnen aaneenkoppelen! Voor een dertigtal jaren, werd op zekeren dag, in een nijverheidsgesticht te Gent, een telegram geseind naar Aken. De bediende, daartoe gemachtigd, telefoneerde den tekst over, aan het dichtst bijgelegen telegraafbureau. Hij naderde het spreek-

(9). Kan ook van een plaatsnaam afstammen. De toponiem « Vogelzang » komt veelvuldig voor. (Nota van J. V.).

toestel, langde den luisterhoorn uit den linkerhaak, drukte dien aan het oor en wachtte. Bijna oogenblikkelijk daarop, hoorde hij van eene vrouwenstem zeggen : « Allo, ik luister, veertien! » (Dit was het nummer der juffer). — « De telegraaf, a.u.b. » vroeg de nijverheidsklerk. — Een wrijvend geritsel ruischte op den microfoon van den luisterhoorn en dan klonk het duidelijk; « De telegraaf luistert. » Ditmaal was het een mannenstem. — « Hier Nummer 26, het huis C.... Ik heb een telegram over te seinen naar Aken. » — « Zeg maar, ik luister! » — « Ziehier het telegrafisch adres : Kahl en Kloth, Aachen. » — « Wat blijft u? » — « Ik zeg : Kahl en Kloth, Aachen. ». — « En hoe wordt dat geschreven? » — « De eerste letter van Karel, — van Adriaan, — van Hendrik, — van Leo, dan het voegwoord En, en de eerste letter van Karel, — van Leo, — van Oskar, — van Theo, — van Hendrik. — Dit maakt Kahl en Kloth uit ». Almeteens hoorde de nijverheidsklerk het uitproesten van een lachbui, gevolgd van eene volkomen stilte. Hij had wel te roepen : « Allo! Allo! », er was geen antwoord meer te krijgen. De telegrafist had onvrijwillig de verbinding afgesneden door de schuld zijner lachbui. Plots werd de verbinding hersteld. — « Hewel, Mijnheer, vroeg de nijverheidsklerk heel kalm, ik wacht op u; wat deert er u? » De telegrafist kon zijn lachen nog niet bedwingen en sprak : « Welke zonderlinge namen zijn die toch! Ze doen me lachen. » — « Vindt u dat, Mijnheer? » — « Welk een zonderling samenvallen van namen, die zijn voor het minst weinig deftig! » — « O, o, Mijnheer! » — « Zeker, zeker! En zijt u wel van de echtheid van dit telegrafisch adres overtuigd? » — « Absoluut, Mijnheer, zie maar in het « Bottin Etranger », bladzijde 219, onder de rubriek « Produits Chimiques » en gij zult u er kunnen van overtuigen ». — « Ja, ja, ik geloof u. Dank! ».

En het telegram werd verder door den telegrafist opgenomen.

De Gentsche beteekenis van « kalle » is **dwaze** en van « kloot », **dwazerik**.

28. — Aan MUNTEN : Florijn*, Destuyver*, Schellinck*, Metdepenninghen*; Ducat, Sixdenier*.

I.v.H. : d'Argent, Letrésor, Laxionnaire.

29. — Aan WEGEN : Peperstraat, De Baene, Op 't Einde, Slechtweg; Vieillevoye, Lavenu.

I.v.H. : Opdenhoeck, Vanginderachter, Overdeput; Puy-raymond.

30. — Aan GEBOUWEN : Vande Kappelle, Tweehuizen, Opdentoren; Denomaison, Maisonneuve, Delahaute-maison, L'échauguette.

I.v.H. : De Gang, De Vestibule, Klink; Dutoit Escalier, Gouttières.

31. — Aan MEUBELN : Klok, Kerkstoel, Dekandeleer; Lits, Tabouret, Vieillechaïse.

32. — Aan ALAAM : Tanghe, Detroch, D'Haemers; Chainé, Lemarteau, Chalumeau.

I.v.H. : Coudijzer, Staal; Lefer, Ferchaud.

** Te Niel, vindt men de firma Dhooge-Van den Bril (De oogen van den bril)!

33. — Aan GEWICHTEN : Drypondt, Tienpondt, Vierendeels; Gramme, Trentelivres.

34. — Aan SPELEN : Bal, Dekegel; Bille, Cerceau, Quille.

I.v.H. : Dujeu, Beaujeu, Attout.

** Veertig jaar geleden kon men op den Hundelgemschen steenweg, te Ledeburg, op een uitsteekberd lezen : « In troef AAS, bij Truffaës ».

35. — Aan KLEUREN : De Groene, Lichtblau, Vergult; Beauvert, Doré, Descouleurs.

36. — Aan KEUKENGERIEF : Derooster, Ketels, Scheyven; Trenteseau^(9bis), Potd'or, Moutardier.

I.v.H. : Breekpot.

37. — Aan SPIJZEN : Schoonbrood, Mostaert, Peper; Painchaud, Gateaux, Paintendre.

I.v.H. : Lecker, Desmul; Trompesauce, Mouillefarine.

** Eens zond een meubelmaker zijn pas-aangeworven leerjongen naar het huis Tierentijn, gekende mostaardfabrikant, op de Groentenmarkt te Gent, mostaard halen. De man had den leerjongen goed uitgelegd, wàr het huis Tierentijn te vinden was en had er bijgevoegd dat hij den naam van den fabrikant

(9bis). De bedoeling was vermoedelijk, *trente sceaux* (= dertig zegels). (P.d.K.)

op den gevel wel zou lezen. Niettegenstaande dit alles, kwam de jongen zonder mostaard terug, zeggend dien winkel niet te hebben gezien. — « Wat, riep de meubelmaker, « niet gezien? » En de naam van Tierentijn staat in groote letters op den gevel! » — « Wat zou 't! riep de leerjongen, ik heb wel gelezen : Eugénie Vapeur, maar geen Tierentijn! » — De sukkelaar had « Usine à vapeur »⁽¹⁰⁾ gezien!

38. — Aan DRANK : Wijn, Frischbier; Vin, Podevin.

I.v.H. : Kelderman, Dekroeger, Bierbuyck, Pissaert*!.

** Passende namen van wijnkooplieden zijn zeker wel : Lagoutte, Soulard!⁽¹¹⁾.

39. — Aan GEWEEFSELS : Satijn, Zeyen; Coutil, Coton, Tricot, Sous-draps.

** In dit verband is te vermelden : Mijnheer Fil de soie, Koopman in zijde⁽¹²⁾.

40. — Aan KLEEDINGSSTUKKEN : Borstlap, Deschaecht, Schoen, Frak; Chausson, Péglise, Jacquette.

** Stippen we, in verband hiermede, aan : de firma Savaete-Cordonnier te Brugge, 1919.

** De Gentenaar Henri Botte, liefhebber van vaartsport, bezit een plezierbootje, dat hij zeer passend « En ribote » heeft gedoopt.

41. — Aan BERGEN : Opdeberg, Van Onderbergen, Sandbergen; Dumont, Beaumont, Surmont.

I.v.H. : Heuvelmans, Van den Heuvel.

42. — Aan BOSSCHEN : Opdebosch, Ridderbosch, Van Loo, Van Linthout; Dubois, Bosquet, Forêt.

43. — Aan HEIDEGRONDEN : Heikant*; Delabruyère*.

** Beverloo kende destijds een korporaal, een goedgehartig mensch. Hij ontmoette dagelijks dezelfde vrouw, in wier trekken hij zijne moeder meende terug te vinden, en gaf haar telkens een aalmoes. Hij zelf was arm en alleen op de wereld. Hij was een

(10). Zie « Studie van de Volkstaal » door P. De Keyser in « Oost-Vlaamsche Zanten », XVe Jg. (1940), blz. 117. (Volksetymologie).

(11). Ontleend aan Frans De Potter. Op. cit.

(12). Ontleend aan Frans De Potter. Op. cit.

vondeling, eens werd gevonden op den kant eener heide en werd hierop « Heikant » geheeten.

44. — Aan HOVEN : op 't Hof*, Vandenhoven, Ophoven.
I.v.H. : Herse.

45. — Aan TUINEN : Dusarduijn; Dujardin, Jardinet, Monjardin.
I.v.H. : De Gieter; Duparc, Laperche, L'échelle, Rateau.

46. — Aan DALEN : Van Daele, Bloemendaal, Van Ginterdaele; Belval, Duval, Vallée.

47. — Aan VELDEN : Van de Velde, Quaetacker, Van Groenvelt, Warandeveld; Desgrandschamps, Campagne, Descamps.
I.v.H. : Van Aerde; Bonneterre.

48. — Aan BROEKEN : Swartebroeckx, Van Droogenbroeck, Uyt de Broeckx; Dumarécage, Marécageux, Dumarais.
I.v.H. : Poelman, Zwaenenpoel.

** Voor weinige jaren lazen wij op den gevel eener herberg in de Phoenixstraat, te Gent : « In den Zwanenpoel » bij Zwaenenpoel.

49. — Aan BEKEN : Van Haverbeke, Gansbeke, OpdeBeek; Duruisseau.

50. — Aan WATER : Van Breetwater, Frischwater, Bleekwater; Larivière, Torrent.
I.v.H. : De Schuyter; Barrage, Barque, Bain.

** Een loods, wonende te Gent, met den naam « Alewaters », verdiende wel goed zijn naam.

I.v.H. : Marin, Matelot.

51. — Aan BRONNEN : Vande Fonteyne, Fonteyn; Desfontaines, Septfontaine.

52. — Aan BOOMEN : Hagenboom, Meiboom, Eycken; Sapin, Lechêne, Palmier, Delarbre, Richepin.

I.v.H. : Aendenboom; Tronc, Labranche, Racine. Een naam met eigenaardige schrijfwijze is Wtterwulghe = uit de wilge.

53. — Aan HOUT : Soethoudt, Zuurhout, Pishout; Boiscommun.

I.v.H. : De Plancke, De Splinter; Deneuplanches, Bellehache, Taillebois⁽¹³⁾, Fagot.

54. — Aan FRUITBOOMEN : Peereboom, Appelboom, Notteboom; Chataignier, L'Olivier, Cerisier.

I.v.H. : Fruyt, Notschaele*; Lorange.

55. — Aan BLOEMEN : Lelie, Witteroos, Gaubloem, Corebloem; Amaranthe, L'aviolette, Bleuët.

I.v.H. : Gerbe, Bouquet, L'Epine.

56. — Aan GRAAN : Vitse, Terwecoren, Oudegherst, Klop-rogge; Gruau, Seigle, Graindorge.

I.v.H. : De Zaytydt, Zaaïen, Qwaesaet; Semaille, Semence, Chardavoine; en verder nog : Strooïkes, Stroeymijte, Cruyeneire; Verdure, Gazon, Fougère.

** Te Templeuve bestond voor eenige jaren de firma Millet-Dujardin.

57. — Aan VERVOER : Dewaeghe, Sleewagen⁽¹⁴⁾, Sturte-wagen; Brouette, Camion.

I.v.H. : Velghe, De Breydel; Branquard, Train.

58. — Aan WERKWOORDEN : Stellen, Verachtert, Volbracht; Leverbe, Considérant, Descendre, Débarbouillez.

** Hoe zonderling klinkt de naam van de Brusselsche firma : « Soyez, Père & fils ».

59. — Aan HOEDANIGHEDEN : Content, Scheel, Kloek, Flink, Makeblijde; Malréchauffé!

60. — Aan LEESTEEKENS : Punt, Accent; Sédille, Guillemet.

61. — Aan GETALLEN : D'Een, Drij, Sestig; Trente, De Quinze, Milliard.

** Eene nieuwwasscherij te Gent vond het goed haar naam op haren wagen in een getal om te zetten : 60 = Tsestig.

62. — Aan REGEERING : De Koning, Zondervorst; Lempereur, Leroy, Ledauphin, Lepage.

I.v.H. : Heirman, Engelscheschild, Schildknecht.

(13). Ontleend aan Frans De Potter.

(14). Staat niet in verband met het vervoer, maar met fruitboomen. Sleewagen (= sleeuwhegen) zijn hagen van sleepruimen. Kan ook een toponiem zijn; bestaat als dusdanig o.m. te Drongen. (Nota van J. V.).

** Aan de Keizerpoort te Gent, las men, vijftig jaar geleden:
« In Keizer Karel bij Karel De Keyser ».

63. — Aan **LEGER** : Kapitein; Armée, Général, Capitaine,
Lieutenant, Lesergeant.

** Als plezierige samenkoppeling van familienamen is te vermelden de firma Dedapper-Piot (1890).

I.v.H. : Majoor, Tambour; Clairon, Trompette.

64. — Aan **OORLOG** : Laguerre, Bataille, Combat.

I.v.H. : Schutters; Canon, Boulet, Grenade, de l'Epée, Lancelevée.

65. — Aan **ADEL** : De Ridder, De Graaf, De Hertog; Le-
commandeur, Chevalier, Leduc, Lemarquis, Baron, Leva-
vaseur.

** Hier te Gent hebben wij binnen onze muren afstammelingen van de Hoogedele Spaansche familie de **Villa de Castillo**, waarvan er leden werkzaam zijn als arbeiders in de lucifersnijverheid.

** Vele Gentenaars kenden destijds den krantenverkooper **Ange Marie Sanchez d'Aguilar**. Hij was ook van edele afkomst, maar zoo arm als Job. Hij was klein van gestalte en bezat aldus een « Schooierslijf », zooals men te Gent zegt. En **Ange Marie** was hiervoor een echte type. Eens had hij eene « redingote » van een zwaarlijvig persoon ten geschenke gekregen en er niet aan gedacht die naar zijne maat te doen inkorten, zoodat de slippen hem tot op de hielen hingen en hij uit de wijdte van de jas « kamers verhuren kon ». Dit beteekende niet dat er in de borst van **Ange Marie Sanchez d'Aguilar** geen edel hart klopte. Volgens zijne bewering heeft hij gelegenheid gehad zijn titel te verkoopen voor dertig duizend frank. Maar fier klonk zijn antwoord : Nooit!

** Winkler vertelt in zijn « Nederlandsche Geslachtsnamen » :

« Voor eenige jaren leefde te Antwerpen een groentevrouw, weduwe en moeder van tien kinderen, den Spaanschen naam **Armiroto** dragend. Men beweert, naar een markies **Armiroto**, die tot het gevolg van den hertog van Alva zou behoord hebben. Zijne afstammeling, onverschillig voor die hooge afkomst,

reed toen met steenkool door de stad; en het volk heeft oneerbiedig haar doorluchtigen oorsprong gesmaad door eene bespottelijke verdraaiing van haar naam: men noemde haar **Arme Rotte!** (15).

66. — Aan KERKELIJKE HIERARCHIE: Paus, Dekoster, Cardinal, Frère-jacques, Grosprêtre.

I.v.H.: Orgelist, Paternoster; Crucifix, Lacroix, Miracle. Prière, Chantemesse.

67. — Aan LATIJN: Primo, Ergo, Posthumus*.

68. — Aan OUD TESTAMENT: Balthazar, Abraham, Melchisedech; Moïse, Abel, Eve, Adam.

I.v.H.: Cheradam.

69. — Aan NIEUW TESTAMENT: Lievenheer, Jesus, Pontus; Pilate, Lechrist, Luc, Philippe, Lazaire, Herode.

* * Wij zijn, tijdens onzen levensloop, in betrekking geweest met de zonderlinge firma « Christian. Christensen » van Christiania (Noorwegen).

70. — Aan HEMEL: Godts, Godfirnon, Godsdeel, Hemels, Van Hemelryk, Engelken*; Paradie, Dieu, Esperandieu, Thomassaint, Soussaintjean, De Saint Moulin, Desainte-marie.

* * In de eerste week der Fransche Republiek (1793) werd een edelman met naam de Saint Cyr, voor de rechtbank gedaagd.

— « Hoe is uw naam? » vroeg de rechter. — « Mijn naam? Ik heb er geen! », antwoordde de edelman. — « Welk is uw naam? » drong de rechter aan. — « Ik heb geen naam », klonk nog eens het antwoord, kalm en overtuigd. — « Geef uitleg hierover! » — « Ik hoop, zoo begon de edelman, dat gij geloof zult hechten aan mijn zeggen. Ik werd geboren de Saint Cyr; maar « L'assemblée Constituante » heeft den adeldom afgeschaf, zoodat mijn naam gewijzigd werd. De « de » werd weggelaten en er bleef mij maar Saint Cyr over. De « Saint »?, vervolgde de edelman, erkent men niet meer! En wat « Sire »

(15). Zie « Studie van de Volkstaal » door P. De Keyser in « Oost-Vlaamsche Zanten », XVe jg. (1940), blz. 117. (Volksetymologie).

betreft, de Conventie stemde het afschaffen van het koningdom. Ik heb geen naam meer! »

71. — Aan HEL : De Dievel; Enfer.

72. — Aan VERWANTSCHAP : Zonderouders*, De Voogd, Derkinderen, Rijkeboer; Lepoupon*, Nourisson*, Moncousin, Petitfrère, Cadet, Bonenfant.

** In verband hiermede, valt wel te vermelden de firma : Peeters-Ooms te Diest (1910).

I.v.H. : Jonckbloedt.

73. — Aan BURGERIJ : Proost, Derechter, Burgemeester, Demeyer, Dedeken, Deurwaarder; Bachelier, Régent, Notaire, Leschevin, Vieuxmaire, Noblemaire.

74. — Aan SMAAD : Bouuaert (boevaart), Bastaard, Zwadderlap, Slekke, Kalf; Pochard, Soulard, Cocu.

** Aanstippenswaard is wel de zonderling-benoemde firma Malfoutu-Saligaud (1912).

75. — Aan UITROEPINGEN : Ach, Oja, Tata, Oho, Ouf.

3. — Anekdoten over familienamen.

Zekeren dag bezocht Napoleon III een kleine gemeente in Frankrijk en werd er door de meier ontvangen. Het toeval wilde dat deze den naam droeg van een beroemden Franschen kapitein en wanneer hij zijne toespraak tot den keizer geëindigd had, vroeg deze hem zijn naam. En de meier antwoordde fier : Sire, mijn naam is Bayard. En Napoleon III, die misverstaan had, uit reden van hardhoorigheid, antwoordde : « Paillard? 't Is een schoone naam en ik hoop dat gij dien verdient! »

Tal van nijveraars weten hun familienaam, die de naam is hunner firma, behendig te gebruiken om des te beter de aandacht der verbruikers op hunne producten te trekken.

De fabriek van ingelegde spijzen AMIEUX heeft voor motto : « Toujours à mieux ».

Een fabriek van schoenblik TERRIER gebruikt het beeld van een dashond.

De groote riemmakerij LECHAT heeft als fabriekmerk een kat.

Een koopman in ijzerwaren **COUTEAUX** verbeeldt zijn naam door twee gekruiste **messen**.

De brouwer **DUPONT** gebruikt eene brug (1910).

Sommige familienamen zijn op zichzelf reeds **WELGE-LUKTE OPSCHRIFTEN** voor uithangborden, doch, zonderling genoeg, het zijn bijna alle Fransche: In het Panhuis; — Aladame, Auberger, Auboïs, Aubonnet, Auduc, Augendre, Aumaitre, Aumerle, Auxenfants, Aucourtier, Aucouturier, Augagneur, Aumont, Aumenier, Al'épée, Augrandjean.

Familienamen kunnen een **MISVERSTAND** teweeg brengen, zooals o.m. de volgende: Rothier lijkt goed op rot hier; Scherremy — op Scheer mij; Langaskens — op lange haaskens; Pincemaie — op Pensemuile en Tiesema — op 't is Emma.

't Is alzoo dat de Gentenaars gaarne den naam Louis XVIII verdraaien en spreken dan van Louis **diezwiet**⁽¹⁶⁾. = (die zweet).

Één onzer oudste Gentsche folkloristen, wijlen Lodewijk De Vriese, herinnerde zich dat hij in zijne jongelingsjaren, kleine jongens bij den bakker Picavet⁽¹⁷⁾ zond, om een cent pikavet. Picavet beweerde geen pikavet aan de hand te hebben, maar indien de kleine deug niet zich niet rap wegmaakte, had hij kunnen aan een vet **ding** geraken! (= aframmeling).

Hier volgen dan een serie familienamen, die, door hun mogelijke dubbelzinnige interpretatie, tot **WOORDSPELINGEN** aanleiding kunnen geven.

Lannoo kan verstaan worden voor l'anneau; Maurtôt — voor mort tôt; Dimez — voor Dix Mai; Kiès — voor qui est-ce; Feyerick — voor féérique; Poincaré — voor point carré; Habay — voor abbé; de firma Cador-Dieu — voor qu'adore Dieu; Audoor voor eau d'or; Sintobin voor Saint au bain en Delassaigne — voor de là ça saigne.

De volgende familienamen zijn als **GEMEENE NAAMWOORDEN** in de technische taal overgegaan: Auër, Bell,

(16). Zie « Studie van de Volkstaal » door P. De Keyser in « Oost Vlaamsche Zanten », 15e jg. 1940, blz. 117: Volksetymologie.

(17). Woonde destijds op de Koornmarkt, te Gent.

Ampère, Volt(a), Réaumur, Morse, Shrapnell, Tram, Mansard(e), Quinquet, Guillotin(e), Piquet e.z.m.

Te Château-Gauthier (Mayonne) las men, nog zoo lang niet geleden, de naam van de firma : Quelle-Bosse. Wat de zaak nog drolliger maakte is dat Quelle werkelijk een bult had!⁽¹⁸⁾.

4. – Vreemde uitspraak van familienamen.

De Fransche tongval kan soms op eigenaardige wijze Vlaamsche familienamen verminken : Mèchelinque voor Mechelynck; Decuperre voor Dekuyper; Behaguèle voor Behaghel; Dasselère voor Daeseleire; Jilèsse voor Giles; Lichetèretè voor Lichterte; Lipance voor Lippens; Pitèrse voor Pieters; Piek voor Pycke; Ricard voor Ryckaart; Van Lisebêtant voor Van Lysebettens; De Praètère (bestaat in Frankrijk) voor De Praetere; Ouitainque voor Wijtinck, Rohéland voor Roeland, Moulaërt voor Moulaert, (bestaat in Frankrijk, afstammelingen van 19e eeuwse Vlaamsche inwijkelingen) en Citrohène voor Citroen!

In verband hiermede volgt een strofe uit een gedicht « Naamschenders », waarin de onhebbelijkheid der vreemde uitspraak van Vlaamsche familienamen in eigen Vlaamsche monden wordt gehegeld :

Ser de Cuyper heet « Kwiepeire »,
En een Jonckheer nu « Geonckeire »;
Mijnheer Buysse noemt zich « Bwies »,
Gaereminck : M'sieur « Gar'mainque »
En een vlaamsche Vyncke is « Vainque »
Tot ons schande en ergernis!

De Fransche tongval geeft eveneens al de letters van het alphabet aan personen : Aa voor A; Bay voor B; Sey voor C; Day voor D; Eich voor E; Eiffe voor F; Jay voor G; Ache voor H; Hye voor I; Gys voor J; Kah⁽¹⁹⁾ voor K; Elle voor L; Hemme voor M; Henne voor N; Haut voor O; Pee voor P; Kue voor Q; Ers voor R; Esch voor S; Tay voor T; Hue voor U; Vée voor V; Wee voor W; Ickx voor X en eindelijk Hyzette voor Y. Z.

(18). Ontleend aan Frans De Potter.

(19). Ontleend aan Frans De Potter.

5. — Schuilnamen.

Het is sinds onheugelijke tijden het gebruik, of de mode, dat sommige letterkundigen en tooneelkunstenaars zich verschuilen achter een schuilnaam, of pseudoniem. Wij kennen er eenige :

« Multatuli » was de schuilnaam van Edw. Douwes-Dekker; « Cies van Gent » of « de Jongen van den Waterwijk » was die van Napoleon Destanberg;

« de Oude heer Smits »	van	M. Prager Lindo;
« Hildebrand »	»	Nicolaas Beets;
« Jonathan »	»	J. P. Haesebroeck;
« L. Van Deyssel »	»	K. L. Alberdingk-Thijm;
« Glanor »	»	Beyerman;
« Fiore della Neve »	»	G. Van Loghem;
« Hannah »	»	A. Germonprez;
« Tony »	»	Ant. Bergmann;
« E. Zetternam »	»	J. J. Diricksens;
« Stijn Streuvels »	»	Frank Lateur;
« Van Beughem »	»	Isidoor Verdoodt;
« Paul Van Elen »	»	Jos Van Hoorde;
« Avanti »	»	Osc. Roelandts;
« Job »	»	Jos. De Smet.

Booswichten durven dit ook doen. De beruchte « Cartouche », b.v., hoofd eener dievenbende van Parijs, heette eigenlijk Louis Dominique Bourguignon (†1721).

6. — Nog iets over Voornamen.

Aangezien de voornaam de basis vormt van vele familienamen, komen wij hier even daarop terug.

Voor vijftig jaar kenden wij een huisgezin, te Eekloo, waarvan de vier kinderen, respectievelijk, den volgenden naam droegen : Pius, Pia, Lima, Proba. Die namen hadden ten minste het voordeel Vlaamsch te zijn!

Sommige ouders schijnen geprikkeld door hoovaardij, als het er op aan komt een naam aan hun telg te geven en willen zich dan boven het alledaagsche stellen.

Voor twintig jaar kenden wij een werkersgezin met acht kinderen, aan de Brugschepoort, te Gent; de kinderen droegen de volgende namen :

Voor de zoons : Magloire, Margure, Bruton en Zénon; voor de dochters : Ludwine, Hedwige, Jordanne en Oriante. Is dit excentriek of romantiek?

In een ander Gentsch gezin, wààr het trouwboekje gevuld stond, droeg het tiende kind — een meisje — de naam Justine (dit is wel : *juste tien*) en het elfde was Elvina.

Een Aalstersche juffer kon zich nooit weerhouden luidop te lachen telkens dat jongelieden haren naam vroegen. Ze deden dit, ten andere, om haar te plagen. Het duurde eerst een heelen tijd vooraleer zij het dan toch maar waagde dien naam uit te spreken, doch de laatste sylbe werd onduidelijk uit den mond geproest, zoodanig dat het herhalen telkens duurde en bleef duren, tot dat de omgeving eindelijk begreep dat zij niet « *juste-in-e-gat* » bedoelde, maar wel : Justine-Agathe!

Vele onzer lezeressen zullen voorzeker belang stellen in de beteekenis der volgende voornamen, veertig jaren geleden uit eene krant geknipt : Adela = prinses; Agatha = goed; Agnès = kuisch; Alice = edel; Amalia = welbeminde; Anna = minzame; Bertha = vermaarde; Brigitta = heerlijke; Catharina = onbevleete; Charlotte = prima edel; Dorothea = gave Gods; Eleanora = vruchtbare; Elizabeth, of Elize, of Isabella = Godes zachtheid; Emma = voedster; Helena = streelster; Magdalena = prachtige; Margareta = perel; Martha = smart; Mathilda = hofdame; Petronella = steentje; Sophie = wijsheid; Suzanna = liebloem.

« Tschaerlowie » is herkomstig van Charles-Louis; « Miezef » van Maria-Josefa; « Lodde » van Lodewijk; « Tjille » van Achilles; « Sosse » van Josefa; « Nitte » van Jeannette of Trinette.

7. — Enkele Wondere Gevallen.

- A. — Klinkt de familienaam 't 's Joen (westvlaamsch) niet als : « 't is het uwe »?
- B. — Gekoppelde namen als familienaam zijn de volgende : Jansegers, Boerjan, Appeljan, Kegeljan; Filsjean, Petit-étienne, Grosrichard, Jeanmaire, Maitrepierre en Richard-jacques.
- C. — De kortste familienaam bestond in 1918 — en bestaat misschien nog — te Brussel. Een boter- en eierkoopman

dezer stad had eenvoudig « O » te zeggen om zijn naam uit te drukken.

8. — Familienamen uit den vreemde.

Hierop volgen de namen van eenige landen, met telkens drie familienamen van menschen ervan afkomstig.

- ALBANIE : Ciobba, Shatku, Totchi;
AMERIKA : Bruckley, Wilson, Lowdermilk;
ARGENTINA : Auzepaj, Davila, Oreamundo;
BASKENLAND : Daranatz, Lhande, Ythurbide.
BULGARIJE : Mandadjioff, Konlakstonsoff, Samouclian;
BRAZILIE : Succio, Burgamini, Biondo;
BRETAGNE : De Guerdavid, Jaffrenou, Le Fustec.
CHINA : Wan Ku Chaï Curio, Yung Pao Choë, Lie Yok Djien;
CUBA : Urros, Oyarzum, Caviades;
COLOMBIE : Luna, Melo, Avendano;
CHILI : Jaña (ñ = gn), Peña, Valenzuela;
DENEMARKEN : Hyllested, Svendsen, Hornsleth;
ENGELAND : Dem, Love, Bryant;
EGYPTE : Gerakis, Zambakos, Panayototou;
FINLAND : Luukkonen, Paulaharju, Runeberg;
FRIESLAND : Jelgersma, Bruinsma, Tiesema;
GRIEKENLAND : Alexandris, Daskanidès, Papanastassiou;
HONGARIJE : Daraczy, Horvath, Zsedényi;
IERLAND : Fitzgibbon, Mac Entee, O'Flanagan;
JOEGOSLAVIE : Velimirovitch, Vosnjak, Zupanitch;
KLEIN AZIE : Aprahamian, Kazandgiogou, Cocupoulos;
LETLAND : Bokums, Lepitis, Vanags;
LITAUWEN : Gydytojas, Ivanauskas, Zaunius;
NEDERLAND : De Bruyn, Mertens, De Vries;
ITALIE : Armanino, Scaramuzza, Napoleone;
JAPAN : Kita Tonnizaka-Cho, Yokawa-Gashi, Niboubashi;
MAROKKO : Conkroun, Etedgui, Arnavou;
MEXICO : Barreda, Robledo, Fuentès;
OEKRAINE : Antonovitch, Khanenko, Sydorenko;
OOSTENRIJK : Heyerick, Trinkhaus, Oberlander;
POLEN : Moszkowski, Sembrotowycz, Wiliszenko;
PORTUGAL : Sarmento, Carvahlo, da Costa;
PERU : Roumero, Gerby, Blanchi;
ROEMENIE : Georgecu, Regenstreiff, Dumitri;

RUSLAND : Pollitz, Kormilitzin, Syromiatnikoff;
SCHOTLAND : Ferguson, Kirkwood, Macpherson;
SPANJE : Gonzalez Pintado, Carcia Ortego, Sains è Hijos;
SIAM : Hintze, Buan Hoa Seng, Hong Heng Chou;
TCHEKOSLOVAKIJE : Capek, Jacubec, Novak;
WALES : Davies, Jones, Owen;
ZWEDEN : Söderbäck, Södderen, Hedborg;
ZWITSERLAND : Pezolt, Probst, Heimel.

9. — Lange Woorden en Moederwoorden.

Wij zullen nu de familienamen wat met rust laten om iets te vertellen over **gemeene naamwoorden** :

I. — In de Wereldtentoonstelling te Gent (1913) lazen wij een woord van 28 letters : Staatslandbouwhuishoudschool.

Maar de vinder hiervan werd overtroffen door een Genteenaar, die aan « Het Eglantierken », rederijkerskamer te Hoogstraten, een telegram te zenden had, waarin hij het volgend woord gebruikte van 49 letters :

Wereldtentoonstellingsrederijkerkamersvertooningen!

De « Gazette van Gent » vermeldde tijdens den oorlog van 1870 het volgende woord :

« Vetterleigewehrpatronenhülsenfabricatarbeitershauptmann » (Bestuurder der werklieden-kardoezenmakers voor Vetterleigeweren) en de opsteller voegde er naïef aan toe : men zou een huis in gruzelementen kunnen doen storten met zulk een woord in den kelder uit te spreken⁽²⁰⁾.

« Constantinopolitaanspaternosterivoorbeenbollekenmakerij » kan wel in eens uitgesproken worden, zonder te ademen!

Zulke woorden gebruikt men heel zeker nooit in kruiswoordraadsels.

II. — Een woord kan een ander bevatten met gebruik van dezelfde letters.

Zoo b.v. pruik, kruip; — toog, goot; — kort, trøk, krot enz. Wijkt men van dezen integralen stelregel af, t.t.z. gebruikt men in de nieuwgevormde woorden telkens niet al de letters van het moederwoord, dan kan het aantal daarin vervatte woorden natuurlijk, veel grooter zijn. Het woord « bloemist » b.v. is er

(20). Ontleend aan Lodewijk Terneus.

hier een voorbeeld van. Het behelst niet minder dan 97 andere woorden, zooals de hiernavolgende tabel bewijst :

B	L	O	E	M	I	S	T
bel	lei	oest	ei	me	iet	sim	te
bemol	les	olie	el	mei	iets	slem	teil
bemost	lest	olm	els	melis		slim	tel
bes	leist	om	ets	mes		som	til
bie	lies	os	eb	mest		slot	toe
best	li	oil		met		smet	tol
biets	lis	olim		mis		smoel	
bil	list			mist		st!	
bits	lom			mits		steil	
blei	leis			moe		stel	
bles	loet			moei		stem	
bloem	los			moes		stiel	
bloei	lot			moet		stil	
blos				mol		stoel	
boe				mos		stom	
boei				most			
boel				mot			
boet				mets			
bol							
bom							
bos							
bot							
bots							

Dergelijke gegevens werden vroeger als vraagstukken gesteld en de opzoekingen, net als die voor het oplossen van kruiswoordraadsels, hielpen den weetgierige de Vlaamsche taal meer en meer te doorgronden, liefhebben en zijn woordenschat vergrooten.

10. — Woorden en Opschriften.

Is het niet vernederend voor een land, waar het verplicht Middelbaar Onderwijs van kracht is, nog onbekwaamheid vast te stellen van handelaars, die denken geleerd te zijn, wanneer zij hun naam en adres schrijven kunnen zonder fout. Is het niet treurig te moeten vaststellen dat zij onbewust bewijs geven aan de passanten, niet geletterd genoeg te zijn om een opschrift te

laten aanbrengen op hun gevel? Op hoeveel plaatsen in Gent zou men dezelfde fout niet zien gebeuren met het gebruik van t' in plaats van 't? Wij vonden en hebben opgeteekend in 't Gewad : « In t' Moorken »; in de Bevrijdingsdreef : « In t' Klaverken »; in de Keizer Karelstraat : « In t' Meuleken »; in de Van Lokerenstraat (Ledeberg) : « In t' Groot Paard »; en zelfs op de Korenmarkt, in de uitstalling van een groot Warenhuis : « Twee frank t' stuk »!

Op hoeveel plaatsen zou men dezelfde fout niet zien begaan met het opschrift « In den Anker »? Op de Vrijdagmarkt nochtans lazen wij « In het Anker ». Die handelaar had ten minste het goed eindje vast, of beter, zat in zijn spraakkunst anker-vast!

Op hoeveel plaatsen zou men niet lezen : « Hier aanvaard men...? In de Korte Zilverstraat, tijdens den wereldoorlog 1941: « Hier aanvaard men zwaarte zegels ». In de Geldmunt bij een handelaar : « Hier aanvaardt men alle slach van herstellingen » en in de Van Eyckstraat is er een : « Handelaar in alle slach van koorden.

In 1871 te St. Denijs : « In de oude korte garde » (waarschijnlijk corps de garde).

Wie eene matras wil, gevuld met flacons, wende zich te Gent naar den Dendermondschesteenweg, rechts!

In het Gewad bij een paardenslachter : « Paardenslagerij!

Bij kleerverkoopters : « Alles op maat »⁽²¹⁾.

In de Kammerstraat bestaat een « Duivenlokaal » (Café De Trompet), en eveneens op den Begijnengracht, Café 't Land van 't Belofte, het opschrift zegt ons eilaas, niet wàar het lokaal der « liefhebbers » gelegen is.

Sommige herbergiers vinden het voordeel hun naam en familienaam op hun gevel aangebracht, te laten volgen door hun bijnaam (in Gent biilap genoemd) met denwelken zij gekend zijn. Zóó vindt men op de Martelaarslaan « ... bij den duim »; in den Oudburg « ... bij Piloelle »; op de Vrijdagmarkt « ... bij Loele »; op den Ouden Beestenmarkt « ... bij de bleeke » en wat verder « ... bij Pottekarrie ».

Bij vele ijsroomleuders ziet men, schoon geschilderd : « Crème à la glace » op hun wagentje staan; zij bedoelen, natuurlijk, « Crème glacée », maar willen niets hooren. Zij be-

(21). Of zooals de volgende opschriften in October 1945 op den St.-Kwintensberg in het uitsalvenster van een oudkleerkooper opgemerkt : « Kazelken met beuzen ». — « IJzeren paravan met koper » — « Ocazie een groote vitrau » — (Nota van uitgever).

geeren hun room, gemaakt met melk, aan te bieden als zijnde ook bereid met ijs, zooals die kan met vanielje.

En bij hoeveel van diezelfde ijsroomleurdere en dito « Crèmeries » wordt er niet aangekondigd, dat ze « Roomijs » (van « crème glace ») te koop aanbieden, in plaats van ijsroom?

Men vertaalt verder door den band « On porte à domicile » door « Men bestelt ten huize ».

De handelaar, die koopwaren afgeeft tegen speciën, **bestelt**; de verbruiker, die koopwaren vraagt mits betaling, **bestelt** evenzeer. « Men bestelt ten huize » is dus dubbelzinnig. « On porte à domicile » moet wel de meening zijn van den handelaar die de formule gebruikt en, bijgevolg, ware de uitdrukking « Men draagt (bezorgt of levert) ten huize » veel juister.

11. — Woordspelerijen.

A. — Vele woorden leveren de eigenaardigheden op, **gekeerd** gelezen te kunnen worden.

Zoo herinneren wij ons een **RAADSEL** gesteld als volgt : « Hoe kan men van een paplepel een lepel pap maken zonder pap er in te doen? » En het antwoord was : « Door het woord, van achteren naar voren te lezen ».

Een **GRAPJE** in dien zin, ontleend aan de verzameling van Arsène Heirman, geeft hiervan een treffend bewijs.

« Een reiziger beweerde op twintig vragen met dergelijke woorden te kunnen antwoorden. Ziehier welk gesprek hij met den heer aanging : — Hoe is uw naam? — **Reinier**. — En uw familienaam? — **Kazak**. — Hoe heet uwe vrouw? — **Anna**. — Welk is haar familienaam? — **Kortrok**. — Maar hoe heette uw vader? — **Otto**. — En uwe moeder? — **Bab**. — Zeg eens, hebt gij ook kinderen? — **Neen**. — Welke familie hebt gij dan? — **Neven**. — Hoe heet de straat waar gij woont? — **Taartstraat**. — Welk nummer? — **Negen**. — Op het schip, waar gij dienst deed, wat oefendet gij daar uit? — **Kok**. — En wat maaktet gij daarbij om uw brood te verdienen? — **Netten**. — Daar is zeker veel mee te verdienen? — **Pap**. — Wat doet gij om beneden uwe woning te geraken? — **Nedertreden**. — Uwe vrouw is erg ziek geweest voor vier maanden, hoe zag zij er uit? — **Anna keek raar**. — Nu krijg ik een langer antwoord, dat is wel, dat is een halve frank waard. — Als ik hem u gaf wat zoudt gij doen? —

Nemen. — Zorgdet gij voor uw vrouw, wanneer zij zoo hard ziek lag? — **Reinier Kazak deed Anna Kortrok tot negen lepel pap nemen.** — Welk was het eerste woord dat zij u zegde? — **Redder.** — Zij had gelijk; maar wat hadt gij toen? — **Lol.** — Ik ben over uwe antwoorden voldaan. Hier zijn honderd frank! — **Kijk! Kijk!**

B. — Hier kan ook nog volgend **spotrijm** op persoonsnamen worden aangehaald. Het zijn de namen van gemeenteraadsleden van Ledeberg in verband met een geldsom (100.000 Fr.), die eens op geheimzinnige wijze uit de gemeentekas verdween.

Spotrijm

Waar gaat gij naartoe, zei **Bijou.**

Naar de Bank zei **Vander Plank.**

Om hoevele? zei **Vermelen.**

Om honderd duizend frank, zei **Flamand.**

Sakker, sakker, zei **Van Acker.**

Ge moet azuu nie vloeken, zei **Van Hoecke.**

Laat het maar e zuu, zei **Van Loo (uu).**

Da 'k het ezuu niet en laote, zei **Verstraeten,**

'k Heb liever de visch dan de graete, zei **Van Overmaete*.**

C. — Woorden zijn ten alle tijde voor zoekers een middel van groot tijdverdrijf geweest. Zoo hebben wij een **stafrijm** onthouden in verband met de omwenteling van 't jaar 1830. .

Men gaf het volgende van hand tot hand over, zoo beweert men, met de letter W als stafrijmletter : Wij willen Willem weg. Wilde Willem wijzer wezen, wij wilden Willem wel.

12. — Drimsche Dorpsgeschiedenis.

Hier geven wij een aardige Nederlandsche legende geknipt en bewaard sinds onze jongelingsjaren; het is een pareltje van geduldwerk : **Drimsche Dorpsgeschiedenis door D.d.D.** — Door **Drim's** duinachtige dreven, drentelde de dartele dominé **Dercksen's** deugdzame dochter **Doortje**; dit dametje deed dolgaarne deugdzame daden. Dagelijks drenkte **Doortje** de dorstige dieren. Dertien donzige duifjes doorkliefden **Drim's** dreven,

(*) In den zelfden aard. gespeel op familienamen, leze men ook het rijm van **Petrus Van Hoye** uit Zeveneeken, door **Ferdi Van de Vijver**, medegedeeld in « Oostvlaamsche Zanten », 18^e jg., 1943, bl. 44 (J. V.).

doch de dartele dreumes Dirk des daglooners Doris Donker dreigde driest deze donzige diertjes. Dit deerde de dierenbeschermende Doortje. De dartele deerne deed daarom den drommelschen dierenkweller door den deftigen diender des dorps dooreenschudden, doch de doortrapte deugniet doorscheurde den donkerblauwen duffel des dienders, daar deze driemaal daags dronkenmakende dranken doorzwolg. Dolzinnig doorboorde de degen des driftigen dienaars den doodsbleeken deugniet.

De dorpsdiender duizelde, doorziende deze deerniswaardige doldriftige daad.

De dorpschout dagvaardde dadelijk daarna den doemwaardigen doodslager, doch de diender deserteerde door de diligence die Drim's dorpweg doorreed.

De dochter des Domine's Dercksen doorleefde daardoor droevige dagen. Doortje doorkruiste daarna dagelijks droomerig de dennewouden, de dartelheid dervende, daar Dirk Donker's dood Doortje drukte.

Dinsdag den derden December, doorsloop de droeve dood de deur des dominé's Dercksen, diens desolate, deugdzame dochter Doortje doodende.

Dat doet de deur dicht.

13. — 't Verhaal van den Brusselaar.

Wij sluiten met een kort verhaal — zonder kop noch staart — over zekeren Brusselaar, uitsluitend opgesteld uit familienamen uit onze verzameling :

Hewel, Hij, Verdikt, Esch, Kloek, Klein, Scheel, Maar, Slim,
Hewel, hij verdikt, is kloek, klein, scheel maar slim,

Dommer, Dan, Dezodt, Esch, Hij, Niet; Hij, Verdedigt, Im-
dommer dan de zot is hij niet; hij verdedigt im-

mers, Best Henne, Flink, Zijn, Recht, Marris, O, Driftig, Hij,
mers best en flink zijn recht, maar is, o, driftig. Hij

Zegt, Ick, Zal, Demeester, Worden, Henne, Verrijken, Hij, Ge-
zegt, ik zal de meester worden en verrijken. Hij ge-

not, Heene, Lievevrouw, Vanghendt, Frisch, Snel, Delicaat, He-
noot eene lieve vrouw van Gent, frisch, snel, delicaat, he-
melsoet, Goethals, Brood.
melsoet, goed als brood.

Zoete, Bruinhooge, Verheugen, Dom, Schier, Alleman,
Zoet, bruine oogen verheugen dom, schier alleman.

Trouwen, Nadenoen, Met, De Maeght, Bracht, Hemme Last,
Trouwen nadenoen met de maagd bracht hem last,

Donckerwolcke, Hen, Even, Zeldenrust, Degunst, Keerde, Zij,
donkere wolken, en even zelden rust. De gunst keerde; zij,

Moest, Boete, Hen, Kreeg, Met den Ancxt, Buyle, Hen, Debluts,
moest boeten en kreeg, met den angst, buyle ende bluts.

Mersie, De Breuck, Kwam, Hen, Beelen, Werd, Vreugde, Geluck,
Merci! De breuk kwam, en beelen werd vreugde. Geluk,

Kort, Hen, Gaan, Vliegen. Salut,
kort en gaan vliegen! Salut.

Debrusseleire, Verwacht, Verschgemoet, Maar, Deman, Esch,
De brusselaar verwacht versche moed, maar de man is

Binst, Alleen, De Cloot, Mannekens, Wijvekens, Jonckheere,
binst alleen, de kloot! Mennekens, Wijvekens, Jonkheeren,

Surson, Bienfaisant, Beauregard, Sedore, Huns, Sacré, Dédain,
sur son bienfaisant beau regard se dore un sacré dédain!

Voilà!
Voilà!

Eynde.
Einde.

Emiel ANDELHOF.

Nawoord van den uitgever. — Het bleek ons interessant hier, tot slot, de gegevens mede te deelen over de **verspreiding der familienamen in België**, aan de hand van een zoo pas verschenen artikel^(*) van den Leuvenschen hoogleeraar Prof. F. Baudhuin. Voortgaande op de documentatie opgeleverd door de namen van de titularissen van de spaarboekjes bij de Alg. Spaaren Lijfrentkas, komt hij tot de volgende verspreiding en cijfers, in 1945 :

Janssens	41.000
Desmet	38.000
Peeters	29.200
Declercq	23.000
Maes	21.800
Devos	21.300
Lefèvre	21.000
Vandenbergh	21.000
Dubois	19.000
Vandenbroeck	18.000
Goossens	16.400
Lambert	16.300
Dupont	13.800
Dumont	12.500
Gerard	12.100

Onder één rubriek zijn, in dit geval, al de verschillende schrijfwijzen van eenzelfde grondnaam medegeteld Zoo onder de Janssens b.v. ook Janssen (6.150) en Jansen (4.200), naast 30.000 Janssens. In het telefoonboek voor Brussel zijn drie kolommen « Janssens » te vinden. Heeft de professor er ook de Jans, Dejans, en Jansseune's bijgevoegd? Want die hooren er dan ook bij!

In deze studie van Em. Andelhof werden niet minder dan 1047 verschillende familienamen verhandeld. We hebben er, om het gebruik en het naslaan van het « Namenboek » te vergemakkelijken, volgende index laten van opmaken.

(*) Zie « La Libre Belgique », dagblad, Brussel, nr van 8-9 Dec. 1945 : *Les noms de familles en Belgique.*

LIJST DER BEHANDELDE EN VERMELDE FAMILIENAMEN.

L.W. In deze lijst werden de familienamen gerangschikt naar de beginletter van het hoofdwoord, en werd dus geen rekening gehouden met de voorzetsels : **van, met, aan, op 't, 't 's, In het, Met den, Uyt de**; Fransch: **de, d'**; met lidwoorden: **de (der, den)**, Fransch : **du, le, la, l'**, voor zoover die niet met het hoofdwoord verbonden zijn. V.B. Van der Straeten is dus te vinden onder S, Vanderstraeten daarentegen onder V; Met den Ancxt is te vinden onder A, Metdepenningen daarentegen weder onder M.

A.	bl.	Anvers, d'	bl. 13.
Aa,	25.	Appelboom,	20.
Abel,	22.	Appeljan,	27.
Abraham,	22.	Aprahamian,	28.
Accent,	20.	Ardoise,	15.
Ach,	23.	Arduin,	15.
Ache,	25.	Argent, d'	16.
Acker, Van	33.	Argile,	15.
Adam,	22.	Armanino,	28.
Adams,	10.	Armée,	21.
Adriaens,	9.	Armiroto,	21.
Adriaenssen,	10.	Arnavou,	28.
Adriaenssens,	10.	Attout,	17.
Aendenboom,	19.	Aube,	12.
Aerde, Van	19.	Auberger,	24.
African,	13.	Aubois,	24.
Agneau,	14.	Aubonnet,	24.
Agneessens,	10.	Aucourtier,	24.
Aigle, l'	14.	Aucouturier,	24.
Aladame,	24.	Audoor,	24.
Alberdingk-Thijm,	26.	Auduc,	24.
Al'épée,	24.	Auër,	24.
Alewaters,	19.	Augagneur,	24.
Alexandris,	28.	Augendre,	24.
Alleen,	35.	Augrandjean,	24.
Allemagne, d'	13.	Aumaître,	24.
Alleman,	35.	Aumenier,	24.
Allouette,	14.	Aumerle,	24.
Amaranthe,	20.	Aumont,	24.
Amieux,	23.	Autryve, Van	13.
Ampère,	25.	Auxenfants,	24.
Ancxt, Met den	35.	Auzepaj,	28.
Angleterre, d'	13.	Avendano,	28.
Anguille,	15.	Aviolette, L'	20.
Antonovitch,	28.		

B.			
Bachelier,	bl. 23.	Boëhme,	bl. 13.
Baene, De	16.	Boerjan,	27.
Bain,	19.	Boete,	35.
Bakker, De	10.	Boiscommun,	19.
Bal,	17.	Bokums,	28.
Balthazar,	22.	Bonâne,	14.
Barbier,	10.	Bonenfant,	23.
Baril,	10.	Bonhiver,	12.
Baron,	21.	Bonneterre,	19.
Barque,	19.	Bordeaux,	10.
Barrage,	19.	Borstlap,	18
Barreda,	28.	Bosquet,	18.
Basse,	12.	Bosse,	25.
Bastaard, (2)	9, 23.	Botte,	18.
Baszanger,	12.	Boudin,	14.
Bataille,	21.	Boulangier,	8.
Bâtard,	9.	Boulet,	21.
Baudet,	14.	Bourgogne,	10.
Bay,	25.	Bourguignon,	26.
Bayard,	23.	Bouquet,	20.
Beaujeu,	17.	Bouuaert,	23.
Beaumont,	18.	Brabant, Van	13.
Beauregard,	35.	Bracht,	35.
Beauvert,	17.	Branquard,	20.
Beelen,	35.	Breekpot,	17.
Beer, De	14.	Breeksteen,	10.
Beets,	26.	Breetwater, Van	19.
Behaghel,	23.	Breck, De	35.
Bell,	24.	Breydel, De	20.
Bellehâche,	20.	Bril,	17.
Belœuf,	15.	Broeckx, Uyt de	19.
Belval,	19.	Brood,	34.
Bergmann,	26.	Brouette,	20.
Berlin,	13.	Bruckley,	28.
Best,	34.	Bruinhooge,	35.
Beyerman,	26.	Bruinsma,	28.
Bienfaisant,	35.	Bruyn, De	28.
Bierbuyck,	18.	Bryant,	28.
Bijou,	33.	Buan Hoa Seng,	29.
Bille,	17.	Buée,	12.
Billet,	9.	Bulcke,	14.
Binst,	35.	Burgamani,	28.
Biondo,	28.	Burgemeester,	23.
Blanchi,	28.	Buyle,	35.
Bleekwater,	19.	Buyse,	25.
Bleuet,	20.	C.	
Blieck,	15.	Cadet,	23.
Bloemendael,	19.	Cador-Dieu,	24.
Boas,	15.	Caduque,	9.
		Calcutta,	13.

Camion,	bl. 20.
Campagne,	19.
Canaux,	13.
Canon,	21.
Capak,	29.
Capitaine,	21.
Carcia Ortego,	29.
Cardinal,	22.
Carvahlo,	28.
Caviades,	28.
Cerceau,	17.
Cerisier,	20.
Chaine,	17.
Chalumeau,	17.
Chantemesse,	22.
Chanteur,	12.
Charbonnier,	10.
Chardavoine,	20.
Charpentier,	10.
Chataignier,	20.
Chausson,	18.
Cheradam,	22.
Chevalier,	21.
Chienberger,	14.
Christensen,	22.
Ciobba,	28.
Citroen,	25.
Claeys,	8.
Claeyssens,	10.
Clairon,	21.
Clercq, De	9.
Cloot, De	35.
Cocu,	23.
Cocupoulos,	28.
Coeyer, De	14.
Combat,	21.
Côme,	13.
Compiègne,	13.
Conkroun,	28.
Considérant,	20.
Content,	20.
Copersmet,	10.
Coppieters,	10.
Corail,	15.
Cordonnier, (2)	11, 18.
Corebloem,	20.
Cornelissens,	10.
Costa, da	28.
Coton,	18.
Coudijzer,	17.

Couleuvre,	bl. 15.
Couteaux,	24.
Coutil,	18.
Creeft, De	15.
Creischer,	11.
Crèvecœur,	11.
Crucifix,	22.
Cruyeneire,	20.
Cuyper, De	25.
D	
Daele, Van	19.
Daeseleire,	25.
Dan,	34.
Daranatz,	28.
Daraczy,	28.
Dauw, De	12.
Daskanidès,	28.
Davila,	28.
Davies,	28.
Day,	25.
Debakker, (2)	8, 11.
Débarbouillez,	20.
Debluts,	35.
Debrusseleire,	35.
Declercq,	36.
Deconinck,	8.
Decreischer,	9.
Dédain,	35.
Dedapper-Piot,	21.
Dedeken,	23.
Deflandre,	13.
Degunst,	35.
Dehuysser,	10.
Dekandeleer,	17.
Dekeersgieter,	10.
Dekegel,	17.
Dekemel,	14.
Dekoster,	22.
Dekroeger,	18.
Dekuyper,	25.
Delabruyère,	18.
Delacommune,	13.
Delahautemaison,	17.
Delalune,	12.
Delarbre,	19.
Delassaseigne,	24.
Delathouwer,	10.
Delicaat,	34.
Dem,	28.
Deman,	35.

Demeester, bl. 34.
 Demeyer, (2) 8, 23.
 Denduyts, 13.
 Deneuplanches, 20.
 Denomaison, 17.
 Denuit, (2) 9, 12.
 Depierre, 15.
 Dercksen, (2) 33, 34.
 Derechter, 23.
 Derekeneire, 11.
 Derkinderen, 23.
 Derooster, 17.
 Desaintemarie, 22.
 Descamps, 19.
 Descendre, 20.
 Deschaecht, 18.
 Deschaepdrijver, 14.
 Descouleurs, 17.
 Deseranno, 10.
 Desfontaines, 19.
 Desgrandschamps, 19.
 Desmedt, (2) 10, 36.
 Desmul, 17.
 Desorgher, 11.
 Destanberg, 26.
 Destuyver, 16.
 Detroch, 17.
 Deurwaarder, 23.
 Devogelaere, 15.
 Devos, 36.
 Dewaeghe, 20.
 Dezodt, 34.
 Dhooge-Van den Bril, 17.
 Dieu, (2) 22, 24.
 Dievel, De 23.
 Dimez, 24.
 Diricksens, 26.
 Dom, 35.
 Dommer, 34.
 Doncker, De 12.
 Donkerwolcke, 35.
 Donder, De 12.
 Doré, 17.
 Dorpe, Van 13.
 Douwes-Dekker, 26.
 Driesens, 10.
 Driftig, 34.
 Drij, 20.
 Drijpont, 17.

Droogenbroeck, Van bl. 19.
 Dubois, (2) 18, 36.
 Ducat, 16.
 Duccœur, 11.
 Dujardin, 19.
 Dujeu, 17.
 Dumarais, 19.
 Dumarécage, 19.
 Dumitri, 28.
 Dumont, (2) 18, 36.
 Duparc, 19.
 Dupont, (2) 24, 36.
 Duruisseau, 19.
 Dusarduyn, 19.
 Dusoleil, 12.
 Dutoit, 17.
 Duval, 19.
B
 Echauguette, L' 17.
 Echelle, L' 19.
 Ecrevisse, 15.
 Een, D' 20.
 Eenhaas, 14.
 Eich, 25.
 Eiffe, 25.
 Einde, Op 't 16.
 Elebaut, 15.
 Elle, 25.
 Enfer, 22.
 Englan, 13.
 Engelken, 22.
 Engelscheschild, 20.
 Epée, de l' 21.
 Epine, L' 20.
 Ergo, 22.
 Ers, 25.
 Escalier, 17.
 Escaut, l' 13.
 Esch, (2) 34, 35.
 Espagne, 13.
 Espagnol, l' 13.
 Esperandieu, 22.
 Etedgui, 28.
 Eve, 22.
 Even, 35.
 Eycken, 19.
 Eyers, 15.
 Eynde, 35.
F
 Fagot, 20.

Ferchaud,	bl. 17.
Ferguson,	29.
Feyerick,	24.
Fil de soie,	18.
Filsjean,	27.
Fincoeur,	11.
Fitzgerald,	10.
Fitzgibbon,	28.
Fitzpatrick,	10.
Fitzwilliam,	10.
Flamand, (2)	13; 33.
Flink, (2)	20, 34.
Florijn,	16.
Fonteyn,	19.
Fonteyne, Vande	19.
Forêt,	18.
Fougère,	20.
Frak,	18.
Frère-jacques,	22.
Frisch,	34.
Frischbier,	18.
Frischwater,	19.
Fruyt,	20.
Fuentès,	28.
Fustec, Le	28.

G

Gaan,	35.
Gaereminck,	25.
Gand, De (2)	8, 13.
Gang, De	17.
Gansbeke,	19.
Ganseman,	14.
Gansen,	14.
Gantois,	13.
Gaubloem,	20.
Gateaux,	17.
Gazet,	8.
Gazon,	20.
Gehuchte, Van de	13.
Geirnaert,	15.
Geluck,	35.
Général,	21.
Genot,	34.
Gerard,	36.
Gerakis,	28.
Gerbe,	20.
Gerby,	28.
Georgecu,	28.
Germonprez,	26.
Ghendt, Van (2)	8, 13.

Gieter, De	19.
Gigot,	14.
Giles,	25.
Ginterdaele, Van	19.
Godfirnon,	22.
Godsdeel,	22.
Godts,	22.
Goethals,	34.
Gonzalez-Pintado,	28.
Goossens,	36.
Goudstikker,	10.
Goujon,	15.
Gouttières,	17.
Graaf, De	21.
Graindorge,	20.
Gramme,	17.
Grenade,	21.
Groene, De	17.
Groenvelt, Van	19.
Grosprêtre,	22.
Grosrichard,	27.
Grossetête,	11.
Gruau,	20.
Guerdavid, De	28.
Gueule,	14.
Guillemet,	20.
Guillotín,	25.
Gydytojas,	28.
Gys,	25.

H

Habay,	24.
Haemers, D'	17.
Haesebroeck,	26.
Hagenboom,	19.
Hainaut, d'	13.
Hanesse,	14.
Hanssens,	10.
Harinck, De	15.
Harynck, De	15.
Haut,	25.
Hautcoeur,	11.
Haverbeke, Van	19.
Hedborg,	29.
Heene,	34.
Heikant, (2)	18, 19.
Heimel,	29.
Heirman,	20.
Hemelrijk, Van	22.
Hemels,	22.
Hemelsoet,	34.

Hemme, (2)	bl. 35, 36.
Hen, (2)	35, 36.
Henne,	34.
Hérisson,	14.
Hérode,	22.
Hertog, De	20.
Herse,	19.
Heuvel, Van den	18.
Heuvelmans,	18.
Hewel,	34.
Heyerick,	28.
Hij,	34.
Hintze,	29.
Hoecke, Van	33.
Hoedenmacker,	10.
Hof, op 't	19.
Hollander, d'	13.
Hong Heng Chou,	29.
Hoorde, Van	26.
Hornsleth,	28.
Horvath,	28.
Hue,	25.
Huns,	35.
Hye,	25.
Hyllested,	28.
Hyzette,	25.

I

Ick,	34.
Ickx,	25.
IJzer,	13.
Immers,	34.
Ivanauskas,	28.
Italiander,	13.

J

Jacquette,	18.
Jacubec,	29.
Jaffrenou,	28.
Jambon,	14.
Jaña,	28.
Jansegers,	27.
Janssens,	36.
Jardinet,	19.
Jay,	25.
Jeannaire,	27.
Jelgersma,	28.
Jesus,	22.
Joen, 't 's	26.
Jonckbloedt,	23.
Jonckheer,	25.
Jonckheere,	35.

K

Kah,	bl. 25.
Kahl,	16.
Kalf,	23.
Kalkoen,	14.
Kapitein,	21.
Kappelle, Vande	17.
Kazandgiogou,	28.
Keerde,	35.
Kegeljan,	27.
Kelderman,	18.
Kempeneer, De	13.
Kerkstoel,	17.
Ketels,	17.
Kever, De	15.
Keymeulen,	15.
Keyser, De	21.
Khanenko,	28.
Kiès,	24.
Kirkwoord,	28.
Kita Tonnizaka-Cho,	28.
Klaar,	12.
Klaas,	8.
Klein,	34.
Klink,	17.
Kloek, (2)	20, 34.
Klok,	17.
Kloprogge,	20.
Kloch,	16.
Koevoets,	14.
Koning, De	20.
Konlakstonsoff,	28.
Kormilitzin,	29.
Kort,	35.
Kreeg,	35.
Kue,	25.
Kwam,	35.

L

Labeille,	15.
Labranche,	19.
Labrique,	15.
Lacroix,	22.
Lagoutte,	18.
Laguerre,	21.
Lambert,	36.
Lamouche,	15.
Lancelevée,	21.
Langaskens,	24.
Lannoo,	24.
Laperche,	19.

Larivière,	bl. 19.
Lateur,	26.
Last,	35.
Lavenu,	16.
Laxionnaire,	16.
Lazaire,	22.
Leborgne,	11.
Lebrasseur,	10.
Lechat,	23.
Lechêne,	19.
Lechrist,	22.
Lecker,	17.
Lecommandeur,	21.
Lecouplet,	12.
Lecouturier,	10.
Ledauphin,	20.
Leduc,	21.
Leemput,	15.
Leeuw-Van Vlaenderen, De	14.
Lefer,	17.
Lefèvre,	36.
Legrand,	11.
Lejour,	12.
Lelie,	20.
Lemaire,	8.
Lemarquis,	21.
Lemarteau,	17.
Lempereur,	20.
Lepage,	20.
Lépicier,	10.
Lepitis,	28.
Lepreux,	11.
Lepoupon,	23.
Lerenard,	14.
Leroy,	20.
Leschevin,	23.
Leseigneur,	8.
Lesergeant,	21.
Letrésor,	16.
Leturcq,	13.
Levasseur,	21.
Leverbe,	20.
Lhande,	28.
Lichtblau,	17.
Lichtherte,	25.
Liégeois,	13.
Lieutenant,	21.
Lievenheer,	22.
Lieven Zoete,	11.
Lievrouw,	34.

Lie Yok Djien,	bl. 28.
Limbouurg,	13.
Linthout, Van	18.
Lippens,	24.
Lits,	17.
Loghem, Van	26.
Loo, Van (2)	18, 33.
Lorange,	20.
Love,	28.
Lowdermilk,	28.
Luc,	22.
Luissak,	9.
Luna,	28.
Luukkonen,	28.
Luypaerd,	14.
Lysebettens, Van	25.

M

Maan, De	12.
Maar,	34.
Mac Adam,	10.
Mac Donnell,	10.
Mac Entee,	28.
Mac Leod,	10.
Mac Mahon,	10.
Macpherson,	28.
Madrid,	13.
Maeght, De	35.
Maertelaere, De	11.
Maes, (2)	13, 36.
Maitrepierre,	27.
Maisonneuve,	17.
Majoor,	21.
Makeblijde,	20.
Malfoutu-Saligaud,	23.
Malréchauffé,	20.
Mandadjiof,	28.
Mannekens,	35.
Mansard,	25.
Maquereau,	15.
Marécageux,	19.
Marin,	19.
Marris,	34.
Matelot,	19.
Maurtôt,	24.
Mecheleir, De	13.
Mechelynck, (2)	13, 25.
Meiboom,	19.
Melchisedech,	22.
Melo,	28.
Merrie,	14.

Philippe,	bl. 22.
Picavet,	24.
Pier,	15.
Pieters,	25.
Pilate,	22.
Pincemaaië,	24.
Piot,	21.
Piquet,	25.
Pishout,	19.
Pissaert,	18.
Plancke, De	20.
Plank, Van der	33.
Ploegmacker,	10.
Ploegmackers,	10.
Pluym,	15.
Pochard,	23.
Podevin,	18.
Poelman,	19.
Poepaert,	12.
Poincaré,	29.
Pollitz,	29.
Pontus,	22.
Portail,	9.
Posthumus,	22.
Potd'or,	17.
Potvliege,	15.
Pourceau,	14.
Praetere, De	25.
Prager-Lindo,	26.
Prière,	22.
Primo,	22.
Printemps,	12.
Probst,	29.
Proost,	23.
Puidt, De	15.
Punt,	20.
Puyraymond,	17.
Pycke,	25.

Q

Quaetacker,	19.
Quelle-Bosse,	25.
Quille,	17.
Quinquet,	25.
Quinze,	20.
Qwaesaet,	20.

R

Racine,	19.
Ram, De	14.
Rateau,	19.
Réaumur,	25.

Recht,	bl. 34.
Regenstreiff,	28.
Régent,	23.
Reu, De	14.
Richardjacques,	27.
Richepin,	19.
Ridder, De	21.
Ridderbosch,	18.
Rijckaert,	25.
Rijckebroer,	23.
Robledo,	28.
Roeland,	25.
Roelandts, (2)	14, 26.
Ronne, De	13.
Roothoofd,	11.
Rothier,	24.
Roumero,	28.
Runeberg,	28.

S

Sacré,	35.
Sains è Hijos,	29.
Saint-Cyr, de	22.
Saint-Moulin, de	23.
Saligaud,	23.
Salpeteur,	9.
Salut,	35.
Samouclian,	28.
Sanchez d'Aguilar,	21.
Sandbergen,	18.
Sangler,	14.
Sansboeuf,	14.
Sarmento,	28.
Sapin,	19.
Sauvage,	11.
Satijn,	18.
Savaete-Cordonnier,	18.
Savoije,	13.
Scaramuzza,	28.
Schaep,	14.
Scheel, (2)	20, 34.
Schellinck,	16.
Scherremij,	24.
Schevenhals, (2)	9, 11.
Scheyven,	17.
Schier,	35.
Schildknecht,	20.
Schoen,	18.
Schoonbrood,	17.
Schoonhen,	14.
Schutters,	21.

Schuyter, De	bl. 19.	Svendsen,	bl. 28.
Schynckel, De	14.	Swartebroeckx,	19.
Sédille,	20.	Swijnkop,	14.
Sedore,	35.	Sydorenko,	28.
Seigle,	20.	Syromiatnikoff,	25.
Seine,	13.		
Semaille,	20.	T	
Sembrotowycs,	28.	Tabac,	8.
Semence,	20.	Tabouret,	17.
Septfontaine,	19.	Taillebois,	20.
Seriacop,	10.	Tambour,	21.
Sestig,	20.	Tanghe,	17.
Sey,	25.	Tantôt,	12.
Shatku,	28.	Tata,	23.
Sheffield,	13.	Tavache,	14.
Shrapnell,	25.	Tay,	25.
Sintobin,	24.	Teirlinck,	11.
Sixdernier,	16.	Temmerman,	11.
Slechtweg,	16.	Termijn,	12.
Sleewagen,	20.	Ternaise,	9.
Slekke,	23.	Ternay,	9.
Slim,	34.	Terneus, (3)	9.
Smet, De	26.	Ternoys,	9.
Smid, De	11.	Terrier,	23.
Snel,	34.	Terwecoren,	20.
Snoeck,	15.	Têtefort,	11.
Söderbäck,	29.	Theyssens,	10.
Södderen,	29.	Thielt, Van	13.
Soetewinter,	12.	Thijm,	26.
Soethoudt,	19.	Thomassaint,	22.
Somer, De (2)	12, 13.	Tienpondt,	17.
Somme, De	13.	Tierentijn,	17.
Sonnet,	12.	Tiesema, (2)	24, 28.
Soulard, (2)	18, 23.	Tighem, Van	13.
Sous-draps,	18.	Torrent,	19.
Soussaintjean,	22.	Totchi,	28.
Soyez,	20.	Train,	20.
Splinter, De	20.	Tram,	25.
Staal,	19.	Trente,	20.
Stellen,	20.	Trentelivres,	17.
Sterke, De	8.	Trenteseau,	17.
Sterre,	12.	Tricot,	18.
Stockvisch,	15.	Trinkhaus,	28.
Stroeymijte,	20.	Tripe,	14.
Strooikes,	20.	Troispoux,	9.
Sturtewagen,	20.	Trompesauce,	17.
Succio,	28.	Trompette,	21.
Suikerbuik,	11.	Tronc,	19.
Surmont,	18.	Trouwen,	35.
Surson,	35.	Truelle,	15.
		Truffaes,	17.

Tsestig,	bl. 20.	Volta,	bl. 25.
Tweehuizen,	17.	Voogd, De	23.
U		Vosnjak,	28.
Urros,	28.	Vreugde,	35.
V		Vries, De	28.
Valenzuela,	28.	Vriese, De	24.
Vallée,	19.	Vynck, De	15.
Vanags,	28.	Vyncke, (2)	15, 25.
Vandenavond, (2)	9, 12.	W	
Vandenbergh,	36.	Waele, De	13.
Vandenbroeck,	36.	Wallon,	13.
Vandehoven,	19.	Wan Ku Chaï Curio,	28.
Vanghendt,	34.	Warandeveld,	19.
Vanginderachter, (2)	9, 17.	Wee,	25.
Vée,	25.	Werd,	35.
Velde, Van de	19.	Westerlinck,	13.
Velghe,	20.	Wijn,	18.
Velimirovitch,	28.	Wijnenbroot,	15.
Verachtert,	20.	Wiliszenko,	28.
Verdedigt,	34.	Wilson,	28.
Verdikt,	34.	Winter, De	13.
Verdoodt,	26.	Witteroos,	20.
Verdure,	20.	Worden,	34.
Vergult,	17.	Worst,	14.
Verheugen,	35.	Wtterwulghe,	19.
Vermelen,	33.	Wytinck,	25.
Verrijken,	34.	Wyvekens,	35.
Verschgemoet,	35.	Y	
Verstraeten,	33.	Yokowa-Gashi,	28.
Verwacht,	35.	Ythurbide,	28.
Verzwijger,	11.	Yung Pao Choë,	28.
Vestibule, De	17.	Z	
Vieilhomme,	11.	Zaaien,	20.
Vieillechaïse,	17.	Zaeytijd, De	20.
Vieillevoye,	16.	Zal,	34.
Vierendeels,	17.	Zalm,	15.
Vieuxmaire,	23.	Zambakos,	28.
Vigoureux,	8.	Zang,	12.
Villa de Castillo, de	21.	Zannius,	28.
Vin,	18.	Zeyen,	18.
Visscher, De	11.	Zegt,	34.
Vitse,	20.	Zeldenrust,	35.
Vlaeminck,	13.	Zij,	35.
Vlaenderen, Van	13.	Zijn,	34.
Vleeschhouwer, De	11.	Zoete,	35.
Vleugels,	13.	Zonderouders,	23.
Vleurinck,	13.	Zondervorst,	20.
Vliegen,	35.	Zsedényi,	28.
Vlieger,	11.	Zupanitch,	28.
Vloo, De	13.	Zuurhout,	19.
Vogelzang,	13.	Zwadderlap,	23.
Voilà,	35.	Zwaenenpoel,	19.
Volbracht,	20.		

Osschaart

De primitieve mensch kende aan al de wezens: dieren, boomen, planten, zelfs aan de waterloopen, meren en vijvers, steenen en rotsen een ziel toe. Deze natuurbeschouwing noemt men het **animisme** (naar het Latijnsch woord anima = ziel). Uit het animisme ontsproot het geestengeloof en daar de primitieve mensch in de natuur vier elementen erkende, nl. lucht, water, vuur en aarde, bezat ieder van deze elementen zijn afzonderlijke geesten.

Onder de **luchtgeesten** rekent men de weerwolven, de nachtmerrie of mare, den Wilden Jager, de bokkenrijders uit de Limburgsche Kempen, de framassons uit het Land van Aalst en het Payottenland, de windbruid, of varende, of barende vrouw, de nachtkoetsen, de spoken in 't algemeen.

Tot de **watergeesten** behooren de nekkers en de zeemeerminnen, de waterduivels. De populaire Antwerpsche poetsenbakker, De Lange Wapper, is oorspronkelijk een watergeest.

De dwaallichten, ook stalkaarsen of stallichten genoemd, de vuurman der Maasvallei en der omstreken van Tienen, de Kempiſche brandende Schaper en de Waassche brandende Schoof, de vurige koets, alsook de draken zijn **vuurgeesten**.

Als **aardgeesten** kunnen wij de dwergen of kabouters, in Limburg alvermannekens of auwermannekens, in Vlaanderen ook wel hottentotten genoemd. Hun vrouwen heeten « hussen ». De alven of elfen mogen ook tot de aardgeesten gerekend worden. Zij waren immers in het Oergermaansch geloof oorspronkelijk doodengeesten⁽¹⁾. Wat de reuzen betreft, die oorspronkelijk de geweldige, ruwe natuurkrachten verpersoonlijkten, ze zijn niet uitsluitend aardgeesten. Men kent immers in de Oudgrieksche en Oudgermaansche mythologie windreuzen, water- en ijsreuzen, maar ook berg- en woudreuzen.

(1) Zie daarover de interessante studie van Prof. J. De Vries: *Van Alven en Elfen*, in *Volkskunde*, XXXVI (1931), 3-30.

HET OSSCHAARTGEBIED.

Zoals de luchtgeest Kludde, Kleure of Kledde heerscht over 't Land van Aalst, 't Payottenland (West-Brabant), Klein-Brabant en in de Kempen zelfs, en Lodder in de streek ten Zuiden van Brussel, zoo zwaait Osschaart den scepter over een wel aaneengesloten gebied, nl. gansch de streek links van den benedenloop der Schelde te beginnen van Gent en vandaar ten Noorden van een lijn, die loopt over Nevele naar Oostende, bijna evenwijdig met de vaart Gent-Brugge-Oostende, gebied dat omvat het Land van Dendermonde benoorden de Schelde, het Waasland, het Meetjesland, gansch Zeeuwsch-Vlaanderen, het Noorden van West-Vlaanderen en ook een groot gedeelte van de Vlaamsche zee kust, waar hij den naam van Roeschaard draagt.

Wij hebben gegevens over Osschaart uit de volgende gemeenten: Moerzeke, Hamme, Overmeire (Donk), Lokeren, St. Niklaas, St. Pauwels, Doel, Kieldrecht, Hulst en omliggende gemeenten, Sluis, Aardenburg en Oostburg, Gent en omstreken, zooals uit Kluizen, Lovendegem en Nevele, verder uit Maldegem, Knokke en Oostende.

Buiten dit wel aaneengesloten gebied wordt er vermelding gemaakt van Osschaart op drie plaatsen.

Gustaaf van de Wall-Perné in zijn « Veluwsche sagen » (eerste bundel, blz. 100-109), uitgegeven te Amsterdam in 1907, vermeldt Osschaart te Nunspeet, in het Noorden van de Veluwe.

Deze is voor 99 jaar verwezen naar een heuvel, den « hoogen Duvel » en wordt afgebeeld als een groot zwart monster, dat den mensch op den rug springt. Hij gelijkt, op een haar, dus op zijn Vlaamschen naamgenoot. Is deze sage wel echt? Ik twijfel er sterk aan. Zij vertoont een verrassende overeenkomst met die uit Hamme, meegedeeld door Jaak Van de Velde in « Kunst- en Letterblad », jg. 1840, blz. 15, en overgenomen door J. Wolf, in zijn « Niederländische Sagen » n° 214⁽²⁾. Gustaaf van de Wall-Perné was trouwens gewoon overleveringen uit den volksmond opgeteekend, met sagen en vertellingen in tijdschriften, almanakken of locale monografieën gevonden, tot één verhaal om te werken; wat zeker niet wetenschappelijk mag genoemd worden, ja, uit den booze is voor de

(2) Zie verder, blz.

wetenschappelijke folklore; zonde, die nochtans zoo dikwijls door would-be folkloristen wordt gepleegd. Ik weet wel, dit maakt het verhaal, de sage dikwijls kleurrijker en levendiger. Letterkundig kan dit verantwoord worden, maar wetenschappelijk nooit.

De tweede vermelding is die van De Potter en Broeckaert in hun geschiedkundige monografie over Herzele (Land van Aalst⁽³⁾). Ziehier wat zij opteekenden blz. 71 : « Osschaart verkeerde veel te Herzele. Als men hem aanrandde, sprong hij in het water en verdween er ».

Ten eerste, moeten wij doen opmerken dat in het Land van Aalst **Kledde** of **Kludde** den scepter zwaait. Ten tweede, het ligt niet in het karakter van Osschaart de vlucht te nemen als men hem aanrandt, maar wel zelf aan te randen, zoodat ook deze vermelding ons weinig betrouwbaar schijnt.

De derde vermelding, en deze is ernstiger omdat zij steunt op stoffelijke documenten, alhoewel zij eigenlijk ook maar op een gissing berust, vinden wij in het artikel van P. C. Legrand : « Een oud stadswapen en een vreemde schildhouder. Eenige beschouwingen over het Brielsche wapen », verschenen in « Eigen Volk », IV jg. (1932), blz. 192-198, waarin schrijver van meening is, dat het vreemde beest, dat het Brielsche wapenschild houdt in alle waarschijnlijkheid met Osschaart moet geïdentificeerd worden.

De eerste beschrijving van dezen vreemden schilddrager gaf ons priester Terlinc in een handschrift uit het begin van de XVIIe eeuw, dat berust op het algemeen Rijksarchief te 's Gravenhage en een geschiedkundige verhandeling over het eiland Voorne uitmaakt.

Ziehier wat Terlinc schrijft :

« Desgelycx 't wapen dat de stadt van de briel nu heeft Is een witten schilt mit een nedergaende roode baer, hangende om den hals van een monstrum, genaempt Tapirusa, wesende van aensicht als Een mensch, ooren hebbende als Een brackhondt Een staert als een hondt, ende voeten als een paert, die in sommige Indien worden gesien ende eertyts gesien ende gecomen is in de mondt van de mase, Wiens figure hierby gevoucht is ».

Deze figuur, spijtig genoeg, staat in het handschrift niet.

Het tweede document is de afbeelding van den schildhouder

(3) Geschiedenis van de Gemeenten der Provincie Oost-Vlaanderen, Arrondissement Aalst, Herzele.

met het Brielsche wapen op een oude gildekast bewaard in het stadhuis aldaar. De kast dagteekent uit het begin der 17^e eeuw.

Het vreemde wezen heeft een koe- of poedelstaart, gespleten hoeven, een menschelijk gezicht en een glad lijf. Om den hals draagt het niet meer het schild, maar wel belletjes.

Het derde document is een prent met de oude vest, ook uit de XVIIe eeuw. De schilddrager heeft een meisjesgezicht, ontwikkelde borsten, gespleten hoeven, een koestaart en belletjes om den hals.

Het vierde document is de steen in den gevel der Brielsche gevangenis, vertoonend het wapen van Voorne en van den Briel. De schilddrager heeft er een vrouwelijk gezicht, een koestaart, gespleten hoeven en een glad lijf, ook belletjes om den hals.

Vooraf deze belletjes, zooals Kits Nieuwenkamp in zijn artikel : « Nog eens Osschaart of Ossaerd = Capirussa of Tapi-russa? », ook verschenen in « Eigen Volk », IV jg. (1932), blz. 218-221, oppert, zou een ernstige reden zijn tot het identificeeren van den schilddrager met Osschaart, alhoewel wij moeten doen opmerken, dat volgens de verklaring van Terlinc oorspronkelijk het schild aan den hals van den schilddrager hing en de belletjes er dus maar nadien bijgekomen zijn. De ontwikkelde borsten, de meisjeskop daarentegen wijzen op een vrouwelijk monster. En dat is Osschaart zeker niet. Wat er van zij, de juistheid der identificeering kan dus betwijfeld sterk worden⁽⁴⁾.

WIE IS OSSCHAART?

Wie is nu Osschaart? Een geest, oorspronkelijk sterk een luchtgeest, zooals Kludde, maar die in dit waterrijk, moerassig gewest van rivieren, beken, vaarten, kreken en poelen, waar hij verblijft, dikwijls de kenmerken en gewoonten van een waterduivel of nikker overgenomen heeft. Hij heeft ook veel trekken gemeen met den weerwolf — ja, hij wordt er somwijlen mede verward — met dit verschil nochtans, dat hij allerhande gedaanten kan aannemen, dus een soort van Proteus is. Nu eens verschijnt hij als een zwarte hond, dan als een mismaakt kalf, of als een ezel, een vreeselijke wolf, een konijntje zelfs, maar meest als een paard. Deze laatste eigenaardigheid heeft hij gemeen met Loki, den Skandinavischen god van het vuur.

(4) Zie ook : Dr. H. W. M. I. Kits Nieuwenkamp. Europeesche Totemdieren. Haarlem. 2^e druk. Hoofdstuk XII. Bl. 85 tot 95. De mysterieuse Brielsche schildhouder van het gemeentewapen : De « Capirussa ». De watergeest Oss(ch)aert!

Hij neemt ook wel de gedaante van een kind aan, dan weer van een reus, sleept soms een ketting achter zich. In sommige Zeeuwsche dorpen is hij zelfs gekend als « Ossord met zijn bellekens ».

Gewoonlijk heet hij Ossaart of Osschaart, maar zijn naam verschilt van plaats tot plaats, van dialect tot dialect : Ossord, Osgord, Orsgord, Oesgord en Roeschaard. In het eerste lid erkennen wij den naam *ors*, Middelnederlandsch voor *ros* of *paard*, het tweede lid is het achtervoegsel *aard*. De beteekenis is dus : wezen dat de kenmerken heeft van een paard, of er op gelijk. De heer Adriaense, stadsarchivaris te Hulst, deelde aan den heer Lockefeer, die een artikel over « *Bijgeloof in Zeeuwsch-Vlaanderen* » in « *Eigen Volk* », III jg., blz. 178-180, liet verschijnen, de hypothese mede, dat de naam Ossord verwant is aan de plaats Ossenisse. De heeren van Ossenisse waren berucht door hun strengheid en wreedheid. Dat deze hypothese dient verworpen te worden, getuigt het tamelijk uitgestrekt gebied, waarin Osschaart bekend is, zooals trouwens de heer Lockefeer zelf reeds opmerkte.

Osschaart is een groote guit, een menschenplager. Hij heeft het vooral gemunt op personen, die laat uitblijven, maar meest op de dronkaards. Die springt hij op den rug, zet hun de klauwen in den nek, drukt met volle zwaarte op hun schouders, met zijn heeten adem verschroeit hij hun wangen en verspreidt een geweldigen stank. Zijn slachtoffer wordt gedwongen hem te dragen tot aan een kruisweg, een kruisbeeld of een Lieve-Vrouwenbeeld. Daar kan Osschaart niet voorbij en is verplicht zijn prooi los te laten. Het bidden van het St.-Jansevangelie is ook een krachtig middel om Osschaart van zich af te houden. Men beweert zelfs, dat hij zich in vele gemeenten niet meer vertoonen durft, omdat de pastoor, na iedere mis, voornoemd Evangelie leest, alzoo o.a. te Moerzeke (Dendermonde).

« Te Moerzeke hebben ze op de hoeken van vele straten kapellekens gebouwd en sedertdien heeft men daar voor Osschaart niet meer te vreezen. Daarbij sedert dat de priesters begonnen zijn met, na de H. Mis, het Sint-Jansevangelie te lezen, zeggen de menschen, heeft Osschaart zijn matten moeten oprollen »⁽⁵⁾.

Te Hamme waar hij zich ophield nabij het kapeltje van

(5) *Volk en Taal*, VI jg., 1891-92, blz. 42.

de Twee-Bruggen en den vermetelete, die het waagde te middernacht het rijmpje :

« Grijpke, grijpke, grauw,
Wilt gij mij grijpen,
Grijpt mij nou »

te mompelen, op den rug sprong en zich door hem dragen liet, werd Osschaart door een braven pastoor voor 99 jaar naar de oevers der zee verbannen, zooals de reeds vermelde sage getuigt, door Jaak Van de Velde, uit Hamme, in « Kunst en Letterblad » (1840, blz. 15) meegedeeld :

Osschaart te Hamme-bij-Dendermonde⁽⁶⁾.

« Osschaart was een onderaardsche afgezant, een geesel voor de vreedzame inwoners van Hamme. Hij geleek op vele der booze geesten, die destijds onze goede vaders benauwden. Zijn zending, eerder dan noodlottig te zijn, had iets heilzaams voor de christenen der middeleeuwen. Hij joeg de vrees onder de kwaden en dwong hen tot beteren. Zijn gewoon verblijf was ter plaatse, waar hedendaags het kapelleken van Tweebruggen gebouwd is (misschien uit desrakende beweegredenen) en zijne woede heerschte meestal in dit gedeelte der gemeente Hamme.

Wanneer een vermetelete het waagde zich 's middernachts in de afschrikwekkende nabuurschap van den geest te begeven en het rijmken :

Grijpke, grijpke, grauw,
Wilt gij mij grijpen,
Grijpt me nou,

in de stilte der eenzaamheid mompelde, werd hij weldra voor zijn snoode onvoorzichtigheid gestraft. Osschaart sprong hem op den rug, klampte zich met opengesperde klauwen aan de schouders van den waaghals vast en de verdwaalde, als een overladen ezel moest al zuchtende, zweetende en sukkelende, met dien last langs de baan voort, tot het hem gelukte een kruisweg te bereiken, waar de hellebewoner niet over kon en het besmette lichaam van zijn lijder verlaten moest, om als een rook te verdwijnen.

Niemand kon zich Osschaarts stoffelijken vorm voorstellen en alles, in die nare oogenblikken, kwam aan de inbeelding als

(6) De opgenomen sagen werden letterlijk overgedrukt, slechts de spelling werd gemoderniseerd. Deze sage o.a. is een treffend voorbeeld hoe de « romantische school » de weergave van sagen en sprookjes, van volksvertelsels in 't algemeen, opvatte.

een afschuwelijke droom, die de haren op het hoofd rijzen doet, voor.

Het gekwelde dier wordt gram. Het was evenzoo met onzen Osschaart gelegen. Hij bepaalde zijn pijnen niet meer voor de enkele dwazen, die hun zinnen door drank of ongeloovigheid verdoofd hebbende, hem durfden opdagen, maar elk die 's avonds of bij ontijde zich door veld of bosch begaf, vervolgde hij.

Eenvoudige lieden sidderden aan hun haardsteden en baden vurig den Allerhoogste; de welmeenende akkerman trad vóór zonnenondergang met haastige schreden zijn hoeve binnen en de verachterde reiziger zocht haastig en angstig een schuilplaats tegen den vallenden nacht.

Maar wee, wee vooral den ongelukkige, welken 't geweten wroegde. Voor hem was de straf het pijnlijkst. Zij vermeerderde in evenredigheid der misdaden, de last werd stikkend zwaar; bijstere klauwen drongen diep in het vleesch, de adem van den geest was brandend, een onverdraaglijke stank, bangheid, moedeloosheid grepen hem aan. Hij viel als slachtoffer onder dien vreeselijken ballast ter neder. Doch geen genade, vooraleer een Lieve-Vrouwenbeeld hem de nabijheid van een kruisstraat deed kennen!

Er leefde te Hamme een godvruchtige zielenherder; zijn beden waren Gode aangenaam en door zijn christelijk voorbeeld vermocht hij veel op 't gemoed zijner schapen! Het einde van Osschaart 's rijk werd besloten. De pastoor belas den boozen geest, verijdelde zijn duivelsche krachten en verwenschte hem voor negen en negentig jaar op den oever der zee, waar hij thans als een balling ronddwaalt. De arme duivel! »

OSSCHAART ALS PROTEUS.

Zooeven schreven wij dat Osschaart een echte Proteus is. Wij deelen nu enkele sagen mee, waarin sprake is van zijn verschillende gedaanteverwisselingen en wij beginnen met een uit den Doel, meegedeeld door Vrouwe Courtmans aan J. W. Wolf, die ze opnam in zijn « **Niederländische Sagen** », n^r 495, omdat ze zoo treffend die eigenaardigheid wergeeft :

1. — Osschaart en de Grootvader.

« Een oude man uit de streek van den Doel vertelde vele streken van Osschaart; daaronder was ook de volgende :

Zijn grootvader was, toen hij nog zeer jong was, op zekeren avond gaan vrijen. Toen hij terugkwam, moest hij over een veldweg. Plotseling staat daar een monsterachtig paard vóór hem, zoo groot, zooals hij er nog geen gezien had. Daar dacht de grootvader : « Halt, dat is Osschaart, gij moet hem ontwijken! » en dat deed hij ook en meende den weg naar het kerkhof te nemen. Pas was hij terug op den grooten weg, of een geweldige hond, zoo groot als een paard, kwam naar hem toe. Hij draaide den rug, maakte een kruis en sloeg een ander pad naar het kerkhof in. Maar nauwelijks had hij het bereikt, of een konijntje sprong vóór hem heen en weer. « Osschaart heeft het dezen avond op mij gemunt », zei hij bij zichzelf en wou even rond het kerkhof gaan en daar ziet hij in den hoek van den ingang een reusachtigen ezel met gloeiende oogen, zoo groot als borden, zitten.

Dat beangstigde hem dermate, dat, alhoewel hij anders niet tot de allerbangsten behoorde, hij over de muren sprong en zoo rap hij kon naar huis liep, waar hij gansch bezweet aankwam.

Dit voorval heeft hij dan ook gansch zijn leven niet kunnen vergeten ». (Doel).

Ziehier een tweede sage in denzelfden aard ook uit den Doel, ditmaal medegedeeld door G. Coppens, onderwijzer, aldaar, aan J. W. Wolf, die ze opnam in zijn « **Niederländische Sagen** », onder n° 493 :

2. — **Osschaart en de Dronkaard.**

« Een dronkaard kwam eens laat van een dorp bij den Doel naar huis terug. Toen hij nog op een halve mijl van zijn huis was, zag hij nevens een zeer hoogen eik op den hoek van een kruisweg een man staan, wiens hoofd ver boven de kruin van den boom uitstak. Niet weinig bevreesd keerde de man terug en maakte een omweg van meer dan een halve mijl, om het spook, dat niemand anders dan Osschaart was, te vermijden. Aan een weide gekomen, zag hij plotseling een hond, zoo groot als een ezel, die het paard van den burgemeester vervolgde en dit liep altijd de weide rond. De man kreeg nu nog meer angst en hij begon het Sint-Jansevangelie te bidden. Met bezweet voorhoofd wandelde hij verder, toen plotseling een wit konijntje hem vervolgde, en zich zoo lang achter hem hield, totdat hij

opnieuw het Sint-Jansevangelie begon te bidden; dan verdween het. Eenige schreden verder vond hij een dier op een akker liggen, die even met koren was bezaaid geworden, en het dier keek hem met wijde oogen aan; maar hij hield zich aan het beproefde middel en bad voor de derde maal het Sint-Jansevangelie en het dier verdween ook. Zoo ging het voort, tot hij meer dan tienmaal het Evangelie herhaald had; dan kwam hij, met Gods hulp, aan zijn deur en zonk in bezwijming aldaar neer. In dezen toestand vonden hem de burenen en ze droegen hem naar bed. Den volgenden dag onderzocht men de plaats, waar het dier gelegen had; maar men vond er geen spoor van, en men erkende duidelijk, dat het Osschaart geweest was, die al dat gespook teweegebracht had ». (Doel).

OSSCHAARD ALS PAARD.

Osschaart verschijnt onder paardegedaante in de volgende sagen :

1. — Van de Vijf Paarden⁽⁷⁾.

« Een boer had vier paarden. Hij deed ze 's morgens naar zijn meersch, om ze te laten weiden. Toen het avond werd, ging hij zijn dieren halen. Groot was zijn verwondering, als hij in plaats van vier, vijf paarden op zijn meersch zag staan. « Wat is dat nu? », zei hij in zijn eigen. Hij komt op den meersch en één voor één bindt hij zijn vier paarden. Nu naar 't ander. « Wij zullen het ook maar binden en meeleden », zegt hij. Hij wil het pakken, maar uit voorzichtigheid maakt hij eerst een kruis. Dat had hij nog maar gedaan, of 't paard was weg, de sloot in; en daarna kwam er een hond uit. Nu zag de boer dat hij met Osschaart te doen had, en spoedde zich huiswaarts » (Gehoord te Moerzeke).

2. — Van de Keerende Voren⁽⁸⁾.

« In 't Land van Hulst gebeurde het dat hij (Osschaart) 'n week op 'n boerenerf dienst ging doen als paard. Hij trok het blinkende kouter met geweldige kracht door de vette klei. Maar als hij heen ging van 't erf, dan keerden zich al de voren, die

(7) « *Volk en Taal* », VI jg. (1891-1892), blz. 42.

(8) Medegedeeld door L. Lockefeer in « *Eigen Volk* », III jg., blz. 180.

hij geploegd had weer om. En daaraan wisten de boeren dat het Ossord geweest was, die bij hen gediend had ».

3. — Osschaart betrapt⁽⁹⁾.

« Bij een boer op den Doel liet zich Osschaart dikwijls en onder allerlei gestalten zien; maar het meest verscheen hij als paard. Hij ging alsdan den ganschen dag rustig vóór den ploeg en arbeidde meer dan drie andere paarden, maar toen de boer den volgenden morgen op den akker kwam, dan waren alle voren omgeworpen en hij moest opnieuw beginnen te ploegen. Dat werd de man eindelijk moe en hij ging bij den zadelmaker en liet er een kruisbreidel maken. Des anderendaags wierp hij dezen over den kop van het paard en dreef het met vele slagen op den akker. In plaats van alle voren evenwijdig te trekken, ploegde hij nu kruisgewijs. Het paard stampte en raasde, maar dit alles kon den boer niet deren, die lachte het uit en sloeg er op iedermaal, dat het maar aanstalten maakte te springen.

Zoo reed hij den ganschen dag ermede rond en Osschaart hijgde en zweette van uitputting en moeite, maar hij moest gehoorzamen, daar hij den kruisteugel aanhad. Maar nauwelijks was hij 's avonds in den stal en van den teugel bevrijd, of hij verdween en het echte paard kwam den stal binnen. Sedertdien is hij niet meer teruggekeerd ».

4. — Osschaart wordt gedwongen een veld te bewerken⁽¹⁰⁾.

« Op zekeren dag werd Osschaart gevangen en gedwongen een stuk land te bewerken. Ten einde hem alle macht te benemen om zich te veranderen, bond men hem een kruisbreidel voor 't gezicht. Het land werd bewerkt en Osschaart daarna in vrijheid gelaten, maar daags nadien lag het land weder als te voren » (Opgeteekend te Kluizen).

5. — Ossaart door een boerenknecht gegreeld⁽¹¹⁾.

« Mijn moeder vertelde-n datt 's gebeurd is, dat 'r 'nen boerenknecht Ossaart gegreeld^(*) aai, in ij docht datt 'n pjerd was, maar 'at-ij op 't land aan 't ploegen was, dan was 't Ossaart,

(9) J. W. Wolf, « *Niederländische Sagen* », n° 498.

(10) De Potter en Broeckaert. *Kluizen*, blz. 24.

(11) J. R. W. en M. Sinninghe; « *Zeeuwsch Sagenboek* », blz. 31 (Meegedeeld door den heer P. A. Eggermont, Westdorpe).

(*) Het gareel aangedaan.

in dan kost-er ij gêên werk mee maken » (Uit den volksmond te Westdorpe).

6. — Ossaart 's avonds vóór den ploeg gespannen⁽¹²⁾.

« Op 'n mooien zomeravond ging De G. naar het veld om te zien of zijn knecht het werk goed gedaan had. De maan scheen zoo helder, dat het bijna zoo licht was als op den dag.

De knecht had den ploeg op het land laten staan, omdat hij den akker nog niet heelemaal omgeploegd had. Toen hij zoo naar het glimmende ijzer stond te kijken, zag hij, op een honderd meter afstand, een paard staan met 't getuig aan. Hij ging er op af, trok het paard 'n eindje met zich mee, en besloot 't toen vóór den ploeg te leggen. Het paard was erg gewillig en gehoorzaamde vlug zoodat de akker, na een halfuur, reeds was omgeploegd. Daarop maakte hij het dier los en liet het weer loopen.

Thuis gekomen vertelde hij aan zijn vrouw en zijn knecht wat er gebeurd was.

Den volgenden morgen, om vijf uur, ging de knecht den ploeg halen en zag tot zijn grooten schrik dat het veld niet omgeploegd was. Hij riep zijn baas en die zag het ook. Van het paard was geen spoor te ontdekken. (Uit den volksmond, omstreken van Hulst).

OSSCHAART ALS EZEL.

De Lachende Ezel⁽¹³⁾.

« Een man van de gemeente Oud-Doel wou eenmaal des avonds vreedzaam naar huis terugkeeren, toen plotseling een ezel hem naliep en met de voorpooten op zijn schouders sprong. Zoo moest de man het dier tot thuis voortslepen. Toen hij aan de deur kwam, daar begon de ezel te lachen en liep voort, en de man zag in, dat het Osschaart geweest was ». (Doel).

OSSCHAART ALS HOND.

Osschaart in het Meetjesland⁽¹⁴⁾.

« In het Meetjesland vindt men een schrikgeest, dien men

(12) J. R. W. en M. Sinninghe, Op. cit. blz. 31 (Opgeteekend door een leerling van Dr Jos. J. Gielen, te Hulst. Verteller in 1860 geboren).

(13) J. W. Wolf, op cit., n° 496 (Medegedeeld door Hendrik Coppens, onderwijzer te Kieldrecht).

(14) Jonas van den Zeekant, « De Kwelgeesten in Vlaanderen », in « Ons Volksleven ». X jg. (1898), blz. 143.

met recht een specialist mag betitelen. Het is de kwaadwillige Osschaart, die zich bijna enkel vertoont, wanneer er iemand op sterven ligt, ofwel, wanneer er een vrouw in het kraambed komt. Wanneer dit des avonds, of erger nog des nachts voorvalt, en men dan, al loopend of te vierklauwens, geneesheer, vroedvrouw of priester gaat roepen, dan komt Osschaart plots te voorschijn, springt den verschrikten bode op den rug, meestal onder de gedaante van een ruigen, zwarten hond, en drijft hem uit den af te leggen weg in kuilen, grachten en moerassen, en niet zelden bekoopt de ongelukkige overvallene met den dood zijn rampspoedig ontmoeten » (Zonder aanduiding van bepaalde gemeente).

OSSCHAART ALS KALF.

1. — Osschaart en de kermisvierder van « Drie Schouwen »⁽¹⁵⁾.

« Het zal tien uur geweest zijn, toen De G., van Kapellebrug, van de kermis van « Drie Schouwen » terugkwam.

Het regende dien avond een beetje, zoodat de grond drassig was, vooral op de binnenpaadjes door de velden.

Hij was al dicht bij huis, toen hij achter zich hoorde stappen, zeker iemand die denzelfden kant uit moest. Het plensen kwam naderbij, en opeens liep er een dier 'n paar stappen van hem af. 't Had de gedaante van een kalf, met oogen zoo groot als drinkkopjes, die glinsterden als groote glazen knikkers en 't liep zoo dicht bij hem, dat 't tegen z'n jas schuurde.

Op dat oogenblik keek hij er naar, maar daarna durfde hij zijn oogen er niet meer op richten. Zijn haren rezen steil op z'n hoofd en 't zweet liep hem tappelings van het lichaam. Hij zette het, zoo hard hij kon, op een loopen.

Steeds hoorde hij 't plensen naast zich, tot hij bij zijn huis was en naar binnen vloog. Zijn vader kwam naar beneden en vroeg nog wie met hem meegekomen was, en waarom hij zoo hard liep.

Dienzelfden avond kon hij dat niet vertellen, zoo hevig was hij geschrokken.

Ja, en dat zal vijftig jaar geleden gebeurd zijn ». (Omstreken van Hulst).

(15) J. R. W. en M. Sinninghe, op. cit., blz. 33-34 (Opgeteekend door een leerling van Dr J. J. Gielen, te Hulst. Verteller in 1860 geboren).

2) De Kermisganger van de « Kiekenhaag »⁽¹⁶⁾.

« Een jaar later ongeveer kwam hij (De G.) van een kermis van de « Kiekenhaag ». 't Was één uur in den nacht, en hij was nog een uur van huis af.

Nadat hij een kwartier geloopt had, zweefde ineens een gedaante van een kalf voor hem op den weg. 't Had weer zulke verschrikkelijke oogen.

Hij zette 't op een loopen en heeft den heelen weg aan stuk doorgerend ». (Omstreken van Hulst).

OSSCHAART ALS STIER.

1. — Ossaart in den Stiershoek.

« In de buurt van Aardenburg », deelt P. C. Legrand in « *Eigen Volk* », IV jg., (1932), blz. 198 mede, « heb ik het verhaal gehoord dat de Ossaart een stier is en in den Stiershoek woont. Hij komt er uit om de menschen op zijn wijze te beïnvloeden ».

2. — Osgaard en de Stierskreek.

Te Sluis is hij, volgens K. Ter Laan, die van 1895 tot 1898 aldaar hoofdonderwijzer was, bekend onder de gedaante van een ruig monster, met een dikken kop en akelige oogen. Zijn leerlingen vertelden hem dat Osgaard woonde in de dicht met riet bewassen boorden van de grondelooze kreek tusschen Sluis en Heille. Overdag was het al niet veilig bij de Stierskreek, maar des avonds moest je er heelemaal niet komen. Dan kondt je er zeker van wezen, dat Osgaard ineens achter je liep en op je nek sprong en je neerdruckte, zoodat je geen haar kondt verroeren. Als je dan toch voorbij de kreek moest, dan was het beste rustig door te loopen en vooral rustig door te gaan met je gesprek, of als je alleen was een beetje zachtjes te zingen. Dan ging het misschien nog goed. Maar stellig was het mis, als je naar Osgaard riept. Dan kwam hij dadelijk voor den dag en dan kondt je hem dragen tot het weer licht werd.

De weg ging dwars door de kreek heen, en Osgaard was boos op de menschen die zijn gebied door den dam in tweeën gedeeld hadden⁽¹⁷⁾. (Sluis).

(16) Zie vorige nota.

(17) « *Eigen Volk* », III jg., blz. 118 en Karel Ter Laan, « *Nederlandsche Overleveringen* », II, blz. 64.

OSSCHAART ALS KATER⁽¹⁸⁾.

Van de twee Katers.

« Op een nacht klopte iemand aan De G.'s deur. Hij kroop uit bed en ging kijken. Daar stond zijn buurvrouw, die hem huilend vroeg, of hij den dokter wilde halen, want haar man was heel ziek. Dadelijk sternde hij toe, pakte zijn fiets en reed weg.

Toen hij vijf minuten gereden had, sloeg het twaalf uur op de kerk. Vanaf dat oogenblik liepen naast zijn fiets twee zwarte katers met fonkelende oogen, die nu en dan een ijselijk geluid maakten. Eerst toen hij bij den dokter kwam, waren ze verdwenen.

Hij vertelde aan den dokter wat hem weervaren was, en die meende dat 't Ossaart was. Hij zei nog : « Zooiets gebeurt altijd als iemand je in den nacht komt roepen om den dokter te halen. Zoo gauw 't twaalf uur slaat, komt dan een hond of een kat naast je loopen ». En zoo is het⁽¹⁹⁾.

OSSCHAART ALS KIND.

1) Het Schreiende Kind aan de deur⁽²⁰⁾.

« Op 'n avond omstreeks tien uur hoorde De G. aan de deur van zijn huis een klein kindje schreien. Hij stapte uit zijn bed en liep naar buiten, waar hij een klein, bijna naakt kindje zag liggen op 'n oude jas. Hij nam 't wichtje, dat hoogstens een jaar oud kon zijn, mee naar binnen, warmde het en gaf het ook wat melk. Dan zette hij twee stoelen naast elkaar, legde het kind daar op, en ging de deur grendelen. Toen hij terugkwam, keek hij nog even naar het kind. Dat opende toen zijn mond en zei : « Ik dank U voor uw pap en voor de warmte » en was ineens verdwenen.

Hij sidderde nog, toen hij dat vertelde ». (Omstreken van Hulst).

(18) J. R. W. en M. Sinninghe, op. cit., blz. 35 (Opgeteekend door een leerling van Dr J. J. Gielen, te Hulst). Hier wordt Osschaart verward met heksen, die gewoonlijk als katten rondloopen, verwarring die dikwijls gebeurt in de volksverbeelding en in het volksgeloof. Het is waar dat er hier spraak is van « katers ». Een heks verandert zich steeds in een vrouwelijk dier. Maar waarom twee katers?

(19) Dezelfde bewering dus als die uitgedrukt in de sage : *Osschaart als hond*.

(20) J. R. W. en M. Sinninghe, op. cit., blz. 35-36. (Opgeteekend door een leerling van Dr J. J. Gielen, te Hulst. Verteller in 1860 geboren).

2) Het Huilende Kind in den Sloop⁽²¹⁾.

« Mijn grootje vertelde, dat haar moeder op een laten avond van een doopfeest naar Grauw terugkeerde. Ze was meter geworden en de peter vergezelde haar. Toen ze op een landweg waren, waar, wijd en zijd, geen hoef te bekennen was, hoorden ze heel duidelijk een kind huilen. Angstig waren ze genoeg, maar ze gingen toch kijken. Daar lag in een droge sloop een kindje. Eerst wisten ze niet wat te doen, maar het meelij kreeg de overhand en het wichtje werd in den voorschoot gestopt.

Een eind verder sprong het kind eensklaps uit de schort; op hetzelfde oogenblik was het in een man veranderd, die hen luid uitlachte. 't Was Ossaart en geen ander ». (Omstreken van Hulst).

OSSCHAART ALS WEERWOLF.

Dat Osschaart trekken gemeen heeft men den weerwolf, den man die 's nachts met een beestenvel rondloopt om de menschen te plagen, ja, er dikwijls mee geïdentificeerd wordt, getuigen eerst de volgende aanhaling uit : « Een Parel op het Oog », de folkloristische bijdrage van V. Loveling in « Volkskunde », XIII (1900-1901), blz. 14, alsook de daaropvolgende sagen.

1. — Osschaart in het Nevelsche.

Ziehier wat V. Loveling schrijft :

« Daar hoor ik (Elodie, die, in den storm, van de wonderdokter terugkeert) opeens : « Oe, oe, oe! » ik keek op zijde en zag zoo bescheedelijk^(*) Osschaart^(**) als ik u zien staan, met zijn vel op zijn rug. De vare^(***), ik stond botsins^(****) stokstil, gelijk op den grond genageld.

« Oei! wat zou ik benauwd geweest zijn! » zei Gusta.

« Aan wie zegt het! » En kloof op de moment dat hij op

(21) J. R. W. en M. Sinninghe, op. cit., blz. 36. (Naar L. M. de Keyser in « *Amsterdammer* », 1910, n° 1731). Deze en de voorgaande sage worden te Antwerpen ook verteld van den Langen Wapper.

(*) Duidelijk.

(**) Geest die 's nachts omdwaalt met een dierenhuid bedekt (Nota van V. Loveling, die hier de voorstelling van Osschaart in het bijgeloof der Nevelsche boerenbevolking weergeeft).

(***). De schrik. (****) Opeens.

mijn rug ging springen, schoot mij te binnen dat ik hem meester was. Ik trok mijn kluie^(*) saaiette uit mijn beurs en smeed ze voor zijn voeten. Hij moest ze oprapen en ontwarren, eerdad hij voort kon. Jong, ik pakte mijn scheutte^(**) lijk een pijl uit een bogen! »

« Waaron wilde hij op uw rug springen? » vroeg Gusta, die toch maar en kieken zonder hoofd moest zijn om dat nog niet te weten.

« Wel, jong toch, Osschaert moet immers bij nacht en on-tijde loopen, altijd maar loopen, en hij is blij genoeg als hij iemand vindt om hem een tuitje^(***) weegs te dragen ».

« Ik sta er heel en gansch van te dudder^(****) », zei Gusta.

« Maar dat ge zoo op die saaiette peinsde, 't was God die 't u in 't herte stak! »

« Anders zou Osschaert mij een dans geleerd hebben! »..... (Nevele).

2. — Het Vel van Osschaert in den bakoven⁽²²⁾.

« Omtrent Kleibeke moest er eens op een boerenhof brood gebakken worden. Gewoonlijk werd dit werk gedurende den nacht verricht. Toen de meid aan den waterput stond om den ketel te vullen, werd zij plotseling aangevallen door Osschaert, die in één knap den tip van haar omslagdoek afbeet en er mee wegsnelde. Bedroefd en bevreesd te gelijk ging de meid weer binnen: zoo'n schoonen omslagdoek had zij in vele jaren niet gehad!

Toen 't water warm was, ging zij den knecht roepen om het deeg te trappen, en toen deze met zijn werk gedaan had, bemerkte de meid, dat hij een stuk rood katoen wegwierp, dat hij van tusschen zijn tanden trok.

— « Lieve deugd », zei de meid verschrikt, « zou onze knecht wel Osschaert zijn? »

En zij liep bij den boer en ging hem vertellen wat zij onder-vonden en gezien had.

— « Daar moet ik het fijn van kennen! » zei de boer.

En hij zond den knecht, met het paard, naar Hamme.

Als de knecht uit was, ging de boer aan 't rondsuffelen

(*) Kluwen. (**) Holde weg. (***) Eindje. (****) Sidderen.

(22) De Potter en Broeckaert, *St. Nikolaas*, blz. 387-388.

en waarlijk 't en duurde niet lang of hij vond Osschaart's vel op den bakoven. — « Wacht een beetje » zei de boer, « ik zal u eens warm zetten ». Het duurde niet lang, of de oven was weer gloeiend en het vel vloog er in.

Maar ziet, niet zoo gauw was het vel aan 't branden, of knecht en paard stonden op het hof vóór de staldeur, één ver-vaarlijk gehuil aanheffende. Toen evenwel het vel gansch verteerd was, kwam de knecht vroolijk binnenshuis, zeggende dat hij verlost was ». (St. Niklaas).

3. — Ossaart te St. Niklaas (23).

« Op de wijk Lepelhoek speelde Ossaart (gelijk men hem te Sint Niklaas algemeen noemt) zijn rol.

Ossaart was een weerwolf, die gewoonlijk geen kwaad deed. Doorgaans was 't een boerenknecht, die door 't koopen van een betooverden halsdoek, ter markt van St. Niklaas, de onweerstaanbare neiging gevoelde om, in een beestenvel gewikkeld, 's nachts rond te zwerven. Al hinderde hij niemand, toch joeg hij de reizigers en de nachtridders een grooten schrik aan.

Op zekeren nacht ging een boer van den Vrouwenekhoek naar huis, toen hij over den Lepelhoek gaande, den ketting van Ossaart, die achter hem kwam, hoorde rammelen. Een kruis maken en 't St.-Jansevangelie lezen was voor den boer het werk van een oogenblik. Maar Osschaart was den man zóó dicht genaderd, dat hij zijn snuit tegen de beenen voelde. Nu legde Ossaart zijn vervaarlijke pooten op den rug van den boer, die alzoo gedwongen werd den onwelkomen gast tot aan zijn hof te dragen. Hier zette Osschaart het op een loopen, zijn gewoon och! och! och! aanheffende, om den boer uit te lachen ». (St. Niklaas).

4. — Ossaart, de Boerenknecht (24).

« Er was eens een boerenknecht, die « Ossaart » heette. Hij had zijn ziel verkocht aan den duivel. Deze had hem een berenvel gegeven en als hij dit aantrok, kon hij al doen wat hij maar wenschte.

Ossaart ging naar al de kermissen van 't land, waar hij de meisjes dan opvrijde. Als hij moe gekermist was, ging hij naar

(23) De Potter en Broeckaert, *St. Niklaas*, blz. 380-381.

(24) « *De Schelde* »-Antwerpen (Bijblad voor het Zondagnummer, 19 Maart 1922). Medegedeeld door J. Eyck, *Sint-Niklaas*.

huis, trok zijn berenvel aan en sprong op de schouders van de menschen, die hij op de baan tegenkwam. Deze moesten hem dan dragen, waar hij naartoe wilde. Eindelijk toch kon men 't berenvel bemeesteren en werd het openbaar op de markt verbrand.

Ossaart, die tusschen de menigte stond, begon toen te janken en te huilen als een bezetene, en de zes sterkste mannen van de stad waren nauwelijks bij machte om hem in bedwang te houden ». (St. Niklaas).

5. — Oerschaard op de Donk (Overmere) (25).

« Oerschaard was een menschelijk wezen, dat met den boozen geest betrekkingen had. Was zijn drijfveer diefstal of vermaak om de menschen den schrik aan te jagen?

Zijn verschijning bracht angst en ontzetting, wijl hij gekleed was in een berenvel en een ijzeren ketting na zich sleepte. Te dien tijde waagde het niemand zich, 's avonds of 's nachts, op straat of aan het meer te begeven. Zelfs waren er die 's Zondags naar de kapel(*) niet dierven komen om de mis bij te wonen.

Het gebeurde nu eenmaal dat Oerschaard weer op de Donk was gezien geworden. Seffens was de mare overal verspreid en de angst was algemeen onder de eenvoudige lieden der streek. Men dierf zich niet meer alleen op de baan begeven, maar in groep. Een man van het gehucht pochte en stoefte luid dat hij volstrekt niet bang was van Oerschaard. Hij zou hem ten gronde slaan en de ribben breken. Op zekeren Zondag namiddag was het buitengewoon schoon weder en een zestal dorpelingen nemen een boot en maakten een tocht op het meer. De man, die be-weerd had niet bang te zijn, bleef alleen op den oever. Eensklaps ziet hij echter, van achter een boomenrij, een monster naar hem afkomen. Het was Oerschaard. Hij was vreeselijk om zien met zijn berenkop en berenvel. Zijn vlammende blik alleen deed reeds sidderen van ontzetting. En de man op den oever beefde van angst en riep de schoonste bedwoorden tot zijn geburen, om ook in de boot opgenomen te worden. Die menschen hadden medelijden met den stoefter en kenterden de boot naar wal. Oerschaard intusschen oordeelde het best zich van kant te

(25) C. Vlamincx. « De Abdij van Rosenberg — Het Donck-Meer », blz. 32-33.

(*) De oude kapel van O. L. Vrouw van Groenderstraten (Bareldonk), dicht bij het meer.

maken en de plaat te poetsen, want het gezelschap was hem te talrijk...

Natuurlijk werd er hartelijk gelachen om den papieren held ». (Overmere).

6. — Oerschaard en de Molenaarsknecht⁽²⁶⁾.

« In de 18^e eeuw hoorde men veel van Oerschaard of weerwolf vertellen. En mijn grootouders wisten ook nog het een en het ander te zeggen betreffende Oerschaard. Naar het schijnt was deze kerel een soort van bandiet, welke ook met het kwaad omging en het er op aanlegde om de menschen schrik aan te jagen. En van deze gelegenheid maakte hij gebruik om te stelen. Oerschaard was, tijdens zijn misdadige tochten, gekleed in een berenvel en achter hem sleepte hij een zwaren ketting, welke rammelde over de straatsteenen.

Oerschaard kon de menschen doen stijf staan van schrik. Hij liep bij laten, donkeren avond op de achterhofkens, langs eenzame dreven en langs kanten en hoeken. Oerschaard was feitelijk maar een gewoon mensch, maar een dief, een dronkaard. Het gebeurde nu, op een avond, dat Oerschaard andermaal dronken was en al vloekend en tierend langs een straatje waggelde, dat op den Destelarenkouter uitliep naar den molen, welke destijds daar stond, ongeveer op de plaats waar thans de vellenfabriek staat der oude firma Sels.

In dit straatje lag nu Oerschaard dwars over den weg. Hij ronkte als een Turk. Met zijn hoofd lag hij tegen een doornhaag. Elk, die het zag, maakte zich van kant en deed een omweg om hem niet te moeten voorbijstappen.

Edoch, de knecht van den molenaar kwam dien avond ook gereden langs dit straatje, naar den molen toe. De kar was zwaar geladen met rogge en tarwe en de knecht — een bijzonder sterke kerel mer naar binnen gebogen beenen — mende het paard. Nabij Oerschaard gekomen bemerkte hij, bij het licht van zijn lantaarn, wien hij voorhanden had. Hij riep hem toe dat hij baan moest maken. De knecht kreeg geen antwoord. Toen schudde hij Oerschaard heen en weer. Maar nog geen antwoord. De dronkaard bleef liggen. Dan werd de muldersgast ongeduldig. Hij stekte Oerschaard bij den nek en bij den onderrug en smakte

(26) C. Vlaminck. « Lokeren, zijn oud verleden, zijn heemkunde of folklore, zijn humor », blz. 162-163.

hem met alle geweld in de doornhaag, zoodat hij huilde als een gekeeld varken. Hij bloedde uit neus en mond. Maar toch verkoos hij het wijste, te vluchten zoo hard hij kon. Oerschaard had zijn meester gevonden en in 't vervolg legde hij zich nooit meer dronken te slapen in het straatje, waar de molenaarsknecht moest voorbijrijden ». (Lokeren).

OSSCHAART EEN BEPAALD PERSOON.

In deze laatste sagen is Osschaart een bepaalde persoon geworden. Dit verschijnsel komt meer voor in het volksgeloof, dat een geest in een bepaalde persoon huist, meest in zonderlinge menschen : oude vrouwen (Denk aan de heksen!), schaapherders (toovenaars!), menschen van wie de geestelijke vermogens zijn aangetast (bezetenen!), personen die een eigenaardig leven leiden. Daarvan hebben wij een zeer typisch voorbeeld betreffende Osschaart, meegedeeld door den heer P. C. Legrand in « Eigen Volk », IV (1932), blz. 198 :

Ossaart uit 't armhuis van Oostburg.

« Op de boerderij van mijn grootvader woonde een duivels-toejager, die zeer veel spookgeschiedenissen kende. Deze wist ook over den Ossaart te vertellen. Deze « geest » kon elke willekeurige gestalte aannemen : van een stier, een kettinghond, een gemoedelijke koe, of van een mensch. In het dorp (Oostburg) leefde in 't armhuis een miezerig mannetje, dat zijn dagen eenzaam en wandelend doorbracht. Hij strompelde, waschte zich nooit en zijn « geestelijke vermogens » waren van dien aard dat zijn broek ter plaatse wegrotte. Hij had lang wit haar, een bibberende hand en liep te prevelen als een oude kapelaan. Dat mannetje was de Ossaart. Hij kon je dagenlang laten loopen zonder dat je vooruit kwam en zond, 's nachts, dwaallichtjes uit om de menschen in een watergang te laten kuieren. Soms sprong hij op iemand en werd hoe langer hoe zwaarder. Dat werd vooral gevaarlijk als je voorbij een water moest ». (Oostburg).

OSSCHAART ALS WATERDUIVEL.

Wij hebben reeds aangestipt dat Osschaart in de waterrijke streek, waar hij verblijft, dikwijls als waterduivel voorkomt. Zie hier nog enkele sagen, die dit staven :

1) Osschaart en de Visscher⁽²⁷⁾.

« Er was eens een visscher, die Blommaert heette en te Kioldrecht woonde op den Kouter en geen vrouw had. Hij bezat slechts een bootje, een net en een klein hutje. Wanneer de man 's avonds zijn visschen naar huis droeg, dan wierp hij ze voor den nacht in een kuip met water, die, nevens den haard, bij het venster stond.

's Morgens, bij het opstaan, bemerkte hij steeds, dat er hem visschen ontbraken; ook had iemand in den haard de asschen uitgekrabd, zonder twijfel om de visschen in de nog glimmende kolen te braden. De visscher onderzocht alles, maar hij vond geen opening aan de hut en erkende weldra, dat het niemand anders dan Osschaart was, die hem de poets gespeeld had. Hij vergat nochtans rap het voorval, maar moest echter, tot zijn groot verdriet, den volgenden morgen vaststellen, dat er wederom visschen ontbraken en in de assche waren gebraden geworden. Dan dacht hij na, hoe hij dat aan Osschaart zou afleeren en bedekte den ganschen haard met paardedrek en legde een weinig asch daarover.

Osschaart kwam, gelijk naar gewoonte, om de visschen te halen en te braden en zei bij het binnenkomen, gelijk altijd: « Blommeken, vischkens braaien! », maar toen hij aan den haard kwam, bedierf hij de schoone forellen in den paardedrek en trok er met dreigende vuist van onder, terwijl de visscher, die blijven waken was, hem hard uitlachte. Ja, dat was goed, maar Osschaart wist zich te wreken. Den volgenden morgen, namelijk, ging de visscher met zijn net in het bootje en wierp het uit. Kort daarop poogde hij het eens op te trekken, maar het net was geweldig zwaar. Toen hij het eindelijk met moeite en inspanning bovenhaalde, daar zag hij, dat het geen visch bevatte, maar wel een grooten hoop paardedrek. Osschaart brak in een luid gelach uit en de visscher trok verdrietig naar huis ». (Kioldrecht).

2) Osschaart eischt zijn Offer⁽²⁸⁾.

« Ossaart was heer in het land van kreken en wielen, poelen en plassen. Men moest hem te vriend houden, wilde men niet als bosman^(*) naar huis komen.

(27) J. W. Wolf. Op. cit., n° 497 (Medegedeeld door Gerolf Coppens).

(28) J. R. W. en M. Sinninghe, op. cit., blz. 28-29, naar P. A. Eggermont in « *Eigen Volk* », II jg. blz. 182-183.

(*) Met leege handen.

Hij eischte een offer. De eerste visch die gevangen werd, groot of klein, werd in het water teruggeworpen — voor Ossaart.

Deed men dit niet, dan kreeg hij u wel, vroeg of laat. 't Is vaak gebeurd dat een visscher, die bij den eersten « trok » al gespartel in het net voelde, het hem wilde leveren zonder Ossaart; na een paar uur ging hij met een rijken buit huistoe. Daar ruischt het achter hem, hij voelt een geweldige last op zijn schouders, onder dien druk zinkt hij ineen. Hij wil schreeuwen, maar hij kan niet, hij wil wegloopen, maar zijn beenen weigeren haast. Langzaam, heel langzaam, komt hij vooruit over den zuigenden weidegrond. Hij wil voor zich uitzien, maar een mist is voor zijn oogen. Duurt het een kwartier, duurt het uren? Hij weet het niet, maar als Ossaart aflaat, is hij zijn rijke vangst kwijt. Soms gebeuren er, na de thuiskomst van den visscher, nog rare dingen; zoo wipte het deksel van een pot er vanzelf af, telkens legde de visscher er het ding weer op, tot hij begreep dat het met Ossaart kwaad vechten was, en hij den pot dien nacht ongedekt liet ». (Westdorpe).

3) Osschaart en de Veerman te Mariekerke⁽²⁹⁾.

« Te Mariekerke stond de veerman op de Schelde te kijken. Opeens ziet hij een man, gelijk een reus, aan den anderen oever afkomen. De man wenkt en roept : « Overhalen! ». De veerman steekt over met zijn boot en laat den vreemdeling aan boord stappen. Deze stapt in en de boot gaat in gang. Te midden van de Schelde gekomen, springt de man opeens in 't water. « Nu heb ik U », riep hij den veerman toe en veranderde in een hond. 't Was Osschaart, die den veerman deze poets gespeeld had ». (Gehoord te Moerzeke).

4) Osschaart van den Grave-Jansdijk te Knokke⁽³⁰⁾.

« Osschaart is de naam van een waterduivel, die des nachts langs den Grave-Jansdijk loopt. Hij verblijft onder dezen dijk in een tunnel, die dient om het water van één der zijden van den dijk naar den anderen kant te gieten. Niemand kan zeggen, dat hij Osschaart ooit gezien heeft, maar men heeft hem menigmaal gehoord, want gelijk alle waterduivels, sleept hij een zwaren ketting achter zich, die veel gerammel maakt.

(29) « *Volk en Taal* », VI jg. (1891-92), blz. 42.

(30) « *Ons Volksleven* », XII jg. (1900), blz. 6-7 : « *Bijdragen tot de Folklore der Vlaamsche Zeekust* », door Alf. Harou.

Osschaart vindt er vermaak in, de voorbijgangers parten te spelen.

Hoor wat een boer daarover vertelde :

Toen hij eens op zekeren avond, in gezelschap van zijn knecht, met zijn gerij uit het dorp en langs den dijk reed, werd hij gewaar dat maar één wiel den grond raakte. Het rijtuig liep op één wiel! Toen hij afstapte om te zien, stond het gerij op twee wielen, maar nauwelijks was hij terug gezeten en had hij zijn paard doen voortgaan, of het rijtuig rolde wederom op één wiel. Zoo kwam hij, gelukkig zonder ongeval, op zijn hoeve. 't Was Osschaart, die hem deze poets gespeeld had.

Op een anderen keer kwam dezelfde pachter met zijn knecht langs den dijk. Het was al nacht en de boer zou gaarne spoedig thuis geweest zijn. Maar hij kon bijna niet vooruit, want al de takken der boomen, die langsheen den dijk staan, waren afgekapt en lagen « noesch » en dwars over den weg. Na een afmattenden gang, bereikten zij eindelijk de hoeve, dood van vermoeienis.

't Was nogmaals Osschaart, die hem deze poest gebakken had.

Een knecht, die de gewoonte niet heeft te drinken en nooit dronken is, vertelde dat hij, op een donkeren nacht nevens den dijk gaande, voortdurend een stem hoorde, die zei : « 'k Lap het hem ! », wat zooveel wil zeggen als : ik sla er op, ik geef hem een rammeling. De knecht, moede van altijd hetzelfde te hooren zeggen, meende dat men hem uitdaagde en antwoordde : « Ik zou het hem op zijn kl... lappen ! » Zijn woorden waren nog niet koud, of Osschaart komt te voorschijn, pakt den knecht vast en smijt hem met geweld van den dijk in 't water. Toen de knecht uit het water kwam, kon hij zijn weg niet meer vinden en na meer dan een uur rondgedwaald te hebben, kwam hij weer aan het Kalf^(*), waar hij vertrokken was » (Knokke).

5) Osschaart op de Brug⁽³¹⁾.

« Er waren vroeger maar twee bruggen te Kluizen. Op zekeren avond wilde een werkmán over een dezer bruggen gaan doch ziet er Osschaart op liggen, die hem belet verder te gaan. De man scheidt geduld en begeeft zich naar de andere brug,

(*) Gehucht van Knokke a/Zee.

(31) De Potter en Broeckaert, *Kluizen*, blz. 24.

maar daar ook verspert Osschaart hem den weg. Eerst met den dageraad kon de man naar huis ». (Kluizen).

6) Osschaart te Lovendegem⁽³²⁾.

Op zekeren nacht keerden twee dronkaards uit de herberg naar hun woning terug. Bij de Lieve gekomen, zagen zij nabij den oever der vaart een kalkzak liggen. Een hunner zegde : « Deze zak is hier verloren; dragen wij hem mee ».

De man bukt zich om het voorwerp op te rapen, maar zie! de kalkzak sprong over de Lieve.....

Verschrikt deinzen de twee dronkaards achteruit; de kalkzak was een levend wezen geworden, dat hen uitlachte en tegenriep :

« Osschaart heeft u beet gehad! ». (Lovendegem).

7) Osschaart aan de Predikheerenbrug⁽³³⁾.

Als men de oude Gentenaars gelooven wil, dan heeft het vroeger aan de Predikheerenbrug gespookt. Op zekeren nacht moest een vrouw bij een dokter gaan, om hulp te vragen voor een zieke. Komende langs de Oude Ajuinlei, zag ze iets op den grond liggen, dat veel gelijkenis vertoonde met een zatten mensch en dat ronkte als iemand, die in diepen slaap gedompeld is. De vrouw, een oogenblik haar boodschap vergetende, naderde den gewaanden dronkaard en wilde hem, uit overmaat van goedheid, wakker maken, toen het ding opeens rechtsprong en begon te rammelen met zware ketens. Tot in 't merg van haar gebeente verschrikkende, zag de vrouw, dat zij vóór Osschaart stond, den geduchten, leelijken Osschaart, die in stad en dorp de laatuitblijvers, nachtelijke visschers of boodschapdoeners placht aan te randen en hun allerlei ongevallige poetsen speelde. Een enkele oogenblik was voldoende om de vrouw vijftig « geschiedenissen » in 't geheugen te roepen, die zij wist van in haar kindertijd. Zij herinnerde zich hoe Osschaart gewoon was op den rug te springen van de lieden, die hij ontmoette en hen dwong met zijn last een verre wandeling te doen; hoe hij nu eens de gedaante aannam van een konijn, of van een geit, of van een hond, en met elken stap grooter werd, en hoe hij zijn

(32) De Potter en Broeckaert, *Lovendegem*, blz. 65.

(33) De Potter, *Gent van den oudsten Tijd tot Heden*, III, blz. 455-456. Zie ook « *Wodana* », II, blz. 126 (Medegedeeld door Ad. Van de Velde).

slachtoffers, al waren zij maar twintig jaar oud, op één oogenblik, van louter schrik en angst, deed grijs worden. Men kan denken in welke stemming de vrouw op de Oude Ajuinlei moest zijn, toen die herinneringen haar, met de snelheid van den bliksem, door het hoofd schoten. Zij maakte gauw een kruis, gaf een luide schreeuw, en liep, al wat zij loopen kon, naar het Predikheerenbrugske, terwijl de deugniet van Osschaart haar even rap op de hielen zat. Gelukkig voor haar sprong het spook, te midden van het brugsken gekomen 't water in en verdween zonder eenig teeken achter te laten ». (Gent).

OSSCHAART ALS RUWE MENSCHENPLAGER.

En ziehier, volledigheidshalve, nog een drietal sagen, waarin Osschaart voorkomt als een ruwen menschenplager.

1. — Bestrafte Vloek⁽³⁴⁾.

« Een oude hovenier ging op een wintermorgen vroeg naar de stad. Onderweg zag hij plotseling Osschaart op hem toekomen en sprong van schrik op zijde van den weg op een weide, waar hij devotelijk begon te bidden. Osschaart bekeek hem een oogenblik van op den weg en verdween. Toen de hovenier echter weer van de weide weg wilde, wist hij geen uitgang meer te vinden, overal was zij omgeven van breede watergrachten en hij begreep zelfs niet, hoe hij daarop gekomen was. Daar hij haast had, zoo werd hij hoe langer hoe meer ongeduldig en gaf zijn ongeduld lucht door een krachtigen vloek. Op hetzelfde oogenblik zat Osschaart hem op den rug en toonde hem de breedste plaats van de grachten met het bevel, daar door te waden. De man aarzelde in 't begin, maar hij moest den geest wel gehoorzamen en schreed moedig op de gracht toe en maakte zich geen voet nat, want het was de groote weg. Op dezen droeg hij Osschaart nog een goed kwartier ver; daar sprong de geest van zijn rug weg en in den draagkorf eener juist voorbij wandelende boerin, die hoogst verwonderd was plotseling met zoo 'n zwaren last geladen te zijn. Zij nam den korf van den rug, om te zien wat er dan toch in was; daar sprong Osschaart weg en lachte het arme wijf ruw uit ». (Geen aanduiding van gemeente).

(34) J. W. Wolf, op. cit., n° 494 (naar *l'Emancipation*, 1837, n° 178).

2. — Osschaart op het Hazegras te Knokke⁽³⁵⁾.

« Op het Hazegras (Knokke) is een boschje, waar Osschaart verblijft, een kwelgeest, die eertijds duizend grappen aan de voorbijgangers speelde. Hij verscheen nu eens onder de gedaante van een hond, die een langen ketting voortsleepte, dan weer eens onder een anderen vorm.

Nu eens belette die kwade geest aan de paarden den stal in te gaan, dan weer verdroogde hij de melk der koeien, of hij wierp de staldeuren open en maakte de paarden los. Soms gebeurde het dat late voorbijgangers een houten paard onder hun beenen zagen doorgaan en op den rug van dit dier op ongelooflijk verre afstanden werden gedragen ». (Knokke).

3. — De Osschaart der Meulestraat te St. Pauwels⁽³⁶⁾.

« Op het einde der Warandebeek in de Meulestraat, liep er tot vóór eenigen tijd een Osschaart. Deze sprong op de menschen, die daar voorbijgingen, hun rug en moest, willen of niet, van hen gedragen worden. Een jongen had hem op zekeren avond ook op 't lijf gekregen en had er zulken grooten schrik van opgedaan, dat hij er van berecht moest worden. 't Heeft lang geduurd eer dat de jongen heel en gansch terug hersteld was ». (St. Pauwels-Waas).

OSSCHAART GOEDWILLIGE MENSCHENPLAGER.

Dat onze kwelgeest het, somwijlen, goed meende en de menschen plaagde om ze terug op den goeden weg te brengen, met hun vrees voor het kwade in te boezemen, toont de volgende sage aan :

Dronkaard Gestraft⁽³⁷⁾.

« Een vrouw uit Waasland had een man, die alle godsche dagen smoordronken was. Daarover kloeg ze op zekeren avond aan haar buurvrouwen. Osschaart had de klacht gehoord en wachtte den dronkaard af, toen hij uit de herberg kwam en wierp hem in een gracht. De koude van 't water en de vreeselijke

(35) « *Ons Volksleven* », XII (1900), blz. 104 : « *Bijdragen tot de Folklore der Vlaamsche Zeekust* », door A. Harou.

(36) « *Vlaamsche Zanten* », IV (1902), blz. 85 (Medegedeeld door Vrouw Weyn, St. Pauwels).

(37) J. W. Wolf, op. cit., n° 492.

schrik bij de verschijning van Osschaart ontnuchterden den dronkaard weldra gansch, en hij worstelde en arbeidde zoo lang, totdat hij uit de gracht geraakte. Daar brulde Osschaart hem toe: « Zoo dikwijls gij u van nu af aan nog zat drinkt, zoo dikwijls zal ik u een bad geven; nu, wees op uw hoede en neem u in acht ». Daarop verdween hij al schaterlachend.

Sedertdien is de man nooit meer dronken geweest ». (Zonder aanduiding van gemeente).

OSSCHAART DOOD EN BEGRAVEN.

Het geloof in Osschaart sterft uit. De verlichte geest heeft hem⁽³⁸⁾ verbannen niet voor negen en negentig jaar naar de oevers der zee, maar voor eeuwig naar de oevers der..... vergetelheid. Hij plaagt niet meer de dronkaards. Hij laat zijn bellen niet meer rinkelen, zijn ketting niet meer rammelen. Hij is dood en begraven; ja, wij weten zelfs waar zijn graf is, volgens de volgende sage :

« De Doodkist van Osschaart »⁽³⁹⁾.

« Aan de Spije, een wijk van Maldegem, toont men thans nog aan de liefhebbers de doodkist van Osschaart en men beweert, dat die kwelduivel daaronder begraven ligt. Die gewaande doodkist is niets anders dan een bruggetje over een kleine beek, waarvan de zijcanten, in stede van omhoog te gaan, naar beneden tot aan het water vallen en dus den vorm eener doodkist aannemen ».

In den volksmond leeft enkel zijn naam nog voort. Osschaart, of beter « Oesgoart » wordt in 't Waasland, o.a. te Eksaarde, gezegd van een leelijke, onaangename persoon⁽⁴⁰⁾. En ziehier een kinderrijmpje uit Maldegem, meegedeeld door Jonas van den Zeekant in « Ons Volksleven », XI (1899), blz. 124

(38) Anderen vertellen dat hij in de kelders van het Hof te Zande (bij Hulst), een oud vervallen klooster, aan een ketting ligt geklonken. Zie J. R. W. en M. Sinninghe, op. cit., blz. 36.

(39) « *Ons Volksleven* », X (1898), blz. 143 : « *De Kwelgeesten in Vlaanderen* », door Jonas Van den Zeekant.

(40) Ik hoorde dit « epitheton ornans » nog onlangs in den mond van mijn werkvrouw, die van Doorselaar is.

en waarin Osschaart een gewoon « baardscheerder » is geworden.

« Osschaart,
Scheer mijnen baard,
Scheer hem schoon,
Voor een kroon;
Scheer hem net
Voor een plakiet;
Scheer hem rond,
Voor 'nen grooten hondenstr... » (Maldegem)

Dat is het lot van alle grootheden uit het volksgeloof. Ge-
loof: men er niet meer aan, vreest men ze niet meer, dan
worden hun namen, die men vroeger bijna niet durfde uit te
spreken, gewone scheldnamen of spotnamen: « Gij leelijke
Oesgoart »! in 't Waasland staat gelijk met: « Gij leelijke
Kledde! » in 't Land van Aalst.

In 1942 nochtans is Osschaart of Roeschaard, zooals Pier-
lala, verzezen, maar in de letterkunde ditmaal. Gaston Duribreux,
de bekende Oostendsche letterkundige, de realistische be-
schrijver van het Vlaamsche visschersleven, gaf in dat jaar een
roman uit, betiteld « De Roeschaard »⁽⁴¹⁾, waarin deze « kwel-
geest van de visschers aan wal ademt over het gansche gebeuren,
hartstochtelijk en kil », zooals een recensent terecht zegt⁽⁴²⁾.

F. VAN ES.

(41) Uitgeversmij. A. Manteau, N. V., Brussel.

(42) In het Museum van de Vlaamsche Letterkunde, te Antwerpen, berust ook
een handschrift van wijlen L. Lambrechts, een libretto getiteld « Roesschaerd ». Op
blz. 20^r, slot van het libretto, staat de datum 26 Oct. '26 te lezen. Roeschaard, » Kwel-
duivel op en langs de Noordzee », heeft de eerste rol. De handeling speelt aan de
Vlaamsche Kust, in den tijd der sagen en legenden, daags vóór het feest van Sint
Pieter. Deze inlichtingen werden ons bereidwillig meegedeeld door de hh. J. Vermeulen,
te Gent, en G. Schuyrook, te Antwerpen. Aan beiden onzen besten dank.

Wat oud-Nazareth zong.

De teksten die hierna worden gepubliceerd stammen uit de gedenkenissenlade van Tante Romanie, die veel van oude liedjes hield, en ze ook graag voordroeg. Tante Romanie werd te Nazareth geboren in Maart 1835 en stierf er den 23 October 1921. Het was een muziek liefhebster, die orgel en piano bespeelde, koorleidster was van de congregatie en bij andere gelegenheden, als prijsuitdeelingen, zorgde voor 't aanleeren van gezangen aan de dorpsjeugd.

De tekstenverzameling, waaruit hier werd geput, moet dagteekenen uit de jaren 1850 tot 1860.

Ook haar vader was zeer muzikaal aangelegd, en droeg bij tot hare ontwikkeling in die richting. August Van den Abeele was koster te Nazareth van 1821 tot 1847, en tot aan zijn dood, in 1880, er ook organist. Hij dichtte verscheidene liedjes en sommige heeft hij zelf ook getoonzet.

Deze teksten laten ons toe een kijk te nemen in het burgerlijk liedjesrepertorium uit een dorpsmidden in de eerste helft der vorige eeuw. Enkele, als het « Kermislied » en het lied opgedragen aan « Borgemeester Kervyn », brengen ons onmiddellijk in contact met het Nazarethsche volksleven van toen.

Alberik VAN DEN ABEELE.

1. — Het Kwezelke*).

Daer was laetsmael een kwezelke, wil mij verstaen,
Die meende van al zachtjes naer den Hemel te gaen.

Met kouskens en schoentjes,

Strekskes en fatsoentjes.

Maer Onze Lieve Heere, die alles wel voorziet,

En wilde deze kwezel in den Hemel niet.

(*) Zie variante en muziek, naar een 18^e eeuwsch handschrift, in den liederenbundel « Singhet ende Weset vro », uitgave K. S. A. Jong-Vlaanderen, Gent. Deel I; bladz. 290 (1e uitgave, 1941), bl. 286 (2e uitgave, 1942).

« Wel, Onzen Lieven Heer, wat heb ik toch misdaen,
Dat ik met u naer den Hemel niet mag gaen?
Ik hebbe nooit gezongen,
Gedanst en noch gesprongen,
En terwijl de andere naer den bal waren gegaan,
Dan heb ik, in het stilte, een potje kaffé gedaen. »

Sinte Pieter, op dit gerucht,
Die kwaem gelooopen in eenen vlugt.
« Wel, Heer, zult gij die femel,
Willen in den Hemel?
Achter de die, komen er drij of vier
En maken van den Hemel een vagevier! »

« Wel, Sinte Pieter, mijnen goeden vriend,
Ik heb u altijd zoo wel gediend!
Ik heb uw beeld weest bezoeken
Met zeven kerkeboeken;
En ik ben nooit uit de kerke gegaen,
Zonder zeventig keeren op mijn borstje te slaen! »

Het kwezelke liep naer de Hemelpoort.
Dan zeide Sinte Pieter: « Wel kwezelke, hoort.
De zaak is reeds besloten:
Die plaets is hier gesloten! »

En de andere riepen van uit den balkoen:
« Wij hebben deze kwezel in den hemel niet van doen! »

Lucifer heeft hetzélve verklaert,
Dat hij in zijn hel geene kwezels vergaert.
Zij doen hem niet als kwellen,
De hel in roere stellen.

En zij maken zoo een groot getier:
« Honderd duizend kwezels moeten in 't vagevier! »

De poortier van 't vagevier is eenen viezen man.
Hij zeide: kwezelke, gij hebt er gestaen!
En als zij kwamen te vragen:
Waerom de kwezels wegjagen?
Hij antwoordde: « Suikerloot,
Zij stelen al de kaffé en 't wittebrood! »

Sinte Pieter sprak dan met fatsoen :
« Wat gaen wij nu met deze kwezel doen? »
Zij zetten deze kwezel
Op eenen blinden ezel;
En lieten ze loopen geheel de wereld rond,
En trokken hun noch kwezel noch ezel meer aen!

2. — Van mijn familie.

Komt, liefhebbers groot en kleyn,
Liefhebbers van raere dingen,
Wilt gij eens aandagtig zijn,
Ik zal van mijn familie zingen.
Hier zal worden aangeduid
Uit wat edel bloed ik spruyt!
Van tralala.....

Mijn vader was een schaerensliep,
Eerlijk aan zijn brood gekomen,
Als men hem voor het g'recht riep,
Als hij iets had weggenomen!
't Is toch spijtig, dat zoo een man
Met geen maete drinken kan!
Van tralala.....

Mijn moeder had een appelkraem,
En kon oude kleeren lappen;
't Was een vrouwke van goên aerd,
Nooit liet zij op haer teenen trappen.
Maer als 't haer niet aen en staet,
Seffens met haer kloeffen slaet!
Van tralala.....

'k Hebbe hier nog eene oude matant.
Oh, die mag ik niet vergeten.
Z' heeft langs eenen waterkant
Twintig jaer in 't kot gezeten!
En daerbij, nog boven dat,
D'ijzers op den rug gehad.
Van tralala.....

'k Heb kozijntjes met het gros;
Men zou er de straet mee sleuren.
Schoone, rechte, domme en mank,
Allen lieve creaturen.
Allemael van groot beslis,
Gelijk g'heel mijn familie is.
Van tralala.....

'k Heb hier nog een oude nicht
Dat mag nog wat harter klinken.
Had zij maer voor twintig cens,
Alle dagen koffie drinken!
En dan met den overschot
Genuyver uit ne koffiepote.
Van tralala.....

Vrienden, wie ik zelve ben?
Ja, ik zal 't u gaen verklaeren.
Mijne moeder heet Marjan
Ik ben 't dogterken van mijn vader,
'k Heb den aerd van allebei
Oh, wat steekt er toch in mij!
Van tralala.....

3. — Meilied.

Aenschouw den zoeten Mei,
Die alle menschen doet herleven!
Staet ons te saemen bij,
Wilt u te saem, tot vreugd begeben!
Maer ziet het pluimgediert,
Dat' over ons hoofden zwiert.
Laet hunne stemmen
De locht opklemmen
En geven lof aen hunnen Opperal,
Die, tot behoeden,
Om ons te voeden
Het voedsel komt te geven aen 't aerdsche dal.
Tra, tra, la, tra, tra, la!

Ziet nu den nagtgeael,
die met lof en eer bewijzen,
Hij verheugd ons al te mael!
En de leeuwerick ziet men oprijzen.
Maer, ziet, den zoeten mey
Maekt ons te saemen blij.
Ziet al die mannen
Hun vreugd inspannen,
Ze zijn verheugd, als zij uyt wandelen gaen.
En de jongheden
Ziet men op heden
Al met hun liefste langs de baen.
tra, tra, la, tra, tra, la.

Aenschouw de tortelduyf
die haeren triesten zang laet weten :
Dat ons leven is niet lang
en dat men God niet mag vergeten.
Maer ziet de zonne klaer,
daerom wenschen w'al te gaer :
Gij in dit leven,
Ook eer moet geven,
Aen uwen Schepper, uwen Opperal,
Die, tot behoeden,
Om ons te voeden
Het voedsel komt te geven aen 't aerdsche dal.
tra, tra, la, tra, tra, la.

4. — De lieberteyd.

Daer en zijn geen gelukkiger op de aerd
Als de geen die hunne lieberteyd wel bewaerd.
Hoeveel en zijn er niet die zijn in eenen staet
Die hun zeer beklaegen maer, helaas, het is te laet.
Kyrië, Christe, Kyrië eleyson!
Kyrië eleyson, son, son, son!
Kyrië eleyson!

Hoe menige zoudt men niet vinden gouv
Al die zijn gebonden, ja, door de trouw.
De zorge doet hun kermen, al ging het nog zoo wel,
Met duyzend alermen nu leyden zij een hel!
Kyrië eleyson...

Hoe menige kwezel en begijn,
Om van haren staet verlost te zijn,
Zij zijn melancolique, zij zijn zeer malcontent,
Verlaeten hunne huizen en nemen eenen vent!
Kyrië eleyson...

Hoort eens van Paters, nonnen, hoe het gaet!
Hoort al wat zij zeggen van hunnen staet.
't Is naer wij zijn gesteld, ambriol gebras,
Maer konden wij hier uit, wij bleven hier niet vast!
Kyrië eleyson...

Hoe menigen Pastor in eer gesteld,
Al is hij meester en wint hij veel geld,
Ook al niet content en doen reeds hun beklag
Van de groote zorgen, die zij lijden dag en nagt.
Kyrië eleyson...

5. — De Arme Sloor.

Laets passerende door Brugge
Naer de Deynsche paesch-feest,
'k Zag daer eenen man op zijnen rugge
Dragende zijn echte Sloor?

Refrein.

Ach! wat is mijn wijf een hekse }
En den duts ben ik er van! } bis.

Vriendje, ik stel u mijn vrouw te koopen!
Vriend, hoeveel vraegt gij daer voor?
Ach! wat is... etc.

Ruim vijfhonderdfranken kost ze!
Geeft er maer vijf stuivers voor.
Ach! wat is... etc.

'k Laet van vijf nog viere vallen,
Geeft er maer ne stuiver voor!
Ach! wat is... etc.

En wilt gij ze nog niet hebben
Neem alzoo, 'k geef u den keur!
Ach! wat is... etc.

En wilt gij ze dan niet houden,
Breng ze, weêr, 'k geef u den keur!
Ach! wat is... etc.

En al waer de poort gesloten,
Hang z'aen de klinke van de deur!
Ach! wat is... etc.

Met een tak of met wat doornen,
Maekt er St. Pietersvuerke meê.
Ach! wat is... etc.

Ça, vrienden, laet ons nu maer verheugen,
Nu brandt mijn echte sloor!
Ach! wat is... etc.

Ça, vrienden, laet ons nu maer verheugen,
Nu ben ik mijn sloore kwijt!

6. — De Koekoek.

Den koekoek in de mey
Die hoorde den nachtergael fluyten
En op zijn stemmeken tuiten;
Hij zeide : « Wel kleyn gebras,
Wat komt al dat stoffen te pas?
Gij zijt te hooveerdig!
Mijn stem is ook weirdig
Geprezen en ziet
'k En roem daer op niet!
Dus, zwijgt, dus zwijgt, dus zwijgt,
Eer dat gij van mij veel verwijting krijgt! »

Maer den nachtergael sprak :
« Koekoek houdt uw gemak,
Want gij valt tegen mij veel te smal!
Als ik kom tierelieren,
Verheugen zich menschen en dieren.
Maer gij, maer gij, maer gij
Maekt niet een vogelken blij.
Maer gij, maer gij, maer gij,
't is « Koekoek » geheel de maend Mey! »

« Al die u aenhooren,
Die zouden zich stooren,
Dus kruypt in den hoek,
Gij droeven koekoek!
En als gij uwen bek nog niet en stilt.
En dat gij voor mij niet vernederen en wilt,
Zoo roept ik de vogels te gaer
Om ons te vonnissen onder malkaer! »
« Wel aen, wel aen, wel aen,
Den koekoer sprak, zoo gezeid, zoo gedaen! »
En zijn henen gegaen.

En als de vogelen kwamen saem,
En als zij nu waeren gezeten,
Zij lieten den nachtergael weten
Dat hij met zijn stemmeken gauw
het eerste klauwetten zou.
Hij zong met veel iever
hoe langer hoe liever,
Hij gaf met zijn bek
Menig derden trek.
Hij zong, hij klonk, hij spronk;
Hij draeyde zijn keelken en vrong zijne tong.

Maer den koekoek, op 't lest,
Dede ook wonder zijn best,
Maer 't was « Koekoek » van Oost en van West,
't Was « Koekoek » d'een op d'ander.
Zij bezagen malekander.
En ziet, en ziet, en ziet.
't was « Koekoek » en anders ook niet.
En ziet, En ziet, En ziet :
Zij kregen op 't leste verdriet!

De Koekoek was blij
want hij meynde dat hij
al de vogels hadde langs zijne zij!
Maer 't vonnis dat was : den nachtergael,
veel kloeker in stem en veel helder in tael,
Maer den Koekoek, van over lang,
vaster in maete en van toon en van zang.
Hiermee, hiermee, hiermee
trok ieder vogelken naer zijne stee
en zij leven thans in vree!

7. — **Het lied van ne « WAEL ».**

De lange dack is kepasseer,
't is malerieus verdriet,
Se werk, ik slaef zooveel ik kan;
Se blijf toujours een pover man :
Het werk mij niet en helf! (bis)

Met mijne keis marcheer ik van
den morgen tot den naef.
Se rope : « Zoo is mijn keis is hier! »
Maer mijn fortuun en draeit niet meer,
Se blijf toujours een slaef! (bis)

« Kais de Marol, marol de kais »
roep ik langs al de deur!
Se vroeg een plaquet le pièce,
De man, die roep van « Stink de keis!
Ken geef er geen aord veur! » (bis)

De petit garson loop op de straet
toujour mij affronteer;
Se werp met steenen, slijk na mij;
En zegt : « Gij, waelebeest » van mij,
Als ik den weg marcheer.

Mijn vrouw doet thys een goed affair,
Maer zij ook veel verteer.
Zij heeft ne pot- en pannewink
En zij kan zooveel genever drink
Dat ik haer winst niet tel! (bis)

Als ik thuis kom al om te eet,
Dan heeft zij mij vergeet.
Se wil mij stamp de rebben in,
Omdat ik niet veel geld en win
En zij alles verteer! (bis)

Als ik thuis kom om te logeer,
Dan is zij vol koleer;
Zij wil mij kaus noch broeck nie lap,
En gaet bij de gebuerman klap,
En ik heb rien de gel! (bis)

« Adieu, ma femme, se laet u loop!
Se gae mij engageer! »
Se krijg daer ratatoe in 't lijf.
En dat voor dat verdijffelijk wijf
Se keer mijn leef niet weer (bis).

8. — Kermislied.

(Stemme: *Weest willekom*).

Onder kenspreuk: *Weest altijd geestig
Maer nooit niet beestig.*

Weest willekom, damen, heeren!
Die, tot vermaek hier aengeleid,
Dees schoone feeste komt vereeren.
Weest willekom, nog eens gezeid.
Gij vrienden, die nu zijt verblijd,
Weest toch tevreden zonder nijd!

Refrein.

Laet ons nu te samen scharen,
Schooren wij ons om te meest;
Vieren de aenstaende jaren
tot luyster onzer feest.

Vrienden, ziet onzen Wagen rijden,
Als gij geheel den stoet bemerkt!
Men is bezig ten allen zijden,
Elkeen is neerstig aen het werk.
En ziet hoe men op korten tijd
Hier alles hebben bereid.

Hetgeen wij hier komen te toonen,
Dat is, ter uwer vreugd, gemaekt
Van jongens die tot Nazareth woonen;
En die met moeite zijn geraekt.
Maer laat ons zeggen, dat alles gaet,
Als men elkander wel verstaet.

Ja, menschen wilt g'er van genieten,
Eet nu een koek op uw gemak.
En laet het u toch niet verdrieten,
Zoolang gij geld hebt in den zak.
Wilt met ons roepen, vol plaisier :
Viva, de koeken en 't goed bier!

De muziek of fanfarenleden
Zijn wonder wel t'accord te gaer,
Zij galmen met van vreugde kreten
Ja, hunne vriendschap met elkaer.
Ja, geern roepen zij met vreugd :
Leve de eenheid en de deugd.

Gij zult hier ook velen zien zwieren,
Al bij het uitgaen van den stoet.
Ziet, vremdeling, op die banieren
Het staat daerop, beziet het goed :
« Dat het vermaek toch eerlijk zij! »
Dat is de leus der maetschappij.

Om dees feeste door te brengen,
Gebueren en vrienden te gaer,
Laet nu eens onze stemmen mengen
Al in een blijde vreugdeschaer,
En roepen : « Op ons Nazareth hier,
Is er waerlijk nog plaisier! »

9. — Lied.

Opgedragen aen den Wel Edelen Heer PHILIPPUS KERVYN⁽¹⁾
ter gelegentheyd zijner benoeming als *Borgemeester van Nazareth*,
door **Jan Devleeschouwer**.

Stemme : *Dat gaet wel of der Brabançonne.*

Door Leopold Borgemeester geropen,
O Edel Heer weest hier zeer willekom.
Geheel Nazareth daer voor komt hier gelopen,
Want dat goed nieuws is al bekend rondom.
God heeft ons nog dit geluk willen geven,
Maekt dat wij al met U gelukkig zijn.
Als men gerust op Nazareth mog leven,
Roepen wij al : **Vivat Mijnheer Kervyn!**

(twee maal)

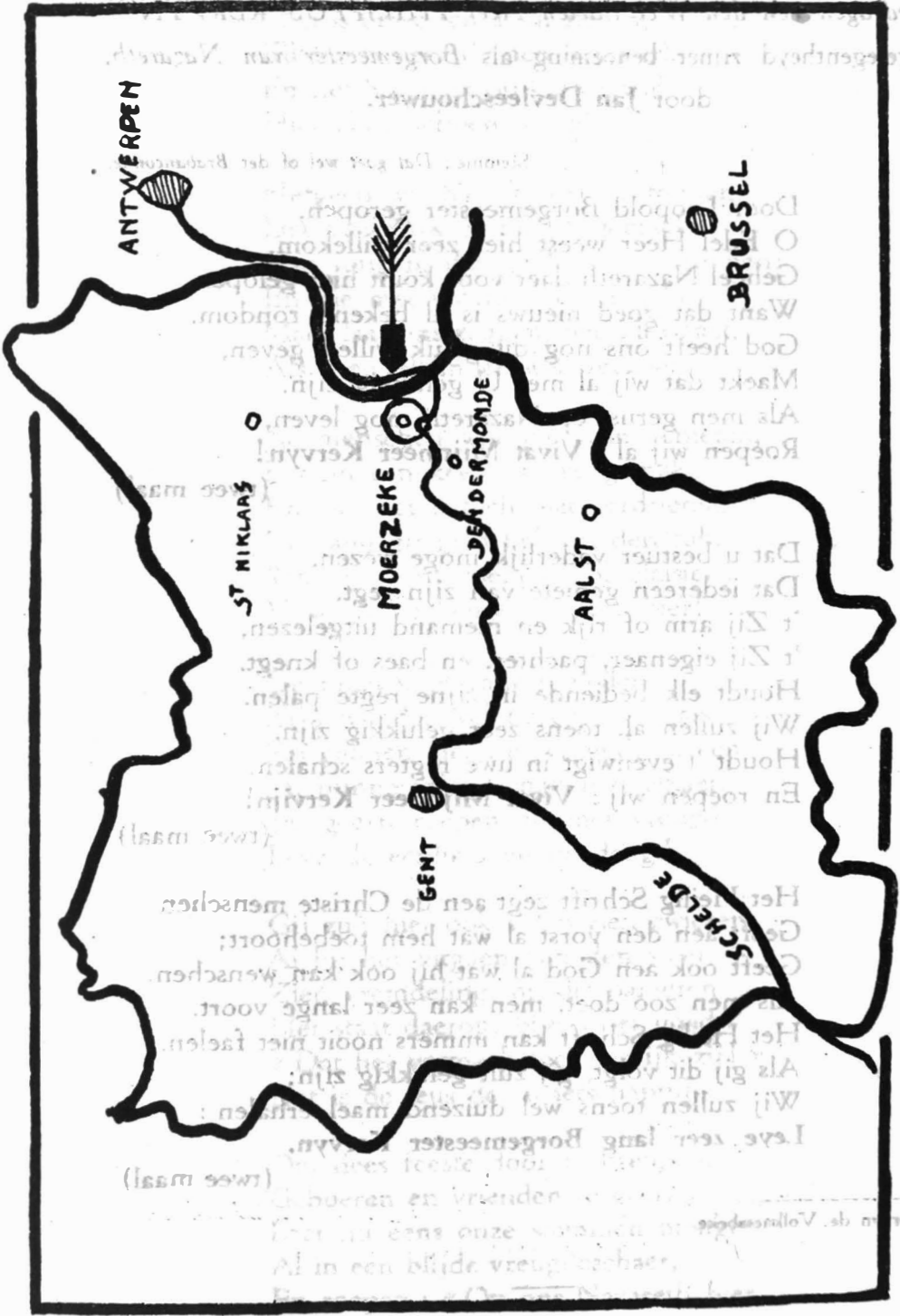
Dat u bestuer vaderlijk moge wezen,
Dat iedereen geniete van zijn regt.
't Zij arm of rijk en niemand uitgelezen,
't Zij eigenaer, pachter, en baes of knecht.
Houdt elk bediende in zijne regte palen.
Wij zullen al, toens zeer gelukkig zijn.
Houdt 't evenwigt in uwe regters schalen,
En roepen wij : **Vivat Mijnheer Kervijn!**

(twee maal)

Het Heilig Schrift zegt aen de Christe menschen
Geeft aen den vorst al wat hem toebehoort;
Geeft ook aen God al wat hij ook kan wenschen.
Als men zoo doet, men kan zeer lange voort.
Het Heilig Schrift kan immers nooit niet faelen.
Als gij dit volgt, gij zult gelukkig zijn;
Wij zullen toens wel duizend mael erhalen :
Leve zeer lang Borgemeester Kervyn.

(twee maal)

(1) Kervyn de Volkaersbeke.

MOERZEKE, gemeente in de provincie OOST-VLAANDEREN.

OPPERVLAKTE: 1675 Ha.

AANTAL INWONERS: 4622.

GEHUUCHT: CASTEL (zelfstandige parochie).

Bijdrage tot de Volkskunde van Moerzeke.

TER INLEIDING.

Zooals de taalgeschiedenis van een groot gebied eerst dan in een volledig overzicht kan samengevat worden, wanneer de taalkundige verschijnselen van plaats tot plaats vastgelegd zijn en men uit het beeld der klank- en woordgrenzen op het geschiedkundig verloop der feiten heeft leeren letten, zoo ook moet aan een synthetische Volkskunde van een uitgestrekt gebied de nauwkeurige en afzonderlijke opname van plaats tot plaats voorafgaan. Het is niet mogelijk persoonlijk al de feiten van het volksleven van een land, zelfs niet van een provincie op te sporen, te verzamelen, te onderzoeken en te verklaren. Het aangewezen terrein van den vorscher op volkskundig gebied is het dorp, de kleine stad of een stadsdeel en zoo mogelijk best van al de plaats waar hij geboren werd en woonachtig is. Om over folklore te schrijven is het goed het zelf te hebben meegedeeld; zoo kan men best bijna ongemerkt het volksleven vastleggen, de volkspsyche beluisteren en de volksgebruiken naar hun juiste waarde schatten. Men denke niet dat een plaatselijk onderzoek, dat de studie van een kleinere groep in het volk, — zooals bv. de dorpsgemeenschap — te gering of te weinig gedifferentieerd is. De uitspraken over het leven van en in een gemeente zijn al even geschakeerd als het oordeel over leven en werken van één individu.

De uitingen van geestelijken en stoffelijken aard vormen samen een complex van feiten, zoo veelvuldig en verward dat het zeer moeilijk is in deze massa gegevens een duidelijke lijn te trekken. Slechts een methodisch en gedetailleerd onderzoek zal ons toelaten deze gegevens te ordenen, de feiten naar waarde

te leeren schatten en eventueel gevestigde opvattingen tot hun ware beteekenis terug te brengen.

De hierna volgende hoofdstukken zijn ontleend aan een reeds tamelijk uitgebreide monographie over Moerzeke.

Dat Moerzeke het voorwerp is geworden van deze studie, komt voort uit allerlei overwegingen. We voelen ons uiteraard aangetrokken door ons eigen dorp en onze eigen dorpsgenooten. Het ligt dan ook voor de hand, dat, eens dat vaststond dat onze arbeid het leven van ons volk tot voorwerp zou hebben, we ons, bij de noodzakelijke beperking, liefst bij Moerzeke hielden. Tevens leek ons dorp juist bijzonder geschikt, daar het wegens zijn tamelijk afgezonderde ligging en zijn hoofdzakelijk landbouwkarakter een goed reservaat is van het oude Vlaamsche volksleven; en vooral omdat Moerzeke ons het best bekend is, daar wij er « gewonnen en geboren » zijn en er nog steeds verblijven.

Moerzeke, gemeente in de provincie Oost-Vlaanderen, arrondissement Dendermonde, canton Hamme, grenst aan de Oost-Vlaamsche gemeenten, Grembergen (3,5 km.) ten Westen en aan Hamme (4 km.) in 't Noorden. In 't Oosten zijn de gemeenten Mariekerke (Prov. Antw., 7 km.) en St. Amands (Prov. Antw., 5 km.) door de Schelde van Moerzeke gescheiden; de stroom is hier èn provinciegrens èn de natuurkundige grenslijn, die gansch het Oostelijk gedeelte onzer gemeente omzoomt. Tevens vormt de Schelde de Zuidgrens, aan den overkant derwelke Baasrode (O. Vl., 3 km.) ligt.

Het grootste gedeelte der gemeente is polder. Deze alluviale vormingen strekken zich uit langs de Schelde, welke zich nagenoeg rond de gemeente kronkelt en vormen aldus een breeden gordel van rijke schorren en vruchtbare akkers, die « 't Hoog » (hooger gelegen en zandig land) omsluit.

Moerzeke is wel bij de straatdorpen te rekenen. Enkele straten worden samengevoegd tot een grooter complex en zoo spreekt het volk vooral van : d'Hebbe, den Molen, de Kille, den Kouter, den Pompelhoek, den Bookmolen, den Bootdijk en Boonstraat, de Kerkstraat en 't Dorp.

Verschillende dier buurtschappen hebben ofwel hun eigen kermis of leggen speciaal beslag op een dag uit de kermisweek. Bij stoeten en andere grootsche gelegenheden zorgen zij voor het noodige.

De menschen van den Bootdijk, waar bijna uitsluitend landbouwers wonen, worden door de andere inwoners als eenigs-

zins achterlijk beschouwd. Men bestempelt hen soms als « de mannen van achter de wijmen » of men spot met hun uitspraak van sommige woorden als « pampieremazak », « schaperman-tuur » en « pertimanabel ».*)

In de buurt van het dorpsplein « zit » het « groot volk » : burgemeester, brouwers, notaris, pastoor, onderpastoor, renteniers; ze wonen allemaal slechts op enkele stappen van kerk en gemeentehuis.

Het gehucht Castel ligt op een half uur tot drie kwartiers van Moerzeke. Het wegennet is er heel dicht en verward; het werd zichtbaar aangelegd met stukken en brokken naar gelang de behoefte. Behalve de langere straten, die naar Baasrode-, en St.-Amands-veer leiden, keeren en vertakken de straten en wegeltjes zich langs alle zijden zonder eenig systeem of hoofdrichting. Alle huizen volgen hier de kronkelende, gebogen en hoekige wegen, wier willekeurig tracé laat veronderstellen dat ze ontstaan zijn om bestaande woningen onderling te verbinden. De bebouwde oppervlakte is betrekkelijk klein en de woningen dringen samen als om nergens een plaatsje ledig te laten. Zoo is te Castel als 't ware iedereen gebuur en dit kleurt duidelijk af op de karaktertrekken der inwoners. Er woont daar geen « Mijnheer » of « Madam »; de voornaam volstaat om iemand aan te spreken en de bijnaam is er om anderen te benoemen. Het is voorzichtigst met de Castelnaren niet in botsing te geraken, want dan zetten ze hun individueele geschillen op zij en trekken allemaal aan het zelfde zeel... dat hebben de « mannen van Moes » al meer dan eens kunnen ondervinden.

*
**

Verscheidene gebieden waar het volksleven en het volkskarakter klaar tot uiting komen, hebben we — ondanks het reeds verzameld materiaal — in onze monographie nog onbesproken gelaten.

Wij zijn echter zinnens daarvan ons werk te maken en durven de hoop koesteren later een uitvoerige studie over onze gemeente te kunnen uitgeven.

Lic. Jos. LAUREYS.

(*) Papieren zak; schouwgarnituur; imperméable.

I. — KRING OM HET LEVEN.

In een tiental aardige versregeltjes heeft ons buitenvolk, met zijn steeds jeugdigen zucht naar rijm, de verschillende levensstadia zeer typisch vastgelegd.

- 10 zijn onze kinderjaren,
- 20 denkt men aan het paren,
- 30 moet men zijn getrouwd,
- 40 is men reeds te oud,
- 50 gaat men aan het zakken,
- 60 krijgt men ongemakken,
- 70 kan men nog wat leven,
- 80 wordt ons toegegeven,
- 90 daalt het leven af,
- 100 rust men in het graf.

Te Moerzeke, waar de bevolking grootendeels uit landbouwers bestaat, wordt kinderrijkdom nog als een zegen beschouwd. Vroeger waren de gezinnen met een dozijn bengels in 't geheel geen zeldzaamheid en nu nog heeft vooral de boerenbevolking een zeer gunstig geboortecijfer.

Van vóór de geboorte reeds is men bekommerd om het nieuwe lid van de gemeenschap. Wanneer een vrouw «aan 't sparen is», moet ze op verschillende zaken letten. Het zou onvoorzichtig zijn vieze, afzichtelijke dingen te bekijken, want er bestaat gevaar dat het kind er de sporen zal van dragen.

Ook zal men er steeds voor zorgen dat, zooveel mogelijk, aan haar verlangens voldaan wordt; men zal haar daarom steeds mededeelen van hetgeen men aan het eten is.

Er zijn immers gevallen genoeg bekend dat het verwaarloozen hiervan, zijn weerslag had onder vorm van allerlei geboortevlekken. Dingen van dingens, bijvoorbeeld, sloeg tijdens de zwangerschap, van danige goesting in een stuk peperkoek, op haar been en het kind vertoonde op de zelfde plaats een

grootte bruine vlek. Een menigte dergelijke gevallen worden als afdoende bewijzen, bij gelegenheid, aangehaald.

Ook het verschrikken kan denzelfden nadeeligen invloed hebben op het kind.

De moeders meenen dat de jongens, reeds vóór dat ze ter wereld komen, meer zorgen baren dan de meisjes en gelooven, aldus, vooraf het geslacht van het kind te kunnen bepalen.

Wanneer de kindskorf klaar is, gaat de moeder het kindje «**koopen**» aan de boot; van oudsher kwamen immers de kinderen van uit verre landen te Moes aan met de stoomboot. (De ooievaar is als «**kindjesbrenger**» niet bekend). Vandaar ook, dat iedere sleepboot, die te Moerzeke voorbijvaart, door de langs den dijk spelende ravotters «**een kindjesboot**» genoemd wordt. Wanneer hij een zwarte schouw heeft, vervoert hij jongens en deze met een witte schouw vervoert meisjes.

Zoo de moeder haar voet niet omgeslagen heeft, dan heeft ze zich toch duchtig moeten weren om zoo een schoon broertje of zusje van den schipper te kunnen koopen en dat is de reden, waarom ze nu enkele dagen te bed moet blijven. Geen kind dat te Moes ontscheept of het bracht suikerbollekes mee en familieleden en gebourvrouwen, die eens naar het kindje komen kijken en een «**cadeauken**» meebrengen, krijgen een hoorntje vol suikerbollen.

Het kind wordt naar de doopvont gedragen door de «**achterwoares**»⁽¹⁾ en peter (voor den eersten zoon, gewoonlijk de mansvader) en meter (voor het eerste meisje, de moeder van de vrouw) vergezellen haar. Peter of meter waren, en zijn, er op gesteld dat het kind hun naam zou dragen en wanneer de ouders aan die gewoonte afbreuk zouden willen doen, dreigen zij met den tegenmaatregel, dat hun petekind dan ook geen nieuwjaarsgeschenk van hen moet verwachten. Een drietal weken na de geboorte, doet de moeder dan haar kerkgang. Het is de eerste maal dat ze zich weer op de straat vertoont.

Aan de kleur van onzen dreumes zijn kleedjes, herkent men onmiddellijk of het een «**manneken**» of een «**meisken**» is, want de mannekens worden in het roos en de meisken in het blauw gestoken. Wanneer het kindje kwijnt, wordt het aan O.L. Vrouw opgedragen en belooft men het, tot den ouderdom van zeven jaar, uitsluitend in het blauw te kleeden.

(1) Baker.

De moeder sust haar kindje in slaap op het gevoelige rythme der innige wiegeliedjes en overstelpt haar lieveling met allerlei zoete, wondere namen. Het is verbazend hoe vindingrijk haar liefde is, hoe zij steeds weer nieuwe woorden weet te vormen om haar geluk en haar toewijding uit te drukken. Zij speelt met die « Koseformen », neutrale woorden uit geheel verschillende sferen, en « mijn beestjen, engelken, schatteken en ratteken, pistantoeterken en floere kabasken » zijn als zooveel verschillende variaties op hetzelfde diep thema: de moederliefde.

Het kind groeit op. Het verliest zijn « melktandjes » en het weet reeds, dat men een uitgevallen tand zoo maar niet onbedachtzaam mag wegwerpen, want dan komt er geen nieuwe in de plaats. Met zulk een tand moet men driemaal het kruisteeken maken en hem dan over de schouders achterwaarts wegwerpen, terwijl men zegt :

« Sint Janneken,
Geef mij een tanneken,
Niet van steen,
Maar wel van been ».

Te paard op vaders knie maakt onze kleuter zijn eerste reis en nog wel in galop-tempo.

« Ju, peireken ronde,
Van Moes naar Dendermonde,
Van Dendermonde naar Vlassebroek,
Om ne grooten bezekoek! »

Van jongsaf ook, worden de kinderen in vromen godsdienstzin opgevoed en geboden en verboden worden naïef, maar steeds aanschouwelijk, voorgesteld.

Het kind zal de zonde verfoeien, enkel bij de gedachte dat op den linkerschouder een duivel zit, om het tot het kwaad te verleiden en op den rechterschouder een engel, om het tegen de zonde en de verleiding te beschutten.

's Vrijdags en op andere vastendagen, zal men zeker geen vleesch eten; want, doet men dit toch, dan wordt men een duvelken en krijgt men een staart.

Ook andere ondeugden worden steeds zienderoogen gestraft; de kleine leugenaar wordt met een zwart kruis op het voorhoofd geteekend en wie te graag in den spiegel kijkt, tergt het duiveltje der hoovaardigheid, dat zich kan wreken met je,

zondermeer, den kop om te draaien; ieder keer, dat ge vloekt, komt er een wit vlekje op uw vingernagel bij. Wanneer een meisje, schuifelt, schreit O. L. Vrouwken en 's morgens te vroeg zingen is ook al gevaarlijk, want « dan wordt men overdag van de katten gegeten ».

Wat het Duitsche versje eischt :

« Augen, Ohren/
Alles rein/

Anders darf 's bei uns nicht sein ».

is ook te Moerzeke van kracht; want een kind met een vuilen neus, heeft den koster zijn kaarsen gestolen en in vuile ooren zaait men peterselie.

Oud worden en rijk zijn heeft steeds den mensch bekoord en daarom blazen de kinderen zoo duchtig op de St.-Jansbloem (pisbloem); kunnen zij al de zaadjes wegblazen, dan worden ze honderd jaar; wanneer het hun gelukt een « kattestaart » (soort onkruid) met wortel en al uit te trekken, dan hangt daaraan een gouden ring. Spijtig dat steeds enkele zaadjes blijven staan en dat het worteltje op het kritieke moment afbreekt.

Eens dat de jongens naar « de meestersschool » gaan, begint het gezamenlijk spelen en ravotten. Voor alle seizoenen hebben zij maar te grijpen in den rijken schat van kinderspelen. En speelplaats, straat en plein, 't is allemaal hun eigendom. In den Zomer, verkiesen zij het vrije veld; zij springen, over grachten en slooten, gaan zwemmen of vischkes vangen en zoeken nieuwe vogelnestjes. De kinderen kennen hun « Vogelvaderons » :

« Piene pu, piene pa,

Extra, bina, bonta,

Hier woont hij en daar woont hij niet! »

en terwijl zij het kruisteecken maken, luidt het :

« Koekoek, spriewaal,

hannewuiten, nachtegaal! »

Ja, die jongens baren de ouders meer zorgen dan de meisjes die rustig « school houden » of « huiske spelen ».

Wanneer het prijsuitdeeling geweest is, trekken de kinderen met hun prijs bij familie en rijke menschen en komen met hun zakken vol appelen naar huis; ze moeten zusje of broertje mededeelen, « want anders verliest het zijnen was ». Hebben zij hun Plechtige Communie gedaan, dan kunnen zij reeds meehelpen

op den akker of mogen zij de koeien gaan wachten. Andere kinderen gaan ergens wijmen stroopen en verdienen gedurende dit seizoen toch ook reeds een deel van hun kost.

Wanneer de schooljaren achter den rug zijn, begint de vervelende overgangperiode. Op café kunnen de jongens nog niet gaan, want zoolang er nog geen « duvelkeshaar » onder hun neus komt, geeft men hun den raad « nog wat met de merrebollen te gaan spelen » en doen gelijk de kinderen kunnen ze toch ook niet meer. De jonge mannen trachten dan ook naar den dag van het « conseil » en, met hun klak en jas vol papieren bloemen, komen ze van Dendermonde terug, natuurlijk zonder veel herbergen voorbij te gaan; ze zijn « goed voor den dienst ». Als een jongen « binnen » (soldaat) geweest is, dan mag hij « ne keer over zijn scharen (schouders) beginnen te kijken ».

Hij die « een lief » gevonden heeft, komt gewoonlijk Donderdags « verkeerem », dan is het immers « lievekesdag ». We zullen maar gelooven wat de menschen die ondervinding hebben zeggen : « Vrijen dat is stillekes spreken en nijg liegen »! Intusschen vreest het meisje voor wie Jan-van-pas nog niet gekomen is, op den « ossenboek » te geraten (d.i. de Moerzeeksche « Sint-Anna's schapraai »), en, alhoewel vader haar verzekert « dat de beste koeien op stal verkocht worden », voelt ze toch meer goesting om eens in de wei te loopen.

Wanneer een koppel besloten heeft zijn intrek te nemen

« In het klooster van Sint Arjaan,

Waar twee paar schoenen onder 't bedde staan »,

dan hangen ze enkele weken later « in de muilt »⁽²⁾. Gebeurt het nu dat één der partijen nog plots van gedachte verandert, dan blijft de reactie der dorpsgemeenschap niet uit. De weg, tusschen de huizen van de(n) ondertrouwde en de(n) verlaten beminde, wordt met kaf bestrooid en een strooman, potsierlijk uitgedost, liefst duidelijk zichtbaar in een boom vastgemaakt, is het geschenk voor het slachtoffer. Verloopt alles regelmatig, dan hoeven ze nog slechts driemaal van den preekstoel te « botten » om in het bootje te stappen.

Wanneer de groote dag aanbreekt, worden ten teeken van vreugde en huldebetoon de kanonnetjes afgeschoten.

(2) Dit is een houten kastje dat aan het gemeentehuis hangt, en waarin de huwelijksaankondigingen zich bevinden.

Het bruidspaar is bezorgd om den goeden afloop der plechtigheden, want elke onregelmatigheid, die zich dan zou voordoen, heeft haar noodlottigen weerslag gedurende het huwelijksleven. Familieleden en genoodigden worden, met de koets gehaald en nadat ze « iets kort » gedronken hebben om den eetlust te bevorderen, verzamelen ze zich rond den feestdisch.

Eten, drinken en dansen is de boodschap en, ter afwisseling, zingt ieder een drollig liedje. Behooren de jonggehuwden tot den gegoeden stand, dan krijgen ze tegen den avond een serenade. De blozende gezichten der feestvierders verschijnen in de gang en, na de toespraak van den fanfare-president, gaan ze het overige deel der spijskaart afwerken, terwijl de muzikanten en schutters verbroederen in een naburige herberg en er drinken op de gezondheid van bruid en bruidegom. Allerlei grappen worden uitgehaald ten koste van de jonggetrouwden, die zich ter rust willen begeven. Men naait de lakens aan elkaar tot een zak of men verbergt enkele konijnenpooten in het bed, ofwel neemt men eenige planken weg, waar het bruidsbed op rust.

Het paar begint de « wittebroodsweken » gewoonlijk met een « speelreis » en waar is er meer te zien dan te Brussel? Maar blijven feesten kan men niet en weldra begint het leven vol zorgen en noesten arbeid.

Wanneer de gehuwden een nieuw huis hebben laten bouwen, wordt het bij de voltooiing gekroond met een palmtak; in iedere kamer prijkt steeds het kruisbeeld en de H. Antonius of de H. Bernardus krijgt zijn plaats in den veestal. De heiligen zullen wel een oogje in het zeil houden, opdat aan de dieren niets miskome en onze boerin herinnert deze beschermers tijdig aan hun plichten door een soms zeer oorspronkelijk, maar steeds betrouwvol gebed.

Wanneer de verhuiswagen is afgeladen, worden de geburen, die een handje toestaken, getraceerd. Het is natuurlijk van belang met de buurt op goeden voet te leven, want bij geboorte, werk, ziekte of dood, reiken ze dan steeds een helpende hand.

Wanneer het witte bruidskleed enkele keeren tot doopmanteltje is verwerkt, dan ontplooit zich het druk huiselijk leven en vader en moeder spannen zich in om de hongerige mondjes te vullen en tevens een appeltje tegen den dorst over te houden.

In de wisseling der seizoenen, zaait en maait de boer en helpen vrouw en kinderen planten, wieden en oogsten. Hun leven is steeds in nauwe betrekking met de hen omringende natuur en bange zorg en blijde hoop wisselen zooals stormweder en zonneschijn. Natuur en bovennatuur sluiten voor hen steeds nauw bij elkaar aan en terwijl ze werken en wroeten, smeeken ze dan eens om regen, dan weer om droogte, in de vaste overtuiging dat God hun bede zal verhooren en hun werk doen gedijen. En als dan graan en aardappelen binnen zijn, dan slacht de boer zijn zwijn. Geburen en vrienden krijgen «vetsoep» en «beulingen» en mijnheer de Pastoor ontvangt gewoonlijk zijn «zende».

Na de dagtaak troepen de geburen samen, praten over 't weer en 't werk of luisteren naar de kwinkslagen van een grappenmaker. 's Zondags vinden de mannen hun genoegen in de duivensport of zij ontmoeten mekaar in de samenkomsten der verschillende vereenigingen.

De Maandag is voor vele vrouwen het broertje van den Zondag. Van 's morgens vroeg trekken ze naar de wekelijksche markt te Dendermonde. Ze trachten de marktkramers gunstig te stemmen door hun te verzekeren dat ze «een zeer goede handgift zijn», want zijn ze toevallig de eerste koper, dan hoeven de kramers met dit geld maar een kruisteecken te maken en ze mogen dien dag op een rijke ontvangst rekenen. Alhoewel die marktdagen vooral een economische beteekenis hebben, — met het geld van de boter en de eieren doen de boerinnen den aankoop van allerlei benodigheden —, zijn ze toch ook psychologisch interessant, daar het voor onze buitenmensen de oude wijze is van met de stad in contact te komen.

Doch keeren we terug tot den «levensloop», dien we vooral in verband met de volksgebruiken beschouwen.

Het botten van de boomen en het vallen van de blaren zijn gevaarlijke seizoenen voor de menschen, die niet meer in den «fleur van de jaren» zijn. Wanneer kwalen en ziekten komen plagen, kennen de huisgenooten en geburen allerlei middeletjes en remedies. (Deze straatremedies met de verschillende bedevaarten worden in Hoofdstuk III uitvoerig besproken). Wanneer noch de practijken der volksgeneeskunde, noch de bijstand der heiligen of de later ingeroepen hulp van den dokter den zieke kunnen helpen, bereidt men zich op het ergste voor. De berechting is voor den lijdende de laatste troost. Drie ge-

buren doen « Sint-Martekensommegang » en bidden den rozenkrans aan elk der drie kapelletjes.

Wanneer al de vensterluiken gesloten worden, weet men dat de zieke « gepasseerd » is. Vele eigenaardige doodsgebruiken zijn te Moerzeke niet bewaard gebleven. Sporadisch, vooral voor een boerenhof, worden twee stroowisschen kruiselings over elkaar gelegd. Een der naaste geburen gaat heel de buurt « dagvaarden » voor den lijkdienst. Men geeft aan deze genooden een kleine geldpremie, (respectievelijk 1, 2 of 5 Fr. voor een dienst om 8, 9 of 10 uur), oorspronkelijk bedoeld als vergoeding voor het verlet, dat deze door het bijwonen der begrafenis mis op liepen. De bureu dragen het lijk en, na de plechtigheden in de kerk, vergezellen slechts de mannen den doode naar zijn laatste rustplaats.

II. — KRING OM HET JAAR.

De gebruiken verbonden aan bepaalde dagen zijn als lichtpunten in een jaar vol zwaren arbeid en eentonige zorgen in den harden strijd om het bestaan.

Onze menschen houden aan die dagen met hun complex van overgeleverde gebruiken, genietingen en gemakkelikheden vast, zooals aan een kostbaar goed, dat sinds eeuwen van geslacht tot geslacht werd overgeleverd en waarvan zij nu de gelukkige bezitters en genieters zijn. Die feesten en blijheidsuitingen zijn dan ook de mijlpalen, waarnaar het leven van de gansche dorpsgemeenschap zich richt; een plaatselijke kalender, die samen met het leven op den akker de curve teekent van het steeds weer trachten en herdenken, het zaaien, en het oogsten in de wisseling der jaargetijden.

Daar deze feestkalender, voor ons dorp, bijna volledig aansluit bij de feestgetijden der kerk is het niet noodzakelijk een onderscheid te maken tusschen de feestdagen met een meer kerkelijk en deze met een meer burgerlijk karakter; we zouden dus kunnen spreken van « Het Jaar des Heeren in het Dorpsleven ».

11 November. — St. Marten.

Als patroon der parochie en vooral als kindervriend staat de H. Martinus zeer hoog in aanzien. Reeds enkele dagen vóór zijn feestdag doet hij zijn ronde. Met de vraag « Zijn de kindjes allemaal braaf? », opent hij even de deur en werpt allerlei kleine versnaperingen te grabbel. De avond vóór zijn feest is de eigenlijke strooiavond. Dan verschijnt hij in de woonkamer met mijter en staf, vergezeld van zijn Nicodemus. St. Marten, die al de tekortkomingen nauwgezet genoteerd heeft, kijkt in een groot boek en berispt de kinderen, die geknield en vol angst luisteren. Meestal moeten ze een gedichtje voordragen of een liedje zingen. Hij neemt ook hun wenschen in ontvangst en belooft allerlei speelgoed.

De kleinen zetten hun « schoen »⁽³⁾. Ze leggen er hooi en wortelen in voor het paard van St. Marten en de goeude kinderen soms eén sigaar voor den heiligen man zelf.

's Anderendaags zijn ze al vroeg uit het bed om de geschenken, die langs de schouw zijn binnengevallen in bezit te nemen.

Het is begrijpelijk dat St. Marten gedurende de oorlogsjaren niet zeer mild kon zijn.

Men lette echter op de zeer moderne verklaring, welke, als oorzaak hiervan aan dit oeroud feest vastgeknoopt wordt. St. Marten zijn paard wordt immers op den achtergrond gedrongen door het hemelvoertuig bij uitstek, de vliegmaschine. Al te veel gevaren nu (afweergeschut en luchtgevechten zijn immers ook voor de kinderen sprekende begrippen geworden) beletten den goeden man voor iederen kleuter veel mee te nemen.

In normale omstandigheden reed St. Marten den Zondag, die op zijn feestdag volgde, te paard in de gemeente rond. De muziekmaatschappij en andere vereenigingen vergezelden hem op zijn tocht. Ook bij deze gelegenheid, strooide hij heel kwistig allerlei kleine lekkernijen uit, tot groot jolijt van grabbelaars en toeschouwers.

Men viert tevens de verjaring van den wapenstilstand. De schoolkinderen en oudstrijders defileeren voor de gedenkplaten der gesneuvelden en opgeëischten en leggen er bloemen neer. Na de kerkelijke plechtigheden, vieren de oudstrijders feest. Het is hun « smeerdag ».

22 November. — H. Cecilia.

Deze dag staat vooral in het teeken der smulpartijen. De fanfare « De Eendracht » viert haar patrones. Onmiddellijk na de H. Mis, door een talrijke menigte bijgewoond, trekken de muzikanten, al spelend, door het dorp en bezoeken al de ledenherbergiers.

's Middags zitten alleen de mannen aan den feestdich. Dat ze dien eer aandoen hoeft geen betoog, want er zijn er die enkele dagen vasten om dien dag « goed te kunnen smeren ». 's Namiddags herbegint het herbergbezoek en hand in hand dansen en springen de vrouwen en kinderen achter de muziek.

(3) Vroeger werd inderdaad een klomp — de plaatselijke benaming is « houten schoen » — aan den schoorsteen gezet. Nu is het meestal een telloor of een doos, maar de vroegere betaming blijft bewaard.

's Avonds, heeft dan het **gezamenlijk** «smeerfeest» plaats, en opgelegde ajuintjes doen weer dienst als maag- en leverprikkel. Een dansfeest waar enkele muzikanten hun kaken duchtig bollen en menig bejaard koppel een «lanciers», «schottisch» of «pardeblé» (pas redoublé) ten beste geeft, besluit meestal dezen dag.

Andere maatschappijen hebben natuurlijk ook hun «smeerdag» en alhoewel op verschillende dagen spreken ze toch telkens van hun «Cecilia».

Deze dagen zijn dikwijls aanleiding tot buitensporige krachttoeren. Een overmoedige gaat een weddenschap aan om een ongelooflijke hoeveelheid eten naar binnen te werken. Het gebeurde meer dan eens, dat b.v. 20 pekelharingen of 2 meter worst, in verhouding goed begoten, er moesten aan gelooven. Onze menschen kennen deze Gangantua's en spreken er bij gelegenheid over met gemengde gevoelens.

1 December. — St. Elooi.

Vroeger werd ook hier de «Loomis» gevierd. De menschen betaalden dien dag hun jaarrekening aan den smid en kregen dan enkele glazen bier en soms ook eten. De paardenprocessie, die eertijds te Grembergen op dezen feestdag gehouden werd, werd naar dien van Petrus en Paulus verschoven. De meeste Moerzeeksche boeren leggen te paard den bepaalden processieweg af en brengen een bedevaartvlaggetje mede, dat ze, bij hun thuiskomst, in den stal vastmaken.

21 December. — St. Thomas.

De niets-vermoedende ouders worden door de kinderen vóór de gesloten deur gezet, «gethomast». Deze wordt slechts dan geopend, wanneer zij een of ander geschenk beloofd hebben. Voorzichtigheidshalve, laten sommige moeders hun man niet al te lang voor de gesloten deur staan, want het is reeds meer gebeurd, dat de mannen, ter dier gelegenheid, hun toevlucht gingen zoeken «In den Zoeten Inval».

25 December. — Het Kerstfeest.

Op den vooravond van dit feest loopen de kinderen van huis tot huis en zingen hun kerstliederen. Maken ze het al te bont, zoodat de huisbel niet meer stilstaat, dan wordt er soms een geldstukje op de kachelbuis heet gemaakt en handig in hun

uitgestoken handjes gedrukt, zoodat de zangertjes het verschrikt laten vallen en geen tweede maal hun kans wagen.

De nachtmis wordt gecelebreerd in de kapel van het klooster. In de parochiekerk zingt een knaap het kerstlied in de eerste en in de laatste mis. In vele huizen treft men een kerststalleken aan en, vooral in gegoede families, ook een kerstboom. Zooals op alle hoogdagen, wenschen de menschen elkaar een « zaligen hoogdag ».

Nieuwjaarsavond en Nieuwjaarsdag.

De laatste dagen van het jaar worden de lichtgeloovigen dikwijls beetgenomen. « Die sukkelaar heeft het ver zitten », « Hij kan hoop en al nog enkele dagen leven », « Hij is al berecht » op dramatischen toon uitgesproken, lokt de begrijpelijk belangstellende vraag uit : « Wie? »; welke dan schertsend en plagend met « De almanak, natuurlijk! » beantwoord wordt. De kinderen zijn weder met geen stokken thuis te houden en de nieuwjaarsliedjes galmen door de straten.

De leutigste zijn nog altijd :

« Op nieuwjaarkes avond,
dan sloeg den bakker zijn wijf
met eenen dikken klipper
zoodanig op heur lijf;
de klipper, die wou niet breken,
de vrouw, die wou niet spreken;
de klipper, die brak,
de vrouw, die sprak
en den bakker viel op zijn ijsgat ».

en

« Nieuwjaarke zoeten,
mijn vader is nen troeten,
mijn moeder is een wit konijn,
mag dat niet gezongen zijn ».

In vele huisgezinnen worden er op nieuwjaarsavond koeken of wafels gebakken en men amuseert zich van het eene jaar in het andere. Niet alleen de familieleden, doch ook dorpsge-nooten, die op den eersten dag van het jaar elkaar ontmoeten, groeten met « ne zaligen! »⁽⁴⁾ of « ne gelukkigen! ». De kin-

(4) Nieuwjaar — in het dialect meestal als mannelijk substantief aangewend; vooral als het nieuwjaarsgeschenk beteekent : « ne schoonen nieuwjaar krijgen ».

deren hebben hun « nieuwjaarsbrieven », die ze op school geschreven hebben, veilig weggeborgen; want ze willen hun ouders, peter en meter verrassen. Bij de laatste woorden : « dit zijn de vurigste wenschen van uw dierbaar zoontje, (dochtertje, doopkind) » kijken ze fier, en vooral vol verwachting, uit naar datgene, wat ze in ruil voor hun kostelijken, met een weelde van rozen en blaren versierden brief, zullen ontvangen. Vroeger was het gewoonlijk een « korentemik », waarop in het midden een steenen schilderij, met glimmend rood, en geel en blauw prijkte. Ook de met-suiker-gegarneerde peperkoeken, die soms 4 à 5 kgr. wegen, getuigen van de mildheid der schenkers.

Wanneer de kinderen hun Plechtige Communie gedaan hebben, keeren echter de rollen reeds om. Dan geeft het petekind aan peter en meter een nieuwjaarsgeschenk en de oudjes vinden het de natuurlijkste zaak van de wereld.

Ook de winkeliers tracteeren dien dag hun klanten: De bakkers geven een rozijnenbrood, de beenhouwers « beulingen » of « flik » (kopvleesch), de herbergiers meestal een steenen pijp of een sigaar. De meeste winkeliers geven die zaken « gedekt », want, alhoewel sommige klanten vooral de laatste weken van het jaar druk afkomen, zou het er toch tegen zitten, zoo de eene wat meer moest krijgen dan de andere; want, afgunstig is ons volkje wel.

Verloren Maandag. (bij ons den 1^{en} Maandag van het jaar).

Alleen de « travaux-mannen » houden dezen dag in eere. Ze gaan niet werken en vertoeven liever in de herbergen.

6 Januari. — Drie Koningen.

De drie koningen loopen rond met een draaiende ster en zingen hun liedjes. Soms zijn ze verkleed en heeft één van hen zijn aangezicht zwart gemaakt. Moerzeke krijgt regelmatig, ieder jaar, bezoek van de « Hamsche drie Koningen », meer in jaren gevorderd dan onze eigen koninkskens.

2 Februari. — O. L. Vrouw Lichtmis.

Weer wordt de koekepan bovengehaald, want ook bij ons geldt de spreuk :

« Op Lichtmis is geen vrouwen zoo arm,
Of zij maakt haar panneken warm ».

De menschen laten kleine wassen kaarsjes wijden, die zij

goed in eer houden; want, bij onweder, worden zij ontstoken om huis en stallen tegen alle onheil te bewaren.

Vastenavond⁽⁵⁾.

Men noemt dezen dag ook « Moemerkensdag ». Eigenlijk begint het « moemerloopen » — zich verkleeden — reeds 's Zondags, maar « Zotte Maandag » en vooral Dinsdag zijn zeer drukke dagen. Naast « Maskeradekes », zoo genoemd wanneer zij rijkelijk uitgedost zijn, moeten vooral de Castelsche « Moemers » vermeld worden. Gehuld in de meest drollige kleedij, een omgekeerde frak met versleten bedsprei, ruige balen met witte gordijnen gelapt, slenteren zij langs de straten. Heel dikwijls zijn ze tot bultenaars of dikbuikigen misvormd, door middel van kussens en een vies « moembakkes » vervolledigt hun opschik. Al wie zich op de straat waagt of van in zijn deurgat het spektakel bekijkt, krijgt zijn zaligheid; want het is een onbetwist recht van de moemers iedereen te mogen uitmaken. Vroeger, nu is dit gebruik zoo goed als uitgestorven, maakten ze de meisjes en vrouwen, die ze konden beetpakken, zwart; ze hadden dan een verbrand stuk hout bij zich om hun handen telkens weer in te wrijven.

Ook voor de herbergiers zijn het lastige dagen, want de moemers die van de eene herberg in de andere trekken, koopen slechts voor enkele centiemmen bier. Toch blijft voor de « zotjes » ook de spreuk « vele kleintjes maken een groot » van kracht en dan slaat de vreugde wel eens over in een ernstige vechtpartij.

Zelfs gedurende de oorlogsjaren, bleven de Castelnaren met de stoutmoedigheid, die hen kenmerkt, trouw aan deze gewoonte zich te verkleeden en tusschen de lawaaijerige karnavalzotten zag men zelfs een Hitler met pot en borstel of een Chamberlain met regenscherm rustig voortkuieren.

Vooraleer den vasten in te gaan, wordt er die dagen goed gesmuld. In alle huizen worden er wafels of pannekoeken gebakken, waarvan ook de maskerades ruim hun deel krijgen.

Aschwoensdag.

De geloovigen ontvangen een asschen kruisje; ze dragen er zorg voor het niet weg te wasschen, want het is voor hen een symbool van hun katholiek zijn en daar gaan ze fier op. Ook

(5) De uitspraak is « vastelavond » met de variatie van n en l.

de kinderen dragen er buitengewone zorg voor, want kunnen ze het bewaren tot Paschen, dan is er voor hen een nieuw kleed of kostuum aan vast, dat de goede Mijnheer Pastoor hun als belooning zal schenken.

Halfvasten.

De Lente is in 't zicht en de vastenstemming wordt voor enkele dagen gebroken. De Castelnaren hebben hun « Kleine Kermis » en spijs en drank worden duchtig aangesproken, alvorens het tweede deel van den vasten te beginnen. Vroeger kwam de « Greef » ook op bezoek en bracht dan een uit brooddeeg gebakken « St. Marten » met een pluimpje op zijn hoed, voor de kinderen mede. Ze staken dit op een stokje en liepen er mee rond, tot de honger hen noodde het op te eten.

Plechtige Communiedag.

Twee jaar lang gaan de kinderen iederen Zaterdag naar de « leering » om zich in den Catechismus te bekwamen. De « Zeven weken », die de Plechtige Communie voorafgaan, studeeren ze intens, want iederen dag krijgen ze dan geestelijk onderricht. « 't Kampen », dat er op volgt, heeft groote betekenis; want, de uitslag duidt de volgorde der zitplaats aan, die ze mogen innemen op den grooten dag zelf. Vooral de eerste en de laatste trekken de aandacht en worden telkens weer genoemd. Als trouwertjes worden de jongens en meisjes meestal « per voiture » naar de kerk gebracht; alleen de schamele meisjes hebben geen wit kleed en ze vinden het maar best, dat in de mis van dankzegging, die 's anderendaags gelezen wordt, hun vriendinnetjes eveneens een ander kleed dragen.

Te Castel is het een algemeen gebruik dat de Communicanten, — die van dezen dag af, groote menschen geworden zijn — gezamenlijk hun fooien gaan verdoen in de herbergen en, zoowel meisjes als jongens, lichtelijk aangeschoten weer evenwicht komen zoeken in de ouderlijke woning. 's Zaterdag vóór het feest, wordt Mijnheer Pastoor reeds voor zijn moeite beloond, want een stapel versche wafelen valt hem ten deel. Ook bij den hoofdonderwijzer en moederoverste wordt dien dag druk aan de bel getrokken en men raadt gemakkelijk wat op de teloor onder den witten handdoek verborgen ligt.

Na de Communiemis gaan de moeders met hun zoontje of dochterje bij hun kleermaker of kleermaakster ontbijten. Ze worden er vergast op « sikkellattenthe »⁽⁶⁾ en « bezekoen ».

's Maandags is het een algemeene uittocht naar Dendermonde. Het is er markttag en de kleine feestelingen geven hun oogden den vollen kost, want voor velen onder hen is het de eerste maal, dat ze hun kerktoren uit het zicht verliezen.

Palmzondag.

De geloovigen, vooral de kinderen, gaan met palmbundeltjes naar de kerk om deze aldaar te laten zegenen. Zoodra ze thuis komen, steken ze de palmtakjes in huis en in de stallen. Ook op de akkers worden door de landbouwers palmen gestoken en men bewaart een deel er van om in geval van onweder het erf te besproeien. Tevens worden de blaadjes onder het zaaigraan gemengd. Dit alles moet den hemel gunstig stemmen.

Witte Donderdag.

Zoodra de klokken naar Rome zijn, trekken de misdienaars er met ratels op uit om eieren in te zamelen. Geen enkele deur blijft voor hen gesloten, en met een korf vol eieren en een zak vol geld keeren ze 's avonds huiswaarts. De andere kinderen moeten geduld oefenen tot

Paaschavond.

Dan komen immers de klokken van Rome terug en brengen, ook voor hen, de paascheieren mede. Ze moeten wachten tot de klokken weer beginnen te luiden, vooraleer zich buiten te wagen, zooniet loopen ze gevaar de oogden uitgepikt te worden. De homonymie heeft hier inderdaad een kinderlijke en beminlijke verklaring doen ontstaan. Eens dat de klokken den toren hebben verlaten, worden ze, in de kinderverbeelding, vereenzelvigd met hun naamgenooten de klokken (voor broedhennen). Deze vliegen dan tot bij den Paus en het is nogal begrijpelijk dat ze dan liefst eieren, als geschenk, medebrengen.

Soms vinden de ouders een pluim, die de klokken op hun tocht hebben laten vliegen; een duidelijk bewijs dat ze werkelijk de weggedoken nestjes hebben gevuld.

Het water, dat op Paaszaterdag in de kerk gewijd wordt, bewaart niet zoo goed als dat van Pinksteren. Alleen diegenen, wiens voorraad uitgeput is, voorzien zich voor enkele maanden. Onze buitenmensen maken een overvloedig gebruik van wjwater. De vaatjes op de slaapkamers worden regelmatig gevuld; woedt er een onweder dan sprenkelen ze het in huis en stallen.

(6) De gewone uitspraak in ons dialect voor «chocolatee».

Ook de zaaitarwe en andere zaden worden met wijwater bespróeid.

Paschen.

Geen bijzondere gebruiken zijn aan dezen Hoogdag verbonden. Alleen merkt men dat de Zomer in aantocht is, want de menschen, vooral de vrouwen, pakken, voor het eerst met hun nieuwe kleeren uit. Ze zijn op hun « paaschbest ».

1 April. — Verzenderkensdag.

Weer worden de lichtgeloovigen duchtig bij den neus geleid. Men zendt ze om allerlei gekke boodschappen : « Aprilvisschen »⁽⁷⁾; te algemeen bekend om ze verder te beschrijven.

De Kruisdagen.

Nu gaat de eerste processie buiten de kerk uit. Met kruis voorop, trekt de geestelijkheid en een talrijke menigte drie dagen achtereenvolgens, al zingend en biddend, door de velden om den hemelschen zegen te bekomen over de landvruchten. Den eersten dag is het de kleine toer naar het Molenkapelleken; den tweeden dag trekt men naar de Schipperskapel; en men besluit met den grooten omgang naar het H.-Barbarakapelleken op den Boordijk, een bedetocht die anderhalf uur duurt.

Processiedag.

Drie weken later, 's Zondags na H.-Sacramentsdag, gaat de eerste groote processie uit. Stemmig en indrukwekkend in haar grooten eenvoud is de hulde die Moerzeke dezen dag aan God en Zijne Heiligen brengt. De straten, waarlangs de processie gaat, zijn feestelijk versierd. De huizen zijn bevlagd en in iedere deuropening prijkt een kruis- of heiligenbeeld tusschen een weelde van bloemen en brandende kaarsen. Het strooisel, bloemen en stukjes gekleurd papier, wordt met milde hand gestrooid. Aan ieder kapelleken van den ommegang zijn boompjes langs den weg geplaatst en hebben de geburen guirlandes aan de huizen gespannen. Meestal ook wordt er een kroon aan een koord over de straat vastgemaakt. Met veel zorg hebben de geburen tevens vóór iedere kapel een keurig zandtapijt gelegd, waarover alleen de priester schrijdt om den zegen met het Aller-

(7) Ook degenen, die in de maand April geboren zijn, noemt men « Aprilvisschen ».

heiligste te geven. Het is een weelde voor het oog die bonte wemeling van kleuren in de versierde straten. De maagdekens in het wit wuiven met hun groene palmtakken bij iedere Hosanna. De paarse groep van O. L. Vrouw van Zeven Smarten draagt ingetogen de vergulde marteltuigen op roode kussens. Vier stevige boeren hebben « hun » heiligen Isidorus op de schouders getorst en de vaandeldragers der verschillende confrérieën en vereenigingen kwijten zich gewichtig van hun taak. De leden van het Allerheiligste dragen « den hemel » (balda-kijn), terwijl de muzikanten hun gepoetste koperen instrumenten laten blikkeren in de zon.

29 Juni. — H. Petrus.

Moerzeke-Castel viert nog steeds dezen feestdag. De kinderen zoeken een geschikte plaats en maken er een grooten zandhoop. Deze wordt met kaarsjes beplant en in het midden steken ze een langen stok waarop een oude hoed prijkt. Opdat er voldoende vuur zou zijn, dragen ze er zorg voor den hoed met hooi op te vullen.

Wanneer de avond valt, vergadert om zoo te zeggen heel de gebuurte en men stelt zich in een kring rond Sinte Pieter zijnen hoed. De kaarsjes worden aangestoken en jong en oud reiken mekaar de hand en dansen rond het vuur, terwijl men zingt :

« Sinte Pieter zijnen hoed verbrandt
Van koleire, van koleire;
Sinte Pieter zijnen hoed verbrandt
van koleire in d'asschen gestampt! »

Als slot, wordt dan de hoed zelf in brand gestoken en tot men moe gedanst en gezongen is, onderhoudt men het vuur met stroo en takken.

In den donkeren avond smeult het vuur. Nieuwe levenskrachten werden geput en blijde menschen begeven zich ter ruste.

4 Juli. — St. Marten in den Zomer.

Den Zondag, die op dezen feestdag volgt, viert Moerzeke zijn « Kleine Kermis ». Het oorspronkelijk kerkelijk karakter van dezen feestdag ging te loor. Het geld van de « vroege patatten » is nu binnen en de herbergiers varen er goed bij. Wanneer de familieleden zich te goed gedaan hebben aan den

feestdisch, gaat het « mansvolk » eens naar de kaatsers kijken, terwijl de « vrouwmenschen » hun tasje koffie drinken en gezellig blijven babbelen. De kinderen verdoen intusschen hun spaarcenten op de molens en de « bijs » (schommel) en het « pakske potatfrit » van de kramen smaakt hun veel beter dan de beste kermiskost. 's Avonds, bezoeken de familieleden gezamenlijk enkele herbergen en het jong volk amuseert zich in de danszalen.

De kermisvreugd duurt 's Maandags nog voort. Velo-koers en muzikaal concert zijn de voornaamste aantrekkelijkheden.

Maandenlang hebben de muzikanten zich vlijtig voorbereid en gewichtig spelen ze van op het kiosk hun « Zwaarste stukken ». Na de inspanning, komt de ontspanning en die vinden ze steeds bij pot en pint.

Opdorp-Jaarmarkt.

Van oudsher trokken de Moerzekenaars, en vooral de Castelnaren, zeer talrijk naar deze vermaarde jaarmarkt. De boeren droegen dan een blauwen kiel met rooden halsdoek en brachten voor de « thuiswachters » een peperkoek mede, dien ze aan een stok, op de schouder gedragen, vastbonden. Wie niet naar Opdorp ging, staakte dien dag toch het werk en de mannen vermaakten zich gewoonlijk op de bollebaan.

1° Zondag van September. — Groote kermis.

Na den zwaren veldarbeid gedurende de zomermaanden, worden deze dagen als een welkome gelegenheid begroet om eens duchtig te feesten. Deze kermis duurt bijna een volle week. 's Morgens gaat de processie uit en 's namiddags brengt de feesttafel de familieleden weer eens in alle intimiteit samen.

De huismoeders hebben het dan ook zeer druk. Bijna in ieder huis worden er « vlaaien » gemaakt, het kermisgerecht bij uitstek. Rijstpap, hetgeen vooral voor onze boeren nog steeds als hemelkost geldt, valt telkens weer in den smaak. Ook kriekskes met frikkadellen behooren tot een van hun lievelingsgerechten.

's Avonds gaat heel de familie uit. Ze bezoeken verschillende herbergen en de vrouwen stellen zich tevreden met eens « mee te drinken ». Één glas bier doet dan soms voor twee of meer personen dienst. Zoo rustig gaat het er natuurlijk niet overal aan toe. Menig drinkebroer zingt zijn vreugde uit en meet

de breedte van de straat. Het is — zoo zeggen ze tenminste — maar één keer kermis. Het jong volk zoekt zijn toevlucht meestal in de danstent; de laatste jaren danst men ook meer in de zaal en de café's. Zeer vormelijk gaat het er over 't algemeen in zulk een danstent niet aan toe. In de helft van iederen dans, wordt er eventjes poos gehouden en één der uitbaters gaat bij de in kring wandelende paartjes rond om de 10 centiemen voor den dans op te halen. Is dit gedaan, dan fluit hij op zijn vingers en het orgel begint terug te spelen. Ook de uitnoodiging is van alle vormen ontbloot; zelden wordt iemand met een bepaalde formule ten dans gevraagd. De jongen vergenoegt er zich meestal mede van op zijn plaats even naar het meisje te wenken, waarmee hij een dansje zou willen doen en zij zal wel begrijpen.

Wanneer twee jonge mannen, toevallig, een zelfde meisje begeeren, dan is er geen ander uitkomst, dan er eens voor te vechten; een bloedneus of een blauw oog is dan gewoonlijk het sprekend bewijs van hun edelmoedige gevoelens.

De volgende dagen worden er, in verschillende wijken, allerlei volksspelen ingericht. Telkens is er groote toeloop van volk en het ontbreekt er zeker niet aan kermisleute.

Op den feestdag van O. L. Vrouw Geboorte (8 September) is het jaarmarkt; vooral de veeprijskamp staat in het middelpunt der belangstelling.

Kermis-Dinsdag is de Casteldag. (De groote kermis valt er samen met deze te Moerzeke). Dien dag lijkt het een algemeene uittocht der Moerzekenaren naar Castel. Ons gehucht kan bogen op zeer goede kaatsers en 's namiddags heeft er dan ook een groote kaatswedstrijd plaats. Den volgenden Zondag is het « Katuit » en deze dag luidt de kermis en meteen den mooien Zomer uit.

1° Zondag van October. — Bamiskermis.

Deze wijk-kermis leeft voort onder drie benamingen. Molenkermis, Bamiskermis⁽⁸⁾ en Notenkermis. Wat deze laatste benaming betreft, die steunt op het feit dat er dien dag buitengewoon veel noten gegeten worden⁽⁹⁾. Langs de straat en in de

(8) Uit deze tautologie blijkt dat, voor het volk, het bestanddeel — mis — in de oorspronkelijke samenstelling kerkmiskermis zijn beteekenis verloren heeft.

(9) J. Cornelissen « Nederlandsche Volkshumor op stad en dorp, land en volk II dl., blz. 138 » geeft o.a. als bijnaam der Moerzekenaren: « Moesche Pruimen » en als verklaring hiervoor: « Er worden met Moerzeke kermis (1° Zondag in September) veel pruimen gegeten ». Deze bijnaam heb ik nooit gehoord en ook de verklaring lijkt mij niet op de werkelijkheid te berusten. Alhoewel men ook niet spreekt van « Moesche noten », zou er hiervoor toch meer reden bestaan.

drankhuizen worden ze te koop aangeboden en vrienden en kennissen tracteeren mekaar op noten.

Derde Maandag van October. — De Jaarmarkt te Dendermonde.

Ook deze dag wordt nog algemeen gevierd in ons dorp. Men gaat naar « 't stad »⁽¹⁰⁾ ofwel bakt men thuis wafels.

Te Castel heet deze dag « Klopperkensdag ». De kinderen mogen dan bij den bakker een « klopperken » (rozijnenbroodje van ongeveer 500 gr.) koopen. Ze boren er een gaatje in, steken er een touwtje door en hangen dan het broodje aan den hals. Ze kunnen nu bijten naar hartelust. Het is zeer drollig die « brooddragertjes », aldus in groepjes, langs de straat te zien loopen. Van kindsbeen af worden, op die manier, feestdag en smuldag met mekaar vereenzelvigd.

1 — 2 November. — Allerheiligen en Allerzielen.

Deze dagen staan in het teeken der doodenherdenking. De graven der afgestorvenen worden met bloemen versierd en in den donkeren herfstavond werpen de kaarsjes een spookachtigen schijn op kruisen en zerken.

3. November. — St. Hubert.

De bakkers dragen heele korven broodjes en « bezekoeken » in de kerk om ze te laten wijden. Thuis moet iedereen een stuk gewijd brood eten en er wordt uitdrukkelijk bij bepaald dat er niets mag op gesmeerd worden. Ook het vee en pluimvee krijgt zijn deel, teneinde van de razernij bewaard te blijven.

De kinderen weten reeds hoeveel keeren ze nog moeten slapen vooraleer St. Marten komt en, terwijl zij droomen van rijke zalen vol hemelsch speelgoed, denken de ouden vol heimwee aan vervlogen dagen en zien weer verlangend uit naar nieuwe feesten en nieuwe genoegens.

(10) Dit woord is in ons dialect meestal onzijdig. Als men te Moerzeke van « 't stad » spreekt, bedoelt men steeds Dendermonde; andere steden worden met den eigen-naam genoemd. Ook in algemeene uitdrukkingen zegt men zelden *de stad*.

III. — VOLKSGENEESKUNDE EN BEDEVAARTEN.

Het streven naar zelfbehoud, gepaard met hulpvaardig dienstbetoon, ligt ten grondslag aan het feit dat oeroude practijken voor allerlei vreemdsoortige kwalen, ziekten en plagen nog steeds in gebruik gebleven zijn en, vooral bij onze buitenlieden, een zeer groot aantal aanhangers kennen. Alhoewel de officieele therapie, die we kunnen noemen de **schoolgeneeskunde**, in steeds ruimeren kring haar invloed laat gelden en haar werking uitoefent, is het bij een nader onderzoek toch opvallend hoe zelfs in een nauw omschreven en zeer beperkt gebied als de dorpsgemeenschap, een massa voorschriften met een buitengewone levenstaaiheid zijn blijven voortbestaan. Deze voorschriften, door het volk zelf samengesteld, geprezen en toegepast vóór, buiten en soms tegen de raadgevingen van den dokter, vatten we samen onder den algemeenen term **volksgeneeskunde**. Wanneer we nu de vraag stellen, hoe het blijven voortleven dezer zonderlinge middelen te verklaren is, meenen wij dat hiervoor de volgende redenen in aanmerking komen. Onze volksmensen zijn uiteraard zeer conservatief. Ze houden aan de verschillende deelen van het volksgoed, dus ook aan de voorschriften van « hun » geneeskunde vast, met een zorg als vreesden ze dat elk verlies, noodzakelijkerwijze, een verarming beteekent. Wat hun ouders, grootouders en zoovelen vóór hen steeds als goed en nuttig hebben beschouwd en daarom ook toegepast, kon zeker niet slecht zijn en heeft dus ook nu nog voor hen dezelfde heilzame waarde behouden. Negatief uitgedrukt merken we bij onze buitenlieden, en vooral bij de boeren, een als het ware ingeboren wantrouwen tegenover alles waarmede ze niet van huize uit vertrouwd zijn; de wetenschap van den geneesheer, vooral wanneer deze jong is, schijnt hun niet al te zeer betrouwbaar; de « bollekes » die hij geeft lijken veel te miniem en zijn drankjes — allemaal uit de zelfde kuip met wat kleursel er in — te weinig gedifferentieerd om alle kwalen werkelijk te kunnen genezen.

Tevens moeten we nog met andere karaktertrekken rekening houden. Velen achten het in strijd met hun eergevoel en beschouwen het als een blijk van hulpeloosheid, den dokter te moeten halen en wat zouden de geburen niet allemaal denken en veronderstellen als ze « Mijnheer den dokter » ergens zien binnengaan. Hoe attent onze menschen vroeger op den gezondheidstoestand van iemand waren, moge blijken uit het feit dat een jonge man, die een bril droeg of afgekeurd was voor den legerdienst, het niet gemakkelijk had om « verpast » te geraken, want de ouders waarschuwdten hun dochters « dat er hem iets mankeerde ». Ten slotte, verdenkt men den geneesheer er van dat hij veel te veel aanrekenet en « zelfs als ge genezen zijt, komt hij u nog alle dagen visanteeren » en « voor uw pols eens te laten vasthouden moet ge dat « kostelijk » geld geven »; dan zijn de straatremedies heel wat goedkooper en die troostende gedachte heeft dikwijls zulk een heilzamen invloed als het geneesmiddel zelf.

Deze practijken der volksgeneeskunde, hoe zonderling en dwaas ze ons soms mogen lijken, zijn heel dikwijls de wetenschappelijke middelen van vroeger.

Prof. Dr. Frans M. Olbrechts⁽¹¹⁾ drukt dit als volgt uit :

« Ofwel het (volk) heeft reeds een zekeren trap van beschaving bereikt, en is gewonnen voor zekere zienswijzen van de wetenschap; dit gebeurt veelal met een vertraging van een paar eeuwen of meer nog! Vele opvattingen zijn zoo van de schoolgeneeskunde in de volksgeneeskunst doorgedrongen, toen ze reeds een begin van veroudering kenden, ja zelfs reeds den wetenschappelijken dood gestorven waren. » « ...man kann sagen dasz fast jede der Hauptphasen der Schulmedizin Spuren in (der Volksmedizin)... zurückgelassen hat. Freilich erst nach Dezennien, nach Jahrhunderten, wenn sie längst obsolet geworden sind, sickerten die Schulmeinungen durch; dann aber würden sie vom Volke niemals wieder aufgegeben ». H. (ovorka, O. von — und) K. (ronfeld A.) 1, p. XXIII ». Ook M. A. van Andel⁽¹²⁾ vestigt de aandacht op dit feit.

Die practijken berusten grootendeels op enkele bepaalde principes⁽¹³⁾. Aldus wordt een belangrijk deel der volksgenees-

(11) Dr. Frans M. Olbrechts. — Een oud Mechelsch Bezweringsformulier pp. 15-16.

(12) M. Ant. van Andel. Volksgeneeskunst in Nederland, pp. 34-35.

(13) Zie vooral hoofdstuk II « Geneezingsmethoden » in het zoo pas geciteerd werk van Dr. Olbrechts.

kunde beheerscht door de « sympathie ». Daar dit beginsel zoo een gewichtige rol speelt in de behandeling en het toedienen der geneesmiddelen, acht ik het nuttig enkele bepalingen aan te halen. Dr. Jos Schrijnen⁽¹⁴⁾ « Sympathie berust op een oeroud en algemeen verspreid gevoel van gemeenschap tusschen gelijkgeaarde wezens: zij tracht door imitatieve handelingen, door het verwekken van verschijnselen, door het bezigen van voorwerpen op de analoge handelingen, verschijnselen, voorwerpen invloed uit te oefenen ». Zijn bepaling, die onmiddellijk met de geneeskunde betrekking heeft⁽¹⁵⁾, luidt: « Sympathie, die de geneeskracht van de signatuur, d.i. de teekenen der dingen afleidt.Deze volksvoorstellingen zijn sinds oeroude tijden over de geheele aarde verspreid en berusten op een bepaald gevoel van gemeenschap tusschen gelijkgeaarde wezens, in dit geval tusschen het ziektewezen en het geneesmiddel » en op blz. 340 zegt de schrijver « Bij de s y m p a t h e t i s c h e geneesmiddelen wordt het verband tusschen kwaal en geneesmiddel gezocht in de oorzaak; — in de kleur; — in den vorm; — in den aard; — in den naam⁽¹⁶⁾. »

A. De Cock bespreekt dit principe en licht het met een groot aantal voorbeelden toe in zijn « Volksgeneeskunde in Vlaanderen » blz. 29-42. Op de vraag: « Wat heeft men hier door het woord « sympathie » te verstaan? » antwoordt hij: « Een gemeenschappelijkheid van gevoel tusschen de natuurwezens van den eenen — en den lijder van den anderen kant. Dat geheimzinnig verband kan berusten op de oorzaak der ziekte; op het uitwerksel, den naam, den aard der ziekte, enz. ». Uit den aard der mededeelingen en de treffende overeenkomst in de keuze der voorbeelden, blijkt duidelijk dat Prof. Schrijnen zijn gegevens aan het werk van De Cock ontleend heeft.

Kenschetsend is ook wat R. Fr. Kaindl⁽¹⁷⁾ aanhaalt: « So ruft der verdiente Volksforscher H. Volksmann aus « Am Urquel » III S. 228 f.: « Wer da behaupten wollte, das Sympathiemittel gegen bestimmte Schäden und Krankheiten nicht wirken könnten, der kennt eben das Volksleben nicht genau. Wer hingegen mitten im Volke lebt und scharf beobachtet, der wird auch bald erfahren, dass solche Mittel in den allermeisten

(14) Dr. Jos Schrijnen, Nederlandsche Volkskunde 2°, Dl. I, p. 103.

(15) Dr. Jos Schrijnen, Nederlandsche Volkskunde 2°, Dl. II, p. 336.

(16) Die woorden in vetjes zijn cursief gedrukt.

(17) R. Fr. Kaindl. Die Volkskunde, ihre Bedeutung, ihre Ziele und ihre Methode; p. 52. Leipzig & Wien, Deuticke, 1903.

Fällen die gehoffte Wirkung haben; sonst hätten sie sich auch wohl schwerlich Jahrhunderte hindurch im Volke erhalten... Der Glaube tut's! ».

Naast de sympathetische geneesmiddelen, zijn er nog enkele andere opvattingen waarop de volksgeneeskunde steunt. Aldus gelooft men het ziektewezen op een persoon of zaak te kunnen « overdragen »⁽¹⁸⁾.

Een aantal kwalen worden naar de meening van het volk voortgebracht door **wormen**; kan men deze verwijderen, dan houdt ook de ziekte of de pijn op. Ook **de kwade sappen** moeten naar buiten. Tevens maakt het volk gebruik van een aantal geneeskrachtige **kruiden**, en het dragen van zekere **amuletten** is vooral een middel van preventieven aard. Door het uitspreken van **bezweringformulen** tracht men eveneens de kwalen te doen ophouden.

De verschillende beschavingselementen zijn in de onderlaag der cultuur niet scherp gescheiden en vormen meestal geen zelfstandige systemen. Natuur en bovennatuur sluiten nauw bij elkaar aan; oordeel en fantasie zijn weinig van mekaar gescheiden en men mag aannemen dat het in den volksaard ligt aan het wonderbare de voorkeur te geven. Zeer diep is het vertrouwen in de kracht der beewegen bij den dorpsbewoner ingeworteld en voor allerlei vreemdsoortige dingen, voor ziekten en plagen kent hij een beschermheilige en een bepaalde bedevaartplaats, waar hij best de bovennatuurlijke hulp kan afsmeeken. Hieruit blijkt hoe volksgeneeskunde en volksgeloof zeer nauw met elkaar verbonden zijn. Daarom ook zullen we in onze uiteenzetting de **VOLKSREMEDIES** en de **BEDEVAARTEN** met elkaar vervlechten. Alf. De Cock bewijst in zijn « Volksgeneeskunde in Vlaanderen, blz. 39 » dat ook vele bedevaarten op de theorie der sympathie gegrond zijn.

« Wat zeer dikwijls tot hun ontstaan heeft aanleiding gegeven, is :

1. De naam van den heilige of van het dorp;
2. De marteldood van sommige heiligen, of een bijzonderheid uit hun leven, een legende, enz. »

Van de gebruiken reeds beschreven bij de Cock, geven wij een zoo kort mogelijke melding; de andere deelen we mede

(18) Men vatte dit woord hier op in een zeer ruime beteekenis: weggeven, wegwerpen, verkoopen, aanbinden enz.

zooals we ze vernomen hebben uit den volksmond. Behalve de reeds geciteerde studies, hebben we het werk van Gab. Celis « Volkskundige Kalender voor het Vlaamsche Land » nauwkeurig geraadpleegd en we nemen de alphabetische lijst der — Plagen en Ziekten — (blz. 335) uit dit werk grootendeels over.

St.-Antoniusvuur.

Deze benaming, vroeger gebezigd om een soort van pestziekte aan te duiden, beteekent nu gewoonlijk een besmettelijke huidontsteking der zwijnen. Wanneer het dier mestpoelwater wil drinken, is er veel kans dat het geneest.

Beeweg naar St.-Anna-Dries (Waasmunster, O.-VI.), waar er een kapel aan den H. Antonius toegewijd is. Men bidt er, terwijl men een gewijde wassen kaars in de hand houdt en men offert meestal een wassen varksken.

Barensnood.

De preventieve maatregelen die de vrouwen in acht moeten nemen vóór de geboorte van het kind worden medegedeeld op blz. 92-93 (Levensloop).

De getrouwde vrouwen gaan beewegen naar de kapel der Arme Klaren te Dendermonde om een gezond kroost te verkrijgen. Ze worden omhangen met den mantel van de H. Coleta en brengen een relikwie mee, die ze zorgvuldig op zich dragen.

Besmettelijke Ziekten.

Wanneer de boeren gedurende eenigen tijd geregeld ongeluk of tegenslag krijgen in huis of stal, meenen ze dat de kwade hand in het spel is. Voor allerlei vreemde kwalen trekt men naar Bornem bij de paters Bernardijnen. Men draagt brood, water en zout mede om het te laten zegenen en mensch en dier moeten dit nuchter nutten. De paters leggen aan den betrokken persoon een boet op, om van 't kwaad verlost te geraken en sommigen vertellen dat men eertijds in een spiegel mocht kijken, waarin men dan het aangezicht kon zien van den persoon, die de oorzaak was van het kwaad.

Beroerte.

Wordt iemand door een beroerte getroffen, bestrijk hem mond en neusgaten met mostaard (cfr. de Cock, 62).

Blaasziekten.

Een thee of een aftreksel van zekere planten is de gewone medicijn. Veel preisoep eten is een probaat middel, alsook het eten van houtselder. Men drinkt vooral lindenthee en thee van vlierbloemen. De Cock (blz. 210) spreekt, in dit verband, van een voetbad in gekookt water met een hoeveelheid brandnetels. Te Moerzeke wordt een voetbad in gekookt « hooiwater » aangeraden.

Tegen « koudepis » is het beste redmiddel de handen in het water steken. Men roept de hulp in van den H. Blasius, die in de kapel van het Gasthuis te **Dendermonde** vereerd wordt.

Bloedkwalen.

Het bloedvloeien kan men stelpen door het drinken van sinksomthee (kruiskruid). (Cfr. de Cock, blz. 64).

Een afkooksel van **moederkoorn** (zoo noemt men de zwarte korenaren) is een remedie tegen den « vloed ».

Bloedt een kind uit den neus, dan zal men het den pink afbinden ofwel legt het een koud ijzeren voorwerp in den nek.

Aderlaten werd vroeger veel toegepast bij menschen die « vuil van bloed » waren of bij hen die te « volbloed » waren. Men liet ook de echel (de plaatselijke benaming is « een lijk ») het bloed « trekken ».

Iemand, die geplaagd wordt door neusbloedingen, zoekt lafenis in de kapel van den Donck (**Uitbergen**). Op een ander, is het altijd beter, zegt men en daarom wordt O. L. Vrouw der Schipperskapel te Moerzeke, — die ook het neusbloeden kan genezen —, meer door menschen uit de omgeving, dan door de Moerzekenaren tegen deze kwaal aanroepen. Men ziet er soms roode zijden draadjes aan de tralies vastgebonden. Voor ernstige gevallen onderneemt men de verre reis naar de H. Bloedkapel te **Brugge**.

Borstkwalen.

Een verkoudheid moet genezen worden door de warmte. Onmiddellijk vóór het slapen gaan, een tas heete melk drinken met saffraan ofwel heete thee van vlierbloemen, (cfr. de Cock blz. 138), opdat men eens goed zou zweeten, doet de « kou loskomen ».

Uitwendige middelen, vooral tegen een hoestvalling, zijn : borst en rug inwrijven met ongesmolten « koekvet » van een

varken, of een lijnzaadpapje maken, **hetwelk** men tusschen twee doeken op de borst legt; zoo dit alles nog niet helpt, kan men de plaats, waar de valling « vastzit », wasschen met pekewater.

Brand.

Talrijk zijn de remedies tegen huidontsteking en allerlei « zwerage ». Puistjes en kleine zweren bevochtigt men eenvoudig met nuchter speeksel. De meest gebruikte pleisters of pappen zijn : een mengsel van gemalen krijt met « zaan » d.i. dikke, geronnen melk; de « tweede schors » van jong elzenloof; wat geraspte aardappelen of gekookte raapwortel met saffraan. Dit alles zuivert de wonde en trekt den brand naar buiten, zegt men. Dit is van groot belang, want « slaat de brand naar binnen », dan heeft men allerlei verwickelingen te vreezen.

Tevens wordt aanbevolen : een papje van kaasjeskruid (*Malva sylvestris*) en tarwebloem (cfr. de Cock, 251); een prei-blad met zoete boter, of olie met lelieblaren. Sommige boeren schrikken er niet voor terug koeiendrek aan te wenden en vooral oudere lieden behelpen zich met de galle van een beer (manne-lijk zwijn).

St. Job te **Mariekerke (a/Schelde)** is de aangewezen heilige om alwie met zweren geplaagd zit, troost en bijstand te verleen. Te **Zellik** kan men van het « zilt » verlost geraken en wie **etterende** zweren heeft zal best een beeweg doen naar **Mespelare** waar de H. Aldegondis vereerd wordt. (Cfr. G. Celis, blz. 113; en de Cock, blz. 289-290).

De verklaring, die de Cock geeft, lijkt mij ten zeerste gezocht en ik geloof dan ook dat hij in het euvel vervalt, tenslotte alles volgens een vooropgesteld principe te willen interpreteren, ook dan wanneer hierdoor aan de waarschijnlijkheid en de waarachtigheid der feiten wordt afbreuk gedaan.

Hij schrijft; « St. Job en St. Aldegondis zijn beschermheiligen tegen die kwaal (Invretende zweren, Etterwonden). De laatste wordt nl. vereerd te Mespelare (bij Dendermonde). Hier is het enkel de naam van het dorp, welke de menigte op het denkbeeld heeft kunnen brengen, dat aldaar, voor dit slag van wonden, hulp te verwachten is; derwijl op andere plaatsen de H. Aldegondis als de patronesse der oogziekten bekend staat. Men steunde zich op het gezegde, « zoo rot als een mospel » (= mispel) : sympathie van den dorpsnaam ».

Wij lezen nochtans bij G. Celis (op. cit., blz. 113) dat de H. Aldegondis tegen « dit slag van wonden » én te Zwevezele (W.-VI.) én te Deurle, én te Mespelare aangeroepen wordt, waaruit duidelijk blijkt, dat niet de naam van het dorp, maar de voorspraak der heilige aan deze vereering ten grondslag ligt.

Brandwonden.

Men aarzelt of men de blaren door het verbranden verwekt al dan niet mag opensteken; zoo men dit doet, drage men er zorg voor de naald eerst door het vuur te ontsmetten. De brandwonde wordt bestreken met bruine zeep, zoete boter, tarwebloem of lijnolie (cfr. de Cock, blz. 298, 300). Ook het olieachtig vocht der lelieblaren en de watte van de polderkaars (rietsoort) verzachten de pijn. Wanneer de huid slechts « verbleterd » (lichtelijk verband) is, houdt men de verbrande plek dicht bij het vuur of men steekt ze onmiddellijk in koud water.

Buikpijn.

Haarlemsche olie in melk (cfr. de Cock, blz. 190). Een zakje heet zand of heete blauwe doeken op den buik leggen. Als remedie tegen buikloop wordt aangeraden; het drinken van rijstwater; van het afkooksel van weverblaren of doove netelen. Ook stijfsel in koude melk is een « stopmiddel ».

Sinte-Catharinawiel.

Alleen bovennatuurlijke hulp kan redding brengen. Men zoekt zijn toevlucht bij de H. Catharina te Wichelen.

Drenkelingen.

Wanneer iemand verdronk, lieten de naastbestaanden een medalie wijden bij de paters Benediktijnen te Dendermonde. Wierp men deze medalie op de plaats, waar men meende dat de persoon zonk, zoo moest het lijk daar weldra « botten » (bovenkomen). Vergelijk met wat G. Celis, (op cit. blz. 306) in dit verband mededeelt : « De H. Clemens wordt in de Polders aanroepen om het terugvinden van verdronkenen. Daartoe laat men een plankje met eene brandende kaars erop, drijven op het water; men beweert dat het zal stil blijven, waar het lichaam gezonken is. »

Het is opvallend, hoe veel grooter macht de massa aan de paters toekent, dan aan de gewone priesters; voor

allerlei zonderlinge gevallen gaat men bij de paters der abdij te rade en men schrijft hun een soms magische kracht toe. Ook is het in vele gevallen zeer moeilijk de grens te trekken tusschen waarachtige devotie en bijgeloof in verband met de volksgeneeskunde.

Zoodra iemand der familie bij den drenkeling komt, begint deze te bloeden, zegt het volk.

Frerecyn. (Rheumatisme. Jicht).

Voorbehoedsmiddel : Galnoot (paardenkastanje) op zak dragen.

Uitwendig : De aangetaste plaatsen bestrijken met petrol (cfr. de Cock, 307). Een voetbad nemen in een afkooksel van notenbladeren of van jonge scheuten van noteboomen; ook een voetbad in heet water, waarin houtasschen en mostaard gemengd zijn, wordt aangeraden; maar men waarschuwt « dat dit geweldig trekt ».

Ook, zooals vermeld bij de Cock : overnetelen; gebruik van kattevellen.

Inwendig : Het afkooksel van witte selder drinken, van brandnetels of van stinkende verga (chelidonium majus).

Men trekt naar Edingen en Lettelingen om door de voorspraak van O. L. Vrouw genezing te bekomen.

Haarworm.

Het haar inwrijven met bruine zeep of het wasschen met petrol zijn de gewone remedies.

Men gaat tevens zijn nood klagen in het kerkje te **Vlassenbroek** (Baasrode).

Hik.

« Als een kind den hik heeft, dan groeit het », meent het volk. Men kan hem kwijtgeraken door een lange reeks woorden in één adem uit te galmen ofwel schenkt men den hik eenvoudig weg met de spreuk :

« Hik, sprik, sprou,
Wilt ge hem hebben,
Ik geef hem ou (u) ».

Een ander middel om iemand van den hik te verlossen is hem te doen verschieten, 't zij door een onverwachten slag toe te brengen of hem in allen ernst een groot ongeluk aan te kondigen.

Keelpijn.

Voor deze kwaal bestaat er weer een groote hoeveelheid straatremedies. De volgende, beschreven bij de Cock, blz. 145-147, worden in Moerzeke ook toegepast.

's Avonds een dien dag gedragen kous op de keel binden. Een levenden kikvorsch in den mond steken. Hij trekt den brand uit de keel, zegt men. De aarde van een zwaluwnest in azijn gekookt op den hals leggen.

Men deelde ons tevens mede, dat een stuk warm spek op de keel gelegd, eveneens de pijn verzacht en den brand doet rijpen; een ander « brand-blusschend » middel is een pleister van koedrek met roggebrood.

Degenen, die meer vertrouwen hebben in de geneeskraft der planten, ademen den damp in van vlierbloementhee; drinken een afkooksel van donderblaren of beleggen de keel met « endrik » (plaatselijke benaming voor « eendenkroos »).

Voor deze kwaal gaat men op beeweg naar **Groot-Bijgaarden** om door de voorspraak van de H. Wivina geholpen te worden.

Kinderziekten.

Wanneer een kind te veel schreit, gaan de moeders er mee naar de kerk van **Tielrode**, waar de « weenende Petrus » hulp moet schaffen.

Zoo het in een huilbui « blijft steken » (zich overschreeuwt), slaat men het kind op den rug of geeft men het een klap in 't gezicht « dan schiet er de schreeuw door ».

Wordt een kind opvallend mager en krijgt het rimpeltjes, dan gelooft het volk, dat dit onnatuurlijk verschijnsel ook een onnatuurlijke oorzaak heeft; men vreest dat de kwade hand in 't spel is en daarom gaat men ook voor « den ouden man » (zoo noemt het volk het rachitisme der kinderen) bij de paters te **Dendermonde**, om het kindje te laten belezen.

Daar alleen bovennatuurlijke hulp kan redding brengen, zal men ook niet nalaten te beewegen naar **Weysbeek** (Quenast) of **Akkergem** (Gent). Hetgeen G. Celis (op. cit., blz. 254) mededeelt: « Hier placht men ook die stukken (het hemdje en het mutsje van het kind) op een nabijzijnde water te leggen; zonken ze, dan zou het kind sterven binst de negen dagen, dreef

het boven dan was de genezing zeker » werd ons eveneens te Moerzeke verteld.

Heeft de kinkhoest (bij 't volk — Kiekhoest) het kindje aangetast, dan maakt men een slakkensiroop klaar; men strooit bruin suiker op slakken en het slijm dat er van komt geeft men aan den kleinen lijder, (cfr. de Cock, blz. 142). Ook slaat men het kind, soms hardhandig, op den rug of men geeft het een koud stortbad, d.w.z., men houdt het eens onder de pomp.

Zwakke kinderen, die « slap in de leê » zijn of scheeve beentjes krijgen, gaat men te Lede of te Zwijndrecht (O.-Vl.) laten zegenen. De ziekte wordt met den naam van het bedevaartsoord aangeduid; men zegt dat het kind « van Leê » of « van Zwijndrecht » heeft. Te Hamme (O.-Vl.) kunnen de kinderen verlost geraken van « Sint-Pietersbanden », dit zijn ringvormige verdikkingen aan enkels en polsen.

Is er wel één schepsel, waar de moeders zooveel last mee hebben, als met hun « kleinen pagadder ». Verschillende kwalen volgen elkaar in vlug tempo op en baren steeds nieuwe zorgen. Zoo een kind de Mazelen heeft, wascht men het met botermelk of men legt compressen met heete doeken. Tevens zoekt men zijn toevlucht te Maxenzele (bij Assche), Mazele in den volksmond.

En dan zijn er nog de gevreesde « seskes » (stuipen). Vooral in de bedevaarten stelt ons volk vertrouwen voor deze wonderlijke ziekte, die mensch en dier aantast.

Te Denderbelle offert men gewoonlijk een kieken (Zie het « levende hert » bij de Cock, 105). Te Moerzeke-Castel ziet men soms nog bedevaarders in gezelschap van negen kinderen negen maal, al biddend, rond de kerk gaan om de tusschenkomst van den H. Cornelius af te smeeken. Zoo de kleine lijder een jongetje is, wordt de beeweg gedaan door een man en 9 jongetjes; geldt het een meisje, dan wordt de bedevaartster vergezeld van 9 kleine meisjes.

Koorts.

Treksels van azijn en mostaard met een snede tarwebrood, op de voetzolen of de kuiten vastgebonden, acht men zeer goed voor deze kwaal. O. L. Vrouw van het « Koortskapelleken » te

Grembergen geneest alle koortsigen. Ze hoeven slechts met een reepje linnen hun koortsen « af te binden » en het daarna aan de tralies van het kleine heiligdom vast te knoopen.

Kramp.

Wie met krampen geplaagd zit, gaat aan de kapel van O. L. Vrouw ter Kramp, tusschen Moerzeke en Castel steun zoeken.

Lamheid.

De H. Machutus, te Zwijndrecht (O.-VI.) is de aange-
wezen geneesheer.

Muizen- en rattenplaag.

Te Vlassenbroek (Baasrode) smeekt men de H. Gertrudis om van de plaag van muizen, ratten en allerlei ongedierte be-
waard te blijven. Toch kent men te Moerzeke ook de wijze
woorden van den pastoor van Vlassenbroek, die aan een bede-
vaarder vroeg : « 't Is zeker voor de ratten? » en op dezes be-
vestigend antwoord, hem den raad gaf : « dat een goede kat
houden anders ook niet slecht is ».

Nagelgaten.

Alhoewel Moerzeke ook een H. Antonius heeft, moet hij
het afleggen tegen deze van **Grembergen** die de **nagelgaten** kan
doen verdwijnen. Men koopt bij den koster een paksken nagelen
en offert deze « ongeteld ». Deze heilige, die hoog in de gunst
staat voor het weervinden van verloren zaken, kan dus evengoed
de nagelgaten doen verliezen en... stelt aldus én lijder én koster
én pastoor tevreden.

Oogziekten.

Behalve het baden der kranke oogen met een afkooksel
van donderblaren en het Maartsch-sneeuwwater, vermeld bij de
Cock, blz. 126, wordt aanbevolen; de oogen bestrijken met
nuchter speksel of met urine; ze baden met lauw regenwater
of met witten wijn.

Oogkwalen.

Als bijzondere beschermheilige tegen allerlei oogkwalen
aanroept men de H. Lucia te **Kalfoort** en, vooral voor de
« Bloem » (vlek) op het oog, gaat met beewegen naar de **Zavel-
kerk te Brussel**.

Oorziekten.

Men deelde ons de remedie mede, bij de Cock vermeld, blz. 135. « Vlierdamp — is de best gekende en overal gebruikte remedie; men houde dus het zieke oor over kokend water met vlierbloemen, en late den damp de oorholte binnen dringen. » Bedevaart naar de kopkapel te Lokeren, die we naar aanleiding van de hoofdpijn reeds vermeldden.

Speen.

Thee drinken van « speenkruid » (plant welke aan het wortelgestel knolletjes vertoont) met kalissiehout gekookt. Tevens prijst men de zonderlinge kuur aan de spenen te bestrijken met kloksmeer (Cfr. de Cock, bl. 209).

Tandpijn.

Men vertelde ons dat er vroeger te Grembergen een landbouwer was, die de menschen tegen de tandpijn « brandde ». « Hij liet iets gloeiend tusschen het oor en de slaap in het vel branden en legde er een plaasterken op » en de patiënt was voor zijn leven lang tegen tandpijn gevrijwaard. Voor deze kwaal, die de menschen vroeg of laat te pakken krijgt, bestaan er weer een groot aantal straatremedies. Men gelooft dat er wormpjes aanwezig zijn onder den zieken tand en daar deze zich, bij voorkeur, te goed doen aan zoete spijzen — wie veel snuister eet moet het gewoonlijk met tandpijn bekoopen — zullen ze ook wel de plaat poetsen, zoo men ze met bijtende, prikkelende stoffen bewerkt. Daarom vult men de tandholte op met zout, met tabakspruim of met tweede schors van notelaar. Men bijt op een « pepertit » (een propje met peper, brood en boter gevuld) of men brengt den zieken tand in aanraking met zwaren jenever. Ook een stuk glas (liefst de voet van een pint) in kokenden azijn gedoopt drukt men tegen de zeere plek. (Cfr. de Cock, blz. 160).

Zoo al deze middeltjes nog geen redding brengen, kan men zijn tandpijn « verkoopen ». De onkosten bedragen slechts 2 Fr. voor 1 jaar, 7,5 Fr. voor 5 jaar; en voor 10 Fr., is men voor gansch het leven van deze vervelende kwaal verlost. Reisonkosten komen niet in aanmerking, want het klooster te Moerzeke is « kooper » en stelt het gebedeken terhand, dat men dagelijks moet lezen. De H. Apollonia te Appels (Dendermonde) ontvangt regelmatig het bezoek van Moerzekenaren, die met kiespijn geplaagd zitten.

Tering.

Sap drinken van gekookte rietwortelen.

Verrekking of verstuiking.

De leden beleggen met pekeldoeken. (Cfr. de Cock, blz. 303).

Vijt.

Hoe zeer deze pijnlijke kwaal gevreesd wordt, blijkt uit het gezegde : « De vijt die komt om let (vingerlid) of lijf ».

Men legt een preiblad tusschen een heete tang geperst, op den verzworen vinger ofwel steekt men deze in een hard gekookt ei; zoo bestaat er veel kans dat « de vijt » (bij het volk is dat een worm) naar buiten getrokken wordt. Men spreekt ook van de « Bloemvijt » (cfr. de Cock, blz. 292). Zooals bij de Cock, blz. 291 vermeld, is de geneeswijze van een sympathetischen aard. « Men moet nl. den zieken vinger in een zakje bloem steken, en het vervolgens wegwerpen of wegschenken; dat heet « de vijt weggeven ». Beeweg naar het H. Geesthuis van Dendermonde.

Wratten.

De wratten bestrijken met het sap van stinkende verga, (Cfr. de Cock, 259, a); met nuchter speeksel, (Cfr. de Cock, 255, b); met een opengesneden ajuin.

Twee strooitjes, waarmede men de wratten heeft aangeraakt, kruisgewijze begraven. Dit moet echter gebeuren, terwijl het « over dood » luidt. Wanneer de strooitjes verrot zijn, zijn ook de wratten verdwenen! Soms worden de strooitjes vervangen door een koordje, waarin men zooveel knopen legt als men wratten heeft. (Cfr. de Cock, 263, j).

Vermelden we, tenslotte, nog enkele bedevaartplaatsen, waar de Moerzekenaren in de grootste onzekerheid en de meest benauwende vrees bij Gods lieve heiligen troost en redding komen afsmeeken.

Van O. L. Vrouw van Oostakker, Gaverland, Halle, Scherpenheuvel en van den Leuvenschen Sint Jozef verhoopt men zooveel macht en bijstand, dat ze voor alle kwalen worden terhulp geroepen. Gewoonlijk trekt men naar deze plaatsen per autobus, zoodat we hier van georganiseerde bedevaarten kunnen spreken. Getrootst en gesterkt komen onze menschen van hun verre reis thuis en ze nemen afscheid met de geijkte formule « Tot toekomstige jaar, als 't God belieft! ».

IV. — VOLKSHUMOR ; MOERZEKE EN ZIJN GEBUREN.

« Het complex van psychische eigenschappen — goede en slechte — die ons volk karakteriseeren, treft men niet altoos in gelijke mate aan in de onderscheiden Vlaamsche gouwen. Hier zal deze bepaalde trek scherper uitsteken, elders ligt er die vlek dik op, of ontsiert een of ander puistje het sympathieke gelaat. Van de zee tot aan de Maas, van Baarle-Hertog tot tegen de taalgrens, loopen lijnen van schakeering op éézelfde stramien. Bij wijze van spreken, typeeren we doorgaans de bewoners van een bepaalde streek of gemeente, naar den karakteristieken, dikwijls caricaturalen hoofdtrek, hun door objectieve psychologische vorsching en nog vaker door folkloristische traditie of ondeugenden humor uit den volksmond toegedicht »⁽¹⁹⁾.

Het is een feit dat men meestal de minder-gunstige hoedanigheden bij zijn gebuur opmerkt en de gunstige over het hoofd ziet. Zooals blijkt uit de talrijke spotrijmpjes, spotnamen en bijnamen, die de bewoners geven aan die van naburige dorpen en steden, verschilt de houding van de dorpsgemeenschap in dit opzicht niet van deze van den enkeling. Vele dezer spotnamen hebben hun ontstaan te danken aan « geestelijke » eigenschappen der bevolking, andere aan de locale nijverheid, aan geografische of sociaal-economische toestanden. Dikwijls ook houden ze verband met een eigenaardig voorval uit het dorpsleven. Meestal berusten ze op een bekrompen gevoel van plaatselijke genoegzaamheid of « esprit de clocher », hetgeen wel eens ontaardt tot kleinzielige enggeestigheid en soms uitbot in twist en tweedracht.

Maar, zooals Dr. J. Schrijnen⁽²⁰⁾ zegt, « men moet ook open oog hebben voor de komische zijde van het geval, dat de spotnaam veelal boozer lijkt dan de bedoeling en niet zelden

(19) Dr. Paul Driessens, *Levet Scone! Vlaamsche Volksaard* — *Vlaamsche Levenskunst*; p. 118.

(20) Dr. J. Schrijnen, *Nederl. Volkskunde*, II, p. 76.

slechts een onschuldige, typische en typeerende uiting van schalkschen spotlust is. « De Vlamingen zijn particularisten en erfden den levendigen en guitigen gemoedsaard van Tyl Uilenspiegel en de menschen van Moerzeke maken hierop geen uitzondering.

Jozef Cornelissen⁽²¹⁾ heeft in zes lijvige boekdeelen de spotnamen op steden en dorpen van het geheele Nederlandsche taalgebied verzameld en geclassificeerd.

We deelen zijn gegevens over onze gemeente⁽²²⁾ mede en zullen die nader onderzoeken, verklaren en aanvullen :

« Moerzeke. (Dial. M o e s).

1. — De « Moesche Sikken ».

Wat beteekent dat woord « sikken »? Is het misschien hetzelfde als het Fr. *chique*, tabakspruim?

2. — « Moesche Pruimen ».

Er worden met Moerzeke-kermis (1° Zondag in September) veel pruimen gegeten.

3. — De « Moesche Rotzakken ».

Voorwaar geen fraaie naam! Vgl. Leeuwergem.

4. — Het « Patattenkwartier ».

In een rijm, dat we mededeelen a.v. Zele, wordt Moerzeke het Patattenkwartier geheeten.

5. — « Dat weten ze te Moes ook. »

Dat is uiterst klaar, dat verstaat iedereen.
(Waasch Idiot, 441) ».

Onze dorpsgenooten weten zelf niet meer te verklaren, hoe zij aan den bijnaam « Moesche sikken », waarmede zij door de inwoners der naburige gemeenten gewoonlijk « begroet » worden, geraakt zijn. J. Cornelissen moet eveneens twee vraagteekens plaatsen en de verklaringen die J.-Th. De Raadt⁽²³⁾ hier geeft, blijken ons nogal speelsch en tamelijk onvast. We laten volledigheidshalve deze verklaringen volgen, de eenige tamelijk uitvoerige die we in verband met deze « sikken-questie » aantreffen.

(21) Jozef Cornelissen, Nederlandsche Volkshumor op stad en dorp, land en volk.

(22) Jozef Cornelissen, op. cit. Dl. II, p. 138.

(23) J. Th. De Raadt, Les Sobriquets des Communes belges (Blason populaire) pp. 41, 97.

p. 41. — « Ceux de Moerzeke, même province (Flandre orientale) (sont appelés dans les environs) De Moesche Sikken.

On chercherait vainement l'explication de ce mot dans les glossaires. Nous croyons que c'est une forme patoise de « zieken », pluriel de « ziek », malade, aliéné, timbré, et qui, selon les dialectes, se prononce : « zikke, zikken, sikke, sikken, etc. ».

A ce propos, une anecdote historique.

La Chambre des représentants belges possède, on le sait depuis quelques années, un membre ne parlant que le Flamand, l'honorable M. Van Brussel. Le ministre Vandenpeereboom avait pris en affection ce fils du pays de Waes et, souvent, quand les discussions de l'assemblée ne le mettaient pas en cause, il allait s'asseoir auprès de lui pour tailler une bavette. De son côté, M. Van Brussel rendait au ministre des chemins de fer, des postes, des télégraphes et de la guerre, cette sympathie, et, homme pratique, il profitait de cette amitié pour demander de nombreux congés pour son fils, caporal dans l'armée. Un jour, il pria M. Vandenpeereboom de permettre au jeune homme de passer quelques jours dans sa famille. « 'k Hei zikke thus » dit-il (j'ai des malades à la maison).

Le congé fut accordé avec empressement.

La semaine suivante, le ministre, plein d'intérêt, s'informe de la santé de la famille Van Brussel. « Tout le monde va bien; personne n'a été indisposé », fut la réponse.

« Mais vos malades, alors? » insista M. Vandenpeereboom.

« Ah! je sais! C'était une vache, mais elle est guérie ». Hilarité bruyante du ministre, qui s'empressa de raconter l'aventure à qui voulait l'entendre.

Cette histoire est rigoureusement véridique. Elle vient de nous être narrée par un représentant de nos amis qui la tient de première main⁽²⁴⁾.

p. 97. — « Lorsque, dans la première série de nos causeries sur le Blason populaire, nous avons relaté le sobriquet de « Moesche Sikken », porté par les indigènes de Moerzeke, dans la Flandre orientale, nous avons émis l'hypothèse que le mot de « Sikken » pourrait n'être qu'une forme patoise de « zieken », pluriel de « ziek », malade, aliéné, timbré.

(24) Voir, au sujet du sobriquet de Moerzeke, une rectification plus loin (deuxième série).

Pour étayer cette supposition, nous avons cru devoir rappeler certaine exilarante histoire arrivée au Parlement belge, et dont les héros étaient M. le ministre Vandenpeereboom et M. Van Brussel, député waesien.

Nous avons, paraît-il, été à côté de la vérité. Un de nos aimables lecteurs, originaire de Moerzeke, proteste, non sans quelque indignation, contre notre interprétation. Il n'admet pas que ses pays soient des timbrés, ce qui les ravalerait au rang des Brugeois, des Malinois, des Gheelois, des Sottegemois, etc. D'après lui, « Sikken » est le pluriel de « sik », corruption du mot français de chique, et serait devenu le « spot » des Moerzekois parce qu'ils font une consommation extraordinaire de tabac à chiquer. Tout Moerzekois qui se respecte, ne resterait jamais sans sa chique en bouche.

Notre correspondant nous renvoie même à l'autorité de M. le député Van Brussel, qui, consulté en cette question, ne manquerait pas de confirmer ses assertions.

Faisant litière de tout faux amour-propre, nous nous empressons de nous incliner devant des témoignages aussi autorisés ».

Wij wagen ons in dit verband aan een hypothese steunend op gansch andere gronden.

Door de eeuwen heen heeft de naam onzer gemeente verschillende wijzigingen ondergaan, zooals blijkt uit meerdere documenten en geschriften⁽²⁵⁾.

Welnu de benaming Moesic, Moeszick, Moesicke⁽²⁶⁾ waarin het bestanddeel « sik » bevat ligt, — een woord dat in de plaatselijke omgangstaal « tabakspruim » beteekent —, kan

(25) Dr. Clem. Vandemaele geeft in: Eigen Schoon en de Brabanden Jrg. IX p. 154 een lijst dezer verschillende benamingen, voorkomende in oorspronkelijke archiefstukken der kerk en der gemeente ter plaats.

Murceke	1073.	Moessche	1571.
Murzeke	1125.	Moesic	1582.
Murceka	1139.	Moeszick	1590.
Morseka	1145.	Moeszek	
Morske	1225.	Moezek	1592.
Morscha	1240.	Moersche	1617.
Morska	1255.	Moeske	
Morsca	1300.	Moessec	
Mousicke	1300.	Moës	1667.
Mourseke	1388.	Moers	1713.
Mourske		Moeseke	
Moersse	1499.	Moerseke	1772.
Moesche			

nu Moerzeke. De volksuitspraak is — Moesch.

(26) Ook in teksten der 17° en 18° eeuw treffen we deze benamingen nog geregeld aan.

allicht door volksetymologische speling aanleiding gegeven hebben tot den bijnaam der inwoners die als « Moesche sikken » bestempeld worden.

Het is een feit dat bewoners der naburige gemeenten, met hun zin voor humor en neiging tot spotten, dikwijls in een bepaalden dorpsnaam stof vinden om aan dien, als 't ware ingeboren, drang te voldoen. Bv. de « Koppigaards » van Kobbe- gem, de « Galkoppen » van Galmaarde, de « Bruinbroeken » van Bruinsbroek (gehucht van Galmaarde) ⁽²⁷⁾ en vele andere.

Ook dan als de onmiddellijke aanleiding — hier, die be- paalde vorm van den gemeentenaam — is weggefallen, blijven de gevolgen soms voortbestaan, in stand gehouden door de « zor- gen » en de traditioneele karaktertrekken van meerdere genera- ties.

Wat nu n° 2, « Moesche Pruimen » betreft, hiervoor ver- wijzen we naar de opmerking die we in voetnota, blz. 111 maakten.

In n° 3, « Moesche Rotzakken », zijn we er erger aan toe. J. Cornelissen voelt reeds den nood er de beschouwing aan toe te voegen : « Voorwaar geen fraaie naam! » en de reactie der Moerzekenaren zelf zou zeker niet zoo zachtaardig klinken. Ook J. Th. De Raadt, op. cit. p. 374, deelt dezen spotnaam mede : « Les autochtonés de Moerzeke sont encore parfois blasonnés de **Moesche rotzakken** (= Sacs, ou Gens pourris, dans l'acception de mauvais, méchants; entendu à Stekene).

Toch moeten we, in alle objectiviteit, bekennen dat wij dezen bijnaam nog niet gehoord hebben en ook de menschen van Moerzeke die we over dit punt ondervroegen, beweren hiervan niets af te weten. De nota die De Raadt aan zijn verklaring toe- voegt — entendu à Stekene — lijkt ons nogal vreemd. Immers Stekene ligt op 25 Km. van Moerzeke, maar ...slechts op onge- veer 7 km. van **Moerbeke**; zou er hier geen vergissing in het spel zijn?

n° 4 : Moerzeke is het « Patattenkwartier ».

Er worden inderdaad veel, vooral vroege, aardappelen ver- bouwd. Vóór den oorlog bezat Moerzeke verschillende « patat- tenmarkten ». De koopwaar werd in groote hoeveelheden naar Mechelen en Gent vervoerd. Gedurende de oorlogsjaren, kende Moerzeke een buitengewonen toeloop van menschen uit den

(27) Zie : *Uit de Prondelschuiif; Eigen Schoon en de Brabander*, Jrg. XI, 8 (Okt., 1928) p. 219.

omtrek en ook van vele Antwerpenaren die dit kostbaar en... kostelijk product kwamen opkopen.

Het koeplet van het volksliedje dat J. Cornelissen mededeelt a.v. Zele, II, p. 162; luidt als volgt :

« Ieder dorp heeft zijnen roem
En zoo heeft Zeel de klodden,
Hamm(e) daar is de spindersblom,
En Lebbeek heeft de vodden.
Moerzeek(e) is 't patattenkwartier,
Grembergen bemint het bier,
Baasrode is de Mosselschuit.
Daarmee is 't lieken uit ».

n° 5 : « Dat weten ze te Moes ook ».

Dat is uiterst klaar, dat verstaat iedereen. (A. Joos, Waasch Idioticon. p. 441).

Dit pleit niet voor de intelligentie der Moerzekenaren; toch zijn ze intelligent genoeg dit gezegde, onder licht gewijzigden vorm, als « argumentum ad hominem » te gebruiken, want bij ons luidt het : « Dat weten ze te Dendermonde ook ».

De naaste geburen weten te slaan en te zalven « Te Moes hebben ze goeie patatten, maar kwoaje wijven » en waarschijnlijk omdat het rijm hen bekoort, zeggen ze : « **In Moes liggen ze koes** ».

Onze dorpsgenooten laten natuurlijk niet begaan en zij ook zijn gewapend met allerlei spotrijmpjes en -gezegden.

Langs den Scheldedijk hoort men soms de bengels roepen :

« **St. Amands** is rijk geboren :
Z'emmen een kerk, maar geen en toren!
Mariekerk(e), die arme visscherij,
Die hebben nen toren gelijk as wij ».

En, als de echo, klinkt het van Sint-Amands terug :

« De die van over⁽²⁸⁾
Die hebben da pover;
Ze hebben ne kop gelijk ne stier,
Ze brengen allemaal hun rotte potatten naar hier ».

(28) Aldus noemen de bewoners van den rechterschelde ever deze van den linker-
ever en vice versa.

In **Baasrode** wonen de « Mosselboeren » en de « Palingboeren » en in de Moessche kindertaal is een « Boastruneir », « een gebakken peir, nen opgebloazen mureneir » (moordenaar).

De **Dendermondanaren** of « de mannen van 't stad » staan aangeschreven als « boffers », « stoefers », « flazenmakers », « blagueurs »; vier namen die synoniem zijn en « bluffers » beteekenen.

De buitenbevolking en vooral de boeren hebben levendig den indruk dat de stedelingen niet buitengewoon werkzaam zijn. « Ge kunt niet werken als ge proper opgekleed zijt » zeggen ze, en « In 't stad is 't alle dagen kermis ». Van iemand die lui is zegt men te Moerzeke : « Hij heeft den Deiremonteneir (Dendermondenaar) op zijnen rug ».

De **Hammenaars** deugen ook al niet. Ze zijn « Fabriekluizen » ofwel, en zoo worden ze gewoonlijk genoemd, « Wuitens » (meerkol, Vlaamsche gaai), hetgeen overdrachtelijk beteekent « dommerik », (Cfr. J. Cornelissen, 2° dl., p. 124).

Een spotrijmpje luidt :

« Nen Hamsche wuiten
loopt te fluiten
rond de stad
met een ijzeren punne in zijn gat ».

en een ander :

« Hamsche kweikers,
Luizen mee eikes,
Luizen mee vloeien,
Ge moet van armoe
Naar Moes komen schoeien! ».

Men zingt ook :

« Ramplamplam,
De boeren van Ham,
De boeren van Zeel,
Drij potatten op ééne steel ».

Wanneer iemand tegenslag heeft in zijn zaken : « Gaat hij achteruit gelijk de spinders van Ham ».

Te Moerzeke zijn het ook maar boerkes, maar omdat ze den zwaren, vettigen poldergrond moeten bewerken, achten ze zich heel wat gewichtiger dan hun collega's van **Grembergen**,

waar de grond op veel plaatsen zeer zandig is. Daarom noemen ze de inwoners dezer gemeente : « Zandeters » en « Zandboeren » (Cfr. J. Cornelissen, II, p. 123).

Vlassenbroek (gehucht van Baasrode), keurig weggedoken langs den Scheldedijk, is één van die plekjes « waar Onze Lieve Heer nog nooit geweest is ».

Als men te Moerzeke over Vlassenbroek spreekt, voegt men er gewoonlijk plastisch aan toe: « Zeven huizen en een verkenskot ».

« Zele heeft de klodden,
En Lebbeke heeft de vodden ».

De inwoners dezer gemeenten heeten daarom ook te Moerzeke « Kloddezakken » en « Voddemans ».

Op de vraag « Hoe gaat het » antwoordt men schertsend : « Oud en taai, gelijk de bokken van **Snaai** » of « Goed, 't is verbeterd, gelijk 't muziek van **Temst** (Temsche), daar kwam een fluitje bij ».

Men kent tevens te Moerzeke den algemeenen spotnaam der inwoners van Aalst, Mechelen, Brussel, Antwerpen en Gent.

Inhoudstafel

	Blz.
Emile ANDELHOF. — Het Curieus en Vermakelijk Namenboek	5
F. VAN ES. — Osschaart	48
Alberik VAN DEN ABEELE. — Wat Oud-Nazareth zong	76
Lic. Jos. LAUREYS. — Bijdrage tot de Volkskunde van Moerzeke	89
I. — Kring om het Leven	92
II. — Kring om het jaar	100
III. — Volksgeneeskunde en bedevaarten	113
IV. — Volkshumor : Moerzeke en zijn geburen	127

Plaat in den tekst :

Moerzeke, gemeente in de provincie Oost-Vlaanderen	88
--	----

Inhouds-tafel

Blz	7	met ANDELHOE — Het Curieuze en Volkstijf	Nam-diek
48	50	— Oorbaad	
56	76	Albink VAN DEN ABELLE — Wat Oud-Navarit	
89	93	— Biddings — Volkskunde van	Montche
93	100	— Krijg op de Leven	
100	113	— Lang om het	
113	127	— Volkswaardacht en bedoveren	
127		— Volkswaardacht moet oke en zin hebben	

Plaats in den tekst

88

Dit eerste « Jaarboek van den Bond der Oostvlaamsche Folkloristen », dat tevens den 20ⁿ jaargang vormt van hun tijdschrift « Oostvlaamsche Zanten », werd in een oplage van 400 exemplaren gedrukt op de persen van het uitgevers- en boekdrukkershuis v/h. Ad. Hoste, N.V., Galgenberg, 21, Gent. — Bestuurder : M. Deval.